

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

MAGISTERSKÉ

KOMBINOVANÉ STUDIUM

2015–2017

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Marcela Králová

Volný čas a vzdělávání seniorů

Praha 2017

Vedoucí diplomové práce: Doc. PhDr. Radomír Havlík, CSc.

JAN AMOS KOMENSKY UNIVERSITY PRAGUE

MASTER

COMBINED (PART TIME) STUDIES

2015 - 2017

DIPLOMA THESIS

Marcela Králová

Free time and education of seniors

Prague 2017

The Diploma Thesis Work Supervisor:

Doc. PhDr. Radomír Havlík, CSc.

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená diplomová práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 31. 10. 2016

.....

Poděkování

Děkuji především vedoucímu mé diplomové práce panu Doc. PhDr. Radomíru Havlíkovi, CSc., za jeho čas, ochotu a trpělivost. Dále bych chtěla poděkovat paní Bc. Marcele Valecké, díky které jsem měla možnost uskutečnit dotazníkové šetření na Univerzitě volného času v Havlíčkově Brodě.

Anotace

Diplomová práce se věnuje problematice stáří a zároveň je zaměřena na možnosti edukace seniorů. Je založena na kvantitativní metodologii, nástrojem sběru dat se stal dotazník. Dělí se na část teoretickou a praktickou.

První část odkrývá faktory, které určují stáří, tedy jeho projevy, změny a potřeby. Popisuje pozitivní a negativní vlivy, které působí na toto životní období. Klíčovým problémem je však edukace seniorů. Jsou zde popsány funkce, cíle, stimuly a bariéry spojené se seniorským vzděláváním. V této části je kapitola, která popisuje jednotlivé formy vzdělávání pro seniory. Po části teoretické následuje část praktická, která analyzuje a interpretuje získaná data z dotazníkového šetření, které proběhlo na Univerzitě volného času v Havlíčkově Brodě.

Klíčová slova

Formy vzdělávání seniorů, potřeby ve stáří, senior, seniorské vzdělávání, stárnutí, stáří, univerzita volného času, volný čas seniorů, změny ve stáří.

Annotation

Diploma thesis deals with the issue of age and seniors education possibilities. It's based on quantitative methodology, a data collection instrument was a questionnaire. It's divided into theoretical and practical part.

The first part reveals factors determining old-age, its symptoms, changes and needs. It describes positive and negative impacts on this period of life. The seniors education is the key problem. There are functions, objectives, incentives and barriers related to education of seniors. In this part there's a chapter describing individual forms of seniors education. The theoretical part is followed by a practical part, which analyses and interprets data acquired from questionnaire survey, which took place at the University of free time in Havlíčkův Brod.

Keywords

Aging, change in old age, forms of seniors education, needs in old age, old age, seniors, senior education, seniors free time, University of free time.

OBSAH

ÚVOD	9
TEORETICKÁ ČÁST	11
1 CHARAKTERISTIKA STÁŘÍ	11
1.1 Definice stárnutí a stáří, senior	12
1.2 Změny a potřeby ve stáří	15
1.3 Adaptace a příprava na stáří.....	18
2 POZITIVNÍ A NEGATIVNÍ VLIVY VE STÁŘÍ	21
2.1 Rodina a její role v období stáří.....	21
2.2 Životní styl a volný čas ve stáří	23
2.2.1 Ukončení ekonomické aktivity	24
2.2.2 Životní styl a volný čas seniorů ve světle výzkumů	26
2.2.3 Organizace pečující o volný čas seniorů.....	27
3 EDUKACE SENIORŮ	29
3.1 Historie vzdělávání seniorů	30
3.2 Funkce a cíle seniorského vzdělávání.....	32
3.3 Stimuly a bariery seniorského vzdělávání	35
4 FORMY VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ	39
4.1 Univerzita třetího věku	40
4.2 Akademie třetího věku.....	42
4.3 Univerzita volného času.....	44
4.3.1 Univerzita volného času v Havlíčkově Brodě	45
PRAKTICKÁ ČÁST	46
5 ÚVOD DO EMPIRICKÉ ČÁSTI	46
5.1 Příprava na šetření	47
5.2 Metoda a technika sběru dat	48
5.3 Zkoumaný soubor a sběr dat.....	49
6 VYHODNOCENÍ DAT	52
6.1 Návrat ke studiu	54

6.2	Studium na UVČ v HB	59
6.2.1	Spokojenost se studiem.....	61
6.3	Vliv studia na život seniora	67
6.4	Budoucnost vzdělávání seniorů na UVČ	70
7	SHRNUTÍ A DOPORUČENÍ	74
	ZÁVĚR	77
	SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	79
	SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ	83
	SEZNAM PŘÍLOH.....	85

ÚVOD

Mnozí lidé si neuvědomují, že období stárnutí a stáří potká každého z nás a je tudíž významným životním obdobím našeho života. Bohužel mnoho lidí si tento fakt vůbec nepřipouští, ale dříve nebo později na sobě tento nevyhnutelný proces začnou pozorovat. Stáří nemůžeme brát pouze jako špatné životní období, které je mnohdy spojováno s bolestí, zármutkem a ztrátou blízkých osob, i když to beze sporu k životu v této etapě patří. Nesmíme však zapomenout na mnohdy vítané aspekty, jako například odchod do důchodu, dostatek volného času nebo narození vnoučat.

Toto období může být příjemný proces, ale k tomu je zapotřebí mít ochranné prostředky a hlavně aktivní způsob života. Stáří není „nemoc“, na kterou bychom měli brát zřetel a vyskytovat se pouze v domácím prostředí a zároveň se vzdát svých aktivit a zájmů. Dnešní moderní doba poskytuje seniorům velmi rozmanité množství aktivit, které mohou využívat. Do těchto aktivit můžeme zařadit vzdělávání seniorů.

Možností vzdělávání pro seniory je obrovské, můžeme sem zařadit např. univerzitu třetího věku, akademii třetího věku či univerzitu volného času. Díky vzdělávání se senioři stávají aktivními a svůj volný čas vyplňují smysluplně, chtějí se dozvědět nové informace a učit se novým dovednostem. Studium jim nepřináší pouze získávání nových znalostí a dovedností, ale umožňuje jim se setkávat se svými vrstevníky, kteří mají podobné zájmy. Vzdělávání přináší seniorům příjemnější a kvalitnější život.

Téma *Volný čas a vzdělávání seniorů* si autorka zvolila, protože edukace seniorů je v posledních letech velmi diskutovaným tématem. Autorka chtěla poukázat na problematiku stáří a stárnutí. Práce se seniory ji baví a chtěla rozšířit své vědomosti o této cílové skupině. V neposlední řadě ji zajímal pohled seniorů na vzdělávání a jak budou hodnotit konkrétní univerzitu, která vzdělává právě seniory. Tou se stala Univerzita volného času v Havlíčkově Brodě.

Hlavním cílem diplomové práce bude vymezení stáří a stárnutí. Analýza problematiky vzdělávání seniorů jako součást jejich životního stylu. Popsat možnosti a podmínky vzdělávání seniorů a jejich motivaci. Prezentovat problematiku vzdělávání seniorů na Univerzitě volného času v Havlíčkově Brodě. Autorka chce zjistit, co cílovou skupinu motivovalo znovu začít studovat, jak hodnotí nabídku a průběh

vzdělávání na Univerzitě volného času v HB a jak hodnotí získaný přínos v rámci studia.

Práce byla rozdělena na dvě části, a to na část teoretickou a praktickou. Teoretická část obsahuje čtyři hlavní kapitoly. Nejprve se budeme věnovat obecnému tématu stáří, kdy vymezíme stáří a stárnutí. Snahou bude také objasnit změny a potřeby, se kterými se setkávají staří lidé, a jak by měla vypadat adaptace a příprava na toto životní období. Nemůžeme zanedbat ani kapitoly, které se týkají pozitivních a negativních vlivů ve stáří. Bezesporu sem patří rodina a její role v tomto období, životní styl, volný čas, ukončování ekonomické aktivity a organizace, které pečují o volný čas seniorů. Tyto části se v této práci ukázaly, protože rozhodnutí seniora se dále vzdělávat souvisí právě s těmito uvedenými aspekty.

Další část teoretické části, ale i celá praktická, se zabývá edukací seniorů. Nejprve se velmi stručně seznámíte s historií vzdělávání seniorů. Následně nás zajímaly funkce, cíle, stimuly a bariéry v seniorském vzdělávání. Poslední kapitola v teoretické části se věnuje formám vzdělávání seniorů, a to konkrétně univerzitě třetího věku, akademii třetího věku a univerzitě volného času.

Druhá část diplomové práce je část praktická, která byla zpracována pomocí získaných dat z proběhnutého šetření. Data byla získána prostřednictvím dotazníkového šetření, kterého se zúčastnilo 105 respondentů. Respondenti byli účastníky již zmiňované Univerzity volného času v Havlíčkově Brodě. K tomu aby se realizovalo šetření, musel být vytvořen nástroj sběru dat (dotazník), který účastníci z řad seniorů vyplňovali zcela anonymně. Skládal se ze dvou hlavních kategorií a to z otázek, které se zabývaly samotným vzděláváním seniorů a identifikačních otázek. Získaná data autorka analyzovala a interpretovala.

Přínosem pro autorku bude získání nových informací a zkušeností v oblasti obecné problematiky gerontologie a edukace seniorů. Diplomová práce bude dána k dispozici samotné Univerzitě volného času, která bude mít zpětnou vazbu od účastníků z řad seniorů. Dále autorka doufá, že její práce se stane alespoň částečně inspirací pro další studenty, kteří budou mít v úmyslu se zabývat touto problematikou.

Základním zdrojem se pro tuto diplomovou práci stane hlavně odborná literatura a odborné internetové zdroje.

TEORETICKÁ ČÁST

1 CHARAKTERISTIKA STÁŘÍ

Každý člověk v průběhu svého života zestárne, je to přirozená změna v lidském životě, o které bohužel začneme přemýšlet, až když se nás začne týkat. O tomto jevu možná dříve nepřemýšlíme, protože je pro nás negativní, začnou se objevovat vrásky, vypadávat a šednout vlasy, naše tělo zeslábne, začneme ztrácet smysly. Stárnutí nelze pouze chápat jako negativní období našeho života, ale jako období, které má i své kladné stránky, radosti a hodnoty. Měli bychom mu věnovat dostatečnou pozornost, protože tato etapa v životě trvá stejně dlouho jak mládí a dospělost.

Starý člověk, který se vyhne nemocím a úrazům, dobře zvládne adaptaci na důchod, může prožít poslední etapu života nezávisle a soběstačně.¹ Další důvod, proč bychom neměli toto období brát negativně, je že v současné době se nabízejí lepší životní a pracovní podmínky, kvalitní zdravotní a sociální péče. Díky těmto podmínkám se lidé dožívají vyššího věku oproti minulosti a skoro každý člověk má přímou zkušenost se stářím. Ve společnosti, ve které žijí lidé zdravější a delší život, jsou vzdělanější, se tvoří velmi dobrý ekonomický a sociální rozvoj.²

Starí obyvatelé, kteří jsou schopni a zároveň ochotni pracovat, by neměli být z pracovního trhu vyloučeni. Jejich ekonomické působení je přínosné a to v mnoho ohledech: např. finančně nezatěžuje důchodový systém, zvyšuje jejich životní úroveň a posiluje zdraví. Na druhou stranu senioři, kteří ukončili svou pracovní kariéru a již nemají žádnou ekonomickou činnost, mají možnost úspěšně stárnout, a to za předpokladu, že si zvolí druhý životní program, např. vzdělávání pro seniory³

¹ PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 11 s. ISBN 80-244-0879-1.

² *Kvalita života ve stáří: národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012*. Vyd. 1. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008. 9 s. ISBN 978-80-86878-65-2.

³ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Sociální gerontologie, aneb, Senioři mezi námi*. 1. vyd. Praha: Galén, 2012. 24 s. ISBN 978-80-7262-900-8.

Světové organizace vyzývají, aby se prodlužovalo aktivní stárnutí obyvatel a byly jim nabízeny vhodné aktivity. Společenský přístup ke stáří má dvě hlediska:

1. Potřeby a zájmy seniorů. Smysl, kvalita a zabezpečení jejich života.
2. Sociálně-ekonomický dopad stárnutí obyvatel, které zahrnuje i ovlivňování ekonomického rozvoje.⁴

1.1 Definice stárnutí a stáří, senior

Stárnutí a stáří nelze jednoznačně definovat. V odborné literatuře nalezneme různé definice, které na stárnutí a stáří pohlížejí z mnoha hledisek, každý odborník má různý pohled a postoj k dané problematice. Žádná z definic však není definitivní. Nyní si představíme několik definic.

Mühlpachr charakterizuje stárnutí jako nevyhnutelný proces, který je velmi individuální a každý člověk stárne svým tempem, který je dan geneticky, dále životními podmínkami, interakcemi s prostředím, zdravotním stavem a životním stylem.⁵

MLýnková vymezuje stárnutí jako proces, během kterého v buňkách probíhá chátrání. Zahájení tohoto procesu začíná v různou dobu života člověka a také se následně vyvíjí svým individuálním tempem, které je ovlivněno např. geneticky, životním stylem, prostředím, ve kterém člověk žije, stresem.⁶

Stárnutí je celkový, nevratný proces, který postihuje všechny živé organismy, a to již od početí. Stárnutí je doprovázeno všemi pozorovatelnými znaky, které souvisí s věkem a po 65. roce věku dochází ke zrychlení těchto změn.⁷

Stáří je označováno jako pozdní období vývoje jedince. V tomto období se projevují jisté změny, které jsou hlavně ovlivněny genetikou, důsledky úrazů či chorob. Stáří také může ovlivňovat prostředí, zdravotní stav, životní styl, ekonomický, sociální

⁴ MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 16 s. ISBN 80-210-3345-2.

⁵ Tamtéž, str. 22.

⁶ MLÝNKOVÁ, Jana. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 13 s. ISBN 978-80-247-3872-7.

⁷ PŘIBYL, Hugo. *Lidské potřeby ve stáří*. Praha: Maxdorf, 2015. Jessenius. 10 s. ISBN 978-80-7345-437-1.

i psychický stav.⁸ Můžeme sem zařadit i sociální změny, jako např. odchod dětí z domu, odchod do důchodu a další změny v sociálních rolích.⁹

Dle sociologického slovníku stáří nastane až po ukončení aktivní ekonomické činnosti a zároveň je doprovázeno fyzickými i duševními změnami. Toto období není definované věkem díky individuálním rozdílům. Stáří mnoho lidí chápe jako sníženou schopnost se adaptovat, narůstání sociální izolace, ztrátu rodinných členů a přátel.¹⁰

Dylevský se neztotožňuje s žádnou definicí, podle něj žádná definice, která by objektivně popsala stárnutí, neexistuje. Dle něj tento pojem pouze vymezuje příznaky ať už fyzické, tak i psychické (zpomalování organismus, šednoucí vlasy, vráštění kůže, náchylnost k chorobám).¹¹

Pojmy stáří a stárnutí jsou velmi blízké. Stárnutí je individuální proces, který čeká každého z nás a trvá po celou dobu lidského života. Naproti tomu stáří je poslední fáze v lidském životě. Rychlost stárnutí a kvalita stáří ovlivňují vnitřní i vnější příčiny. Mezi vnitřní příčiny patří genetika, zdravotní a psychický stav. Mezi vnější příčiny můžeme zařadit prostředí, životosprávu, stresové situace a přetěžování. Pozitivní stránka stárnutí je, že během celého života získáváme znalosti a dovednosti. Bohužel do tohoto procesu patří postupná změna po fyzické, psychické a sociální stránce. O těchto změnách budeme hovořit v následující kapitole (1.2 Změny a potřeby ve stáří).

Za akceptovatelné rozdělení je považováno členění dle WHO (světová zdravotní organizace), která definuje stáří tak, že poškození fyzické či psychické je zřetelné oproti předcházejícímu životnímu období.

Tato organizace rozčlenila stáří po patnáctiletých úsecích.

- Rané stáří - 60 – 74 let
- Vlastní stáří - 75 – 89 let.
- Dlouhověkost - 90 a více let.¹²

⁸ ČEVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDVÁ. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 19 s. ISBN 978-80-247-3901-4.

⁹ MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 18 s. ISBN 80-210-3345-2.

¹⁰ JANDOUREK, Jan. In: BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014. 17-18 s. ISBN 978-80-7452-039-6.

¹¹ DYLEVSKÝ, Ivan. In: BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014. 17-18 s. ISBN 978-80-7452-039-6.

¹² HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 20 s. ISBN 978-80-87109-19-9.

Nyní si uvedeme členění, které se uplatňuje v současné době čím dál častěji:

- Mladí senioři - 65 -74 let
- Staří senioři - 75 – 84 let
- Velmi staří senioři - 85 a více let.¹³

Jak si můžeme všimnout u obou členění, je shodný věk a to 75 let, který můžeme považovat za jakýsi zlomový bod, kdy nastává samotné stáří. Další členění už se neshoduje, a proto autorka souhlasí se členěním, které bylo uvedeno jako druhé, kdy se seniorem stává člověk, který dosáhne věku 65 let. V 60 letech nelze říci, že by se jednalo už o počínající stáří vzhledem k tomu, že většina lidí odchází do důchodu o něco dříve, a proto se posunuje i věkové pásmo, které by určovalo začínající stáří. Co se týče věkového ohraničení velmi starých lidí (od 85 let věku), s tím se dá také souhlasit, protože v takto vysokém věku (pokud se ho někdo dožije) se velmi prohlubují zdravotní problémy.

Pro označení člověka, který žije v období stáří, se používá mnoho pojmenování: v gerontologii „geront“, v psychologii „senescent“, jiné literatuře „starý“ nebo „důchodce“. Pojem **senior** je neutrální a není nikdy nevhodný.¹⁴ O tomto pojmu můžeme říci, že se hodí pro různé vědecké disciplíny (medicína, psychologie, sociologie apod.).¹⁵

Bohužel najít správný význam slova senior není jednoduché, proto se ho budeme snažit, co nejlépe upřesnit. Začneme definicí od Saka, který při otázce: Kdo je to senior, vychází z toho, že „*se jedná o kategorii, v níž se prolínají biologicko-medicínské aspekty se sociologickými*“ Seniora definuje jako člověka, který završuje svou životní fázi a zároveň má své charakteristické postavení ve společnosti. Seniorem se člověk stává ukončením střední délky života, ale zároveň se totožnost seniora musí opakovaně obměňovat díky vývoji společnosti.¹⁶

¹³ MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 21 s. ISBN 80-210-3345-2.

¹⁴ PETŘKOVÁ, Anna a Rozálie ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 27 s. ISBN 80-244-0879-1.

¹⁵ PŘIBYL, Hugo. *Lidské potřeby ve stáří*. Praha: Maxdorf, 2015. Jessenius. 13 s. ISBN 978-80-7345-437-1.

¹⁶ SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. Sociologie (Grada). 25 s. ISBN 978-80-247-3850-5.

1.2 Změny a potřeby ve stáří

V této kapitole popíšeme, jaké probíhají změny v životě starých občanů a jaké mají potřeby. Nejprve se budeme zabývat změnami, které můžeme rozdělit na fyziologické, psychické a sociální. Můžeme říci, že tyto změny jsou individuální a u každého člověka nastupují různě a to z toho důvodu, že vše závisí na mnoha okolnostech, např. na genetických faktorech, životním stylu, prostředí, ve kterém žijí. I Petřková a Čornaničová chápou stárnutí jako období plné změn a uvádějí, že je to „*posloupnost nezvratných změn, ke kterým dochází v životě organismu a které postupně omezují a oslabují jeho funkce. Jde o proces, který má určitou časovou dynamiku, je geneticky naprogramován a podléhá vlivům prostředí.*“¹⁷

Fyziologické změny jsou nejvíce viditelné. Mění se vzhled, držení těla, pohyb, horší se kvalita kůže, vlasy začínají šedivět a vypadávat. Snižuje se svalová síla, hmotnost a následně i pohyblivost. Tělesná výška se s přirůstajícím věkem snižuje a naopak tělesná hmotnost se zvyšuje.¹⁸ Co se týče smyslového vnímání, u zraku se mění přizpůsobení oka pohledu na blízké či vzdálené předměty, u sluchu se snižuje sluchová ostrost především na vysoké tóny. Vnímání čichu a chuti také postupně klesá.¹⁹ Změny zasahují i oběhový systém, kdy dochází ke snížení pružnosti cév, průtoku krve, srdeční činnosti. Dále se snižuje kapacita plic, funkce ledvin, zpomaluje se vyprazdňování žaludku a vstřebávání vitamínů a minerálů do těla.²⁰

Všechny tyto změny mají vliv na vzhled i chování starého člověka. Senior se může začít uzavírat sám do sebe, také se můžeme setkat s klesáním sebedůvěry a pocitem nejistoty, začíná se zabývat orgány a jejich funkcemi. Tyto tělesné změny úzce souvisí i s psychickými změnami, které si blíže představíme nyní.

Psychické změny se mnohdy projevují emoční nestálostí, výkyvy nálad, změnou názorů, postojů a požadavků. U povahy též můžeme pozorovat, že z kladných vlastností

¹⁷ PETŘKOVÁ, Anna a ROZÁLIA ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 29 s. ISBN 80-244-0879-1.

¹⁸ Tamtéž, str. 29.

¹⁹ DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 12 s. ISBN 978-80-247-4138-3.

²⁰ MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních [sic] zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. Sestra (Grada). 20 s. ISBN 978-80-247-3148-3.

se stanou záporné a naopak. Starý člověk může ztratit zájem o vše, neochotu vykonávat jakoukoliv činnost, také se může sociálně izolovat.²¹ Mlýnková uvádí, že „*dochází ke zhoršení kognitivních (poznávacích) funkcí, tedy vnímání, pozornosti, paměti, představ, myšlení. Může klesat pružnost myšlení či psychická vitalita.*“²²

Sociální změny mohou ovlivňovat seniora jak negativně, tak i pozitivně. Nejprve se budeme zabývat pozitivními změnami, do kterých můžeme zahrnout přípravu po ekonomické stránce, kdy si senior zajistí vhodné bydlení nebo založí penzijní přípojištění. Také získá mnoho volného času, ve kterém se může věnovat svým zájmům, koníčkům, vnučatům apod.²³ Bohužel stáří s sebou přináší i mnoho negativních změn a asi tou největší je odchod do důchodu, kdy se mění sociální role na roli „důchodce“. Důchodce dostává od státu starobní důchod, který je většinou nízký a právě kvůli tomu si mnohdy nemůže udržet svůj životní standard a musí se v některých věcech omezit, např. dobré jídlo nebo výlety.²⁴ Můžeme se také setkat s vyčleněním ze společnosti, protože senioři mají problémy s navazováním přátelského i partnerského vztahu. Manuální zručnost i orientace se zhoršuje a senior se nemůže účastnit běžných sociálních vztahů.²⁵

Všechny tyto uvedené změny se navzájem ovlivňují a s rostoucím věkem jsou změny víc viditelné. Díky probíhajícím změnám se starému člověku nemusí dařit naplňovat základní životní potřeby, které se v období stárnutí mění, či naopak mohou vznikat nové. Než se budeme zabývat potřebami starých lidí, vysvětlíme si nejprve pojem potřeba. Pichaud a Thareauová uvádějí, že „*potřebou se nerozumí něco, co člověku chybí, ale také a hlavně to, k čemu člověk skrze ni směřuje. Potřeba je projevem bytostného přání.*“²⁶ Asi nejlépe pojem potřeba vysvětlíme připojením známého dělení

²¹ MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních [sic] zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. Sestra (Grada). 21 s. ISBN 978-80-247-3148-3.

²² MLÝNKOVÁ, Jana. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 24 s. ISBN 978-80-247-3872-7.

²³ MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních [sic] zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. Sestra (Grada). 22 s. ISBN 978-80-247-3148-3.

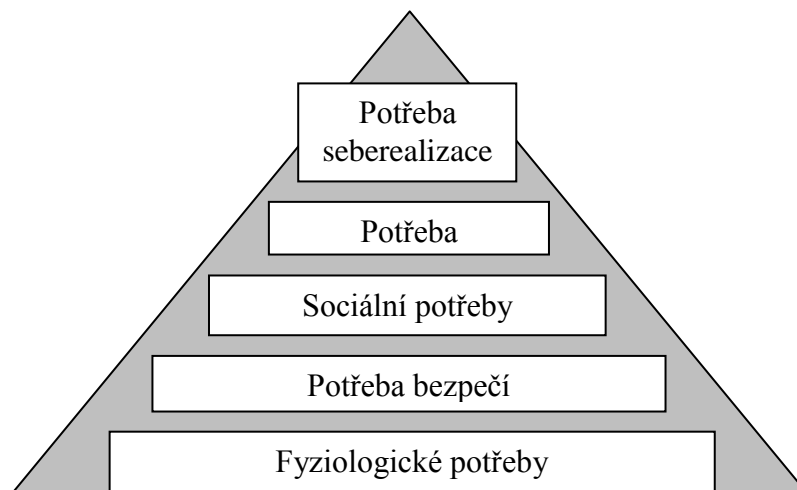
²⁴ MLÝNKOVÁ, Jana. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 25 – 26 s. ISBN 978-80-247-3872-7.

²⁵ DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 14 - 15 s. ISBN 978-80-247-4138-3.

²⁶ PICHAUD, Clément a Isabelle THAREAU. *Soužití se staršími lidmi: praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. 36 s. ISBN 80-7178-184-3.

podle A. H. Maslowa, který rozdělil potřeby do pěti hlavních skupin, které uspořádal do pyramidy, tuto pyramidu můžeme vidět na obrázku níže.

Obrázek 1: Pyramida potřeb dle A. H. Maslowa

Zdroj: PICHAUD, Clément a Isabelle THAREAU. *Soužití se staršími lidmi: praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. 36 s. ISBN 80-7178-184-3.

Jak můžeme vidět na obrázku dle A. H. Maslowa, nejdůležitější lidská potřeba je fyziologická, na ni se stavějí další potřeby. Do fyziologických potřeb můžeme zahrnout jídlo, pití, vylučování, dýchání, zdraví, hygienu, odpočinek a spánek. U starých občanů se některé z těchto uvedených fyziologických potřeb dostávají do popředí, např. vyprazdňování, spánek a odpočinek. Do pozadí ustupuje např. hygiena a starost o svůj zevnějšek. Všechny tyto uvedené potřeby musejí být alespoň zčásti uspokojeny, aby se mohlo přejít k další potřebě, a tou je potřeba bezpečí.

Potřeba bezpečí je považována za základní psychickou potřebu. Pokud se starý člověk neorientuje, nepoznává věci kolem sebe a ve své blízkosti nezná lidi, cítí se být ohrožen. Budou-li se ho dotýkat cizí lidé, na jejichž pomoci je závislý, může se i bát.²⁷

Když se podíváme na pyramidu, je zřejmé, že následující skupinou, kterou se budeme zabývat, jsou sociální potřeby. Staří lidé potřebují mít společnost, kontakt

²⁷ VENGLÁŘOVÁ, Martina. *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 40 s. ISBN 978-80-247-2170-5.

s milovanou osobou, se svými vrstevníky. Chtějí být užiteční a potřební. Je pro ně nutné hledat sociální kontakty, aby se vyhnuli pocitu izolovanosti.²⁸

Následující potřebou je autonomie, která vystihuje pojem být svobodný. Senior by se měl rozhodovat sám za sebe a mít vlastní názory, i přesto že by měl nějaký handicap. Můžeme sem také zařadit i potřebu uznání, vážnosti a potřebu pocitu užitečnosti.²⁹

Na vrcholu pyramidy se nachází seberealizace neboli sebenaplnění, kdy starý člověk nalezne smysl svého života. Smysl života může naleznout např. v rodině, víře, zájmech. Tato potřeba je na nejvyšší části pyramidy, protože souvisí i s nižšími stupni, např. rodina (sociální potřeby), pocit uznání (potřeba autonomie).³⁰

Zda chce mít senior kvalitní a důstojné stáří, musí mít alespoň částečně uspokojeny základní životní potřeby. My jsme si uvedli takové, které považujeme za ty nejdůležitější. Aby člověk všechny změny zvládl a zároveň uspokojil své základní životní potřeby, je dobré se na stárnutí a stáří dobře připravit. O této přípravě budeme hovořit v následující kapitole (1.3 Adaptace a příprava na stáří), kde si rozebereme, jak a kdy by se člověk měl začít připravovat na toto období v lidském životě.

1.3 Adaptace a příprava na stáří

Na stáří bychom se měli připravovat celý život, aby byla adaptace jednodušší. Proces adaptace závisí na hodně faktorech, především na osobnosti člověka. Křivohlavý definuje adaptaci jako „*adaptace se týká plasticity lidského jednání – naší schopnosti měnit jednání (chování) v průběhu času s ohledem na změny životních podmínek. Obecněji to znamená zvyknout si na to, s čím se nedá nic dělat.*“³¹

Přechod z produktivní životní etapy do období stáří dělá mnohým lidem problémy. Přechod může proběhnout v pořádku a bez negativních změn, ale je nezbytné

²⁸ Tamtéž, str. 40.

²⁹ PICHAUD, Clément a Isabelle THAREAU. *Soužití se staršími lidmi: praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. 39 - 40 s. ISBN 80-7178-184-3.

³⁰ Tamtéž, str. 41.

³¹ KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie: možnosti, které čekají*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). 55 s. ISBN 978-80-247-3604-4.

se průběžně připravovat. Příprava by měla probíhat u každého, a to po celý život. Ostatní činitelé, např. stát, organizace, instituce, by měli tuto problematiku dostat do podvědomí laické veřejnosti.³² Ekonomická stránka a její příprava je též důležitá, např. je vhodné na toto období šetřit a mít založené penzijní připojištění. Nebylo by dobré se spoléhat pouze na starobní důchod, který nepokryje veškeré naše náklady. Ve středním věku bychom si měli najít nějaký koníček, kterým by se zaplnily ve stáří volné dny. Je dobré udržovat, ale i navazovat sociální kontakty, společně se setkávat s vrstevníky a prohlubovat mezigenerační vazby.³³

Každý člověk se s touto velkou změnou vyrovnává odlišným způsobem. Kvalitu života ve stáří ovlivňuje schopnost člověka se přizpůsobit této životní změně. Nejdůležitější faktor, který působí na adaptaci na stáří, je osobnost člověka. Příbyl uvádí následující modely přizpůsobení se na stáří.

- Konstruktivní přístup - senior se těší ze života, je aktivní, soběstačný, tolerantní, otevřený apod.
- Závislost na okolí – senior stáří snáší docela dobře, ale je pasivní, dává přednost odpočinku a svému pohodlí, je závislý na svém okolí a počítá s tím, že ostatní se o něj postarají.
- Obranný postoj – senior stáří zavrhuje a protestuje vůči němu, ale své emoce má pod kontrolou. Většinou do penze odchází až z donucení.
- Nepřátelský postoj – senior stáří vnímá jako něco špatného, často je osamocen, je mrzutý a může být i agresivní.
- Sebenenávist – senior svůj život hodnotí špatně, často se cítí nadbytečný, ztracený a může mít sklony k depresím.³⁴

Haškovcová uvádí jedno z nejrozšířenějších členění přípravy na stáří, a to na přípravu dlouhodobou, střednědobou a krátkodobou.

³² PŘIBYL, Hugo. *Lidské potřeby ve stáří*. Praha: Maxdorf, 2015. Jessenius. 22 s. ISBN 978-80-7345-437-1.

³³ DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 26 s. ISBN 978-80-247-4138-3.

³⁴ PŘIBYL, Hugo. *Lidské potřeby ve stáří*. Praha: Maxdorf, 2015. Jessenius. 24 - 25 s. ISBN 978-80-7345-437-1.

1. Dlouhodobá příprava na stáří - tato příprava je celoživotní. Je to souhrn výchovy a vzdělávání, které začínají již od dětství. Měly by se využívat vazby mezi prarodiči a jejich vnoučaty a posilovat tím kladný pohled na stáří.
2. Střednědobá příprava na stáří – začíná cca 10 let před nástupem do důchodu. Člověk by měl přijmout stáří jako součást života a začít se připravovat. Tato příprava by měla zahrnovat: zdravý životní styl, dostatečný pohyb, odpočinek, finanční zajištění, údržbu rodinných vazeb a přátelství.
3. Krátkodobá příprava na stáří – začíná cca 3 – 5 let před nástupem do důchodu. Člověk by si měl zajistit pohodlnější byt, který bude v nižším patře a bude mít výtah. Byt by se měl upravit, v koupelně by se měla nacházet madla, je zapotřebí vyměnit nebo doplnit elektrospotřebiče (vařič, sporák, pračku).³⁵

Jak jsme již zmiňovali, příprava na stáří je velice důležitá. Abychom na toto období života byli co nejlépe připraveni, měla by probíhat po celou délku života. Adaptace se samozřejmě v průběhu může měnit, závisí to na prostředí, ve kterém se senior pohybuje, ale i na změnách (biologických, psychických, sociálních), o kterých jsme již v předchozí kapitole hovořili (kapitola č. 1.2 Změny a potřeby ve stáří).

³⁵ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 173 - 178 s. ISBN 978-80-87109-19-9.

2 POZITIVNÍ A NEGATIVNÍ VLIVY VE STÁŘÍ

Každá osoba prožívá vlastní život samostatně a podle svého, přesto se můžeme shodnout na podstatných problémech, které ve stáří přicházejí: odchod do důchodu, změna životního stylu, stěhování, pokles finančních zdrojů, dostatek volného času. Reakce na tyto změny jsou individuální a mohou probíhat u každého jinak. Na reakce má vliv osobnost, okolí a možnost pomoci.³⁶ Dále může reakci ovlivnit prostředí, zdravotní stav, životní styl, ekonomická situace, pohybová aktivita, adaptace na stáří, psychický stav.³⁷

V této kapitole se zaměříme na vlivy ve stáří, které mohou být pozitivní i negativní. Budeme se zabývat rodinou, která je pro seniora velice důležitá a má na něj dobrý vliv. Dále nás bude zajímat životní styl a volný čas, který je pro seniora pozitivní, ale zároveň může mít i negativní vliv, to se hlavně týká odchodu do důchodu, kdy se ukončuje jeho ekonomická aktivita. V poslední řadě se budeme zabývat organizacemi, které pečují o volný čas seniorů.

2.1 Rodina a její role v období stáří

Rodina je základní společenská jednotka a pro každého člověka je tato instituce důležitá. Pro staré občany je také zdrojem činnosti a pocitu užitečnosti, např. péče o vnoučata, dnes i často pomoc vlastním dětem. Její důležitost nastupuje při zhoršování zdravotního stavu. Samozřejmě po celou délku života se rodina navzájem podporuje a pomáhá, a to i mezigeneračně.

Hlavní péči starým občanům poskytuje rodina, partneři a děti. Dle Pichauda „*se od rodiny očekává solidárnost s tím členem, který se nachází v obtížné nebo krizové*

³⁶ VENGLÁŘOVÁ, Martina. *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 11-12 s. ISBN 978-80-247-2170-5.

³⁷ SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. Sociologie (Grada). 19 s. ISBN 978-80-247-3850-5.

situaci.“³⁸ Jeřábek chápe péči o staré lidi jako „*podpůrná pomoc nebo služba vykonávaná pro štěstí a blahobyt starých osob, které z důvodu chronické nebo duševní nemoc nebo nezpůsobilosti nemohou tyto činnosti samy vykonávat. Péče o staré lidi je většinou péče rodinná.*“³⁹ Poskytování potřebné, ale i kvalitní péče přináší nejen změnu pro jedince, ale bohužel i pro celou rodinu, pro kterou to mnohdy znamená finanční zátěž, proto by se stát měl více zajímat hlavně o finanční stránku.⁴⁰

Dobré vztahy v rodině jsou pro seniora důležité hlavně z toho důvodu, aby časem nezačal vznikat pocit osamění. Naopak může začít vznikat pocit užitečnosti a to díky tomu, že babičky často hlídají vnoučata a naopak dědečkové pomáhají svým synům či zeťům např. na zahradě, v dílně, s různými opravami.⁴¹ Prarodiče dále získávají zajímavé informace a obohacují se vědomostmi o moderní technologii (práce na počítači, mobilním telefonu, tabletu). Dokonce i vnoučata se z přítomnosti svých prarodičů učí úctě ke starým lidem. Dále získávají přehled o minulém světě, názorech, problémech a rozdílnosti od jiných věkových skupin.⁴²

A jaké jsou tedy cíle rodiny? Rodina nemá za cíl se pouze naučit ošetrovatelskému výkonu, ale také má následující cíle:

- Vytvoření podporujícího prostředí – starý člověk by se neměl cítit, že je rodině na obtíž a že jim přiděluje starosti. Cílem je vytvořit starému člověku prostředí, ve kterém se bude cítit dobře.
- Zdravý životní styl – je třeba motivovat starého člověka alespoň k malým procházkám a další fyzické aktivitě.⁴³

Ve stručnosti jsme si řekli, že rodina je pro starého člověka důležitá a díky ní může senior lépe čelit těžkostem, které by sám nemusel zvládnout. Rodina by měla být

³⁸ PICHAUD, Clément a Isabelle THAREAU. *Soužití se staršími lidmi: praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. 68 s. ISBN 80-7178-184-3.

³⁹ JEŘÁBEK, Hynek. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Studie (Sociologické nakladatelství). 43 s. ISBN 978-80-7419-117-6.

⁴⁰ *Kvalita života ve stáří: národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008. 43 s. ISBN 978-80-86878-65-2.

⁴¹ PICHAUD, Clément a Isabelle THAREAU. *Soužití se staršími lidmi: praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. 28 s. ISBN 80-7178-184-3.

⁴² MLÝNKOVÁ, Jana. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 36 s. ISBN 978-80-247-3872-7.

⁴³ MLÝNKOVÁ, Jana. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 43 s. ISBN 978-80-247-3872-7.

solidární a starému členu pomoci. Negativní stránkou péče o starého člena rodiny, může být pro rodinu pokles životní úrovně a nedostatek volného času na své koníčky apod. Pozitiv je tu však daleko více a to hlavně pro samotného seniora, který se nesetká s pocitem osamění a nebude se cítit izolovaný od rodiny. Naopak může získat pocit užitečnosti a snahu se učit novým věcem. Pozitivní je přínos i pro další členy domácnosti, např. vnoučata, která se učí úctě ke starším občanům. Rodina má v neposlední řadě také přínos ve vhodném trávení volného času, o kterém si pohovoříme v následující kapitole.

2.2 Životní styl a volný čas ve stáří

Čevela a kol. chápou životní styl „jako ustálený souhrn aktivně zastávaných životních priorit, hodnotových žebříčků, aktivně volených každodenních zvyklostí, způsobu chování a seberealizace.“⁴⁴ Životní styl dle Saka je dán podmínkami a situací dané společnosti, její kulturou, technologií, ekonomii a přírodními podmínkami.⁴⁵

Životní styl každého člověka se vyvíjí celý život. Nejedná se pouze o aktivity ve volném čase, ale i dopravu, stolování, komunikaci, práci, dovolenou, výchovu dětí apod. Přizpůsobuje se mnoha faktorům: dané situaci, sociální pozici, sociálním rolím. U starých lidí se mění, jakmile se začne stáří blížit, při samotném počátku, když odcházejí jejich děti z domova, při odchodu do důchodu. Za proměnami životního stylu seniorů dále stojí získání volného času, o kterém senior rozhoduje sám.⁴⁶

Jak jsme již zmiňovali, změna životního stylu souvisí s odchodem do důchodu, senior najednou získá dostatek volného času a měl by se zamyslet, jak ho bude trávit. Nyní se tedy zaměříme na to, jak vypadá u seniorů volný čas.

Volný čas můžeme charakterizovat jako dobu, kdy si člověk může naplnit čas dle své vůle a provozuje aktivity, kterými se sebeuspokojuje a naplňuje svá přání. Volný

⁴⁴ ČEVELA, Rostislav a Libuše ČELEDOVÁ. *Sociální gerontologie: východiska ke zdravotní politice a podpoře zdraví ve stáří*. Praha: Grada, 2014. 35 s. ISBN 978-80-247-4544-2.

⁴⁵ SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. Sociologie (Grada). 98 s. ISBN 978-80-247-3850-5.

⁴⁶ Tamtéž, str. 98 – 99.

čas by měl plnit tři základní funkce, a to zábavu, odpočinek a rozvoj osobnosti. Samozřejmě volný čas může mít i další funkce, např. psychické uvolnění, potěšení, vzdělávání, kontakt s druhými lidmi, vyhledávání sociálních vztahů, kreativní rozvoj.⁴⁷

Dle Haškovcové by starý člověk měl myslet na to, jak bude kvalitně zaplňovat volný čas a měl by si připravit strukturovaný program. Někteří senioři zaplňují svůj volný čas studiem na univerzitě třetího věku. Dále se věnují svým individuálním koníčkům, např. sběratelství, chalupaření, zpěvu, tanci, hudbě, četbě.⁴⁸

Životní styl je spojován s pohybovými aktivitami, a proto by nějaká část trávení volného času měla obsahovat sportovní aktivity. Tyto aktivity nejsou dobré jen pro zdraví, ale také pro emocionální stránku, protože udržují sociální kontakt.⁴⁹ Pohybové aktivity přinášejí příjemné i nepříjemné prožívání a obě tyto formy jsou pro člověka přínosem. Cvičení určená starým lidem by měla být pomalá, klidná a soustředěná. Nemusí se jednat o pohyby všech částí těla či celého těla najednou. Oblíbené cviky jsou např. s prsty, rukama, nohama, mimickými svaly.⁵⁰

Životní styl je ve stáří spojen s danou sociální rolí, kulturou společnosti, ale i s volným časem, kterého je po odchodu do důchodu (o kterém budeme hovořit v následující kapitole) najednou nadbytek, a starý člověk by se měl zamyslet nad tím, co s volným časem bude dělat. Toto období by si staří lidé měli užít a věnovat se aktivitám, které dříve nestíhali uskutečňovat a které je baví. Ovšem v dnešní společnosti, kdy se požívají tučná jídla, by také neměli zapomínat ani na pohybové aktivity.

2.2.1 Ukončení ekonomické aktivity

Odchod do důchodu je klíčový moment v životě, který můžeme chápat jako konec jedné etapy a začátek nové etapy. Dle Čevely a kol. je odchod do důchodu stresor, kdy se „*mění životní stereotypy, přerušují kontakty, snižují se finanční zdroje a ztráta*

⁴⁷ ŠERÁK, Michal. *Zájemové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. 27, 29 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

⁴⁸ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 181 s. ISBN 978-80-87109-19-9.

⁴⁹ HROZENSKÁ, Martina a Dagmar DVOŘÁČKOVÁ. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada, 2013. 44 s. ISBN 978-80-247-4139-0.

⁵⁰ ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta, VADÍKOVÁ, Katarína M. (ed.). *Specifika edukace seniorů*. Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu Palestra, 2013. 97 s. ISBN 978-80-87723-09-8.

*prestiže, oslabení seberealizace a participace mohou nabyt až trýznivých rozměrů.*⁵¹ Ovšem odchod do důchodu nemůžeme obecně brát jako stresor, naopak pro mnohé tento životní krok znamená úlevu, zvláště pro osoby středního a nižšího statusu.

Avšak smířit se s tímto okamžikem není pokaždé lehké, protože je to okamžik plný pochybností, protože nevíme, co v budoucnu přijde. Odchodem do důchodu se člověk loučí se svým zaměstnáním, profesí a mění svou identitu. Dříve byl profesor, lékař, pečovatelka, ekonom a od této chvíle bude jen důchodce. Tento životní krok je spojen i se ztrátou sociálních kontaktů, co se týče zaměstnání.⁵²

Odchod do důchodu mnohdy znamená pokles příjmu. Může nám připadat, že důchodce nemá takové výdaje jako člověk, který je produktivní, ale bohužel tomu tak není, protože náklady na bydlení stále stoupají.⁵³ V souvislosti s poklesem příjmu může přijít i ztráta sebevědomí a riziko chudoby, protože starý člověk je najednou závislý pouze na starobním důchodu, který pobírá od státu.⁵⁴ Z těchto důvodů může důchod mnoho lidí chápat jako zchudnutí, protože průměrná měsíční mzda je o dost vyšší než průměrný starobní důchod. Starý člověk najednou stojí před situací, kdy potřebuje vyplnit volný čas, ale zároveň se musí smířit s příjmy, které má k dispozici.⁵⁵ Pokles příjmu může přinést i nutnou změnu bydliště, protože byt, ve kterém doposud bydlel, může být pro seniora nákladný, ale zároveň i velký. Nemusí být schopen udržovat domácnost, postarat se o sebe. Změna bydliště znamená pro seniora stres a to z nového prostředí a z neznámých lidí.⁵⁶

V předchozí etapě života byl čas řízen prací, v důchodu má člověk volného času nadbytek a musí si ho znova naplnit aktivitami. Volný čas se může využít k realizaci plánů, na které do této doby nebyl čas (o volném čase jsme podrobněji hovořili v předchozí kapitole). Zároveň se v tomto období musí mnoho seniorů smířit

⁵¹ ČEVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDVÁ. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 95 s. ISBN 978-80-247-3901-4.

⁵² PICHAUD, Clément a Isabelle THAREAU. *Soužití se staršími lidmi: praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. 27 s. ISBN 80-7178-184-3.

⁵³ HROZENSKÁ, Martina a Dagmar DVOŘÁČKOVÁ. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada, 2013. 44 s. ISBN 978-80-247-4139-0.

⁵⁴ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). 50 s. ISBN 978-80-247-5446-8.

⁵⁵ MAHROVÁ, Gabriela a Martina VENGLÁŘOVÁ. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*. Praha: Grada, 2008. Sestra (Grada). 109 s. ISBN 978-80-247-2138-5.

⁵⁶ KRÍVOHLAVÝ, Jaro. *Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie: možnosti, které čekají*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). 44 s. ISBN 978-80-247-3604-4.

s odchodem dětí z domova. Manželé najednou zůstávají sami a musí nalézt nový způsob života bez dětí a bez práce. Může přijít i veselá chvíle, když se stanou dědečkem a babičkou. S touto novou rolí prarodiče si vyplňují senioři i volný čas a zároveň získávají pocit užitečnosti z důvodu hlídání vnoučat.⁵⁷

2.2.2 Životní styl a volný čas seniorů ve světle výzkumů

Na úvod této kapitoly nás bude zajímat, jak vlastně senioři chápou volný čas. Kasper a Lubecki představili ve svém výzkumu několik odpovědí, ze kterých je zřejmé, že si každý pod tímto pojmem představí něco jiného. Někdo chápe volný čas jako čas, kdy si může dělat pouze to, co chce. Jiný tento pojem definuje jako vědomé využívání času. Ovšem jestliže je starý člověk nemocný, naopak nemá žádný volný čas.⁵⁸

Jakmile člověk odchází do důchodu, mohou se změnit jeho volnočasové aktivity, nebo jeho aktivity nadále pokračují a mohou se rozšířit. Kasper a Lubecki ve svém výzkumu získali mnoho odpovědí. Respondenti uváděli, že i nadále pokračují ve stejných volnočasových aktivitách (golf, bowling, zpěv). Také své aktivity rozšířili, častěji cestují, chodí do kina, divadla a na koncerty. Vybrali si nové aktivity, na které předtím neměli čas: čtení, jízdu na koni, cestování, turistiku, studium. Někteří své odborné činnosti přetvoří na volnočasovou aktivitu a nadále se jim věnují, např. tesař, krejčí, zahradník, čalouník. Výběr těchto aktivit samozřejmě závisí na financích a zdraví seniora.⁵⁹

Sak a Kolesárová ve svém výzkumu zkoumali, jakým volnočasovým aktivitám se senioři nejvíce věnují a jak často. Z výzkumu je patrné, že senioři nejvíce svůj volný čas vyplňují sledováním televize, kterému se věnují denně v průměru 3 hodiny. Poslouchají rozhlas 1x za týden. Občas (1x za měsíc) si čtou tištěné noviny, chodí na procházky, pracují na počítači a internetu, pracují na zahradě, navštěvují kavárny a restaurace. Ovšem senioři ve věku 71 a více let zřídka kdy pracují na počítači či navštěvují kavárny

⁵⁷ Tamtéž, str. 28.

⁵⁸ KASPER, B., LUBECKI, U. In: ONDRÁKOVÁ, Jana. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. 27 s. ISBN 978-80-7465-038-3.

⁵⁹ Tamtéž, str. 27 – 29.

a restaurace. Senioři aktivně sportují spíše výjimečně a od věku 71 a více let většina seniorů již nevykonává žádnou sportovní aktivitu.⁶⁰

Kasper a Lubecki svým výzkumem dále zjistili, že senior je svolný za volnočasovou aktivitu utratit maximálně 500,- Kč. Je tu ovšem problém v získávání informací, kdy senioři využívají málo zdrojů, hlavně co se týče internetu. To způsobuje, že nemají dostatečný přehled o všech volnočasových aktivitách v lokalitě svého bydliště, nebo si mysleli, že určitá aktivita je drahá, i přesto že pro seniory byla poskytována se slevou či zdarma. Mezi dalšími omezujícími faktory při výběru volnočasové aktivity patří problém s dopravou.⁶¹

2.2.3 Organizace pečující o volný čas seniorů

Existuje mnoho organizací, které pečují o volný čas seniorů. My si však v této kapitole představíme centra pro seniory, kluby seniorů, kluby třetího věku, kluby důchodců, sportovní kluby. Tyto zmíněné organizace samozřejmě mají i vzdělávací charakter. Ovšem pouze vzdělávání seniorů, které je dlouhodobé, se uskutečňuje na univerzitách volného času, univerzitách třetího věku, akademiích třetího věku a virtuálních univerzitách třetího věku (o těchto formách vzdělávání budeme hovořit v kapitole č. 4 Formy vzdělávání seniorů).

Centra pro seniory můžeme zařadit mezi nejčastější formu setkávání seniorů. Zřizuje ji buď místní správa, nebo např. podniky, protože se tam pak mohou setkávat bývalí zaměstnanci. Tato centra se orientují na rozsáhlou škálu volnočasových aktivit. Uskutečňují poznávací zájezdy, návštěvy koncertů, divadel, muzikálů, dále uspořádávají výtvarné aktivity, různé diskuze s lékaři a cestovateli. Pro tato centra je charakteristické, že si různé volnočasové aktivity připravují a uskutečňují samotní senioři.⁶²

⁶⁰ SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. Sociologie (Grada). 102 - 103 s. ISBN 978-80-247-3850-5.

⁶¹ KASPER, B., LUBECKI, U. In: ONDRÁKOVÁ, Jana. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. 27-29 s. ISBN 978-80-7465-038-3.

⁶² STRNADOVÁ, Jana. *Celoživotní vzdělávání seniorů*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. 28 s.

Kluby seniorů jsou běžně kulturně-výchovná zařízení, která umožňují seniorům se setkávat a tím hodnotně naplňovat jejich volný čas. Setkávají se zde lidé podobného věku i zájmů. Vzdělávací působení klubu seniorů má rozsáhlý záběr, ale většinou má zájmový a jednorázový charakter. Patří sem přednášky, besedy, poznávací zájezdy, návštěvy divadel, koncertů, výstav, relaxační cvičení.⁶³

Kluby třetího věku je dobrovolné seskupení starých lidí, kteří chtějí trávit svůj volný čas společně s ostatními lidmi, kteří jsou podobně staří a mají podobné zájmy. Jsou určeny pro nejstarší obyvatele, tzn. generace třetího věku. Klub třetího věku nemůžeme ztotožňovat s klubem důchodců, ani seniorů, ani s lidmi, kteří mají již celý život za sebou. Kluby mají různé odborné zaměření, uskutečňují i jednorázové vzdělávací akce, které vycházejí dle současného zájmu.⁶⁴

Klub důchodců je určen pro seniory, kteří se chtějí setkávat s lidmi stejného věku a trávit s nimi svůj volný čas. Tyto kluby se většinou nacházejí v každých větších městech. Také mohou fungovat při domovech pro seniory. Pravidelně se scházejí v místnosti, která nese název klubovna, ve které se konají přátelská posezení, hraní společenských her, besedy, které jsou zaměřené na různá témata.⁶⁵

Sportovní kluby nabízejí různé formy cvičení pro starší občany např. kondiční cvičení, rehabilitační programy, aerobní cvičení. Tyto kluby většinou spadají pod kluby důchodců. V některých městech se můžeme setkat s kroužky plavání, jízdy na kole, výlety, poznávacími zájezdy. Tyto volnočasové aktivity zpravidla obstarává městský úřad společně s kluby důchodců, rehabilitačním centrem, se správou sportoviště apod.⁶⁶

Pro všechny organizace, které seniorům zajišťují volnočasové aktivity, je charakteristické, že se zde senioři scházejí dobrovolně a chtějí se setkat se svými vrstevníky, kteří mají stejné zájmy. Staří občané si díky rozsáhlému počtu těchto organizací skoro vždy vyberou aktivitu, která je bude zajímat.

⁶³ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). 99 s. ISBN 978-80-247-5446-8.

⁶⁴ *Vzdělávání seniorů*. [online]. 2012 – 2016. [cit. 2016-08-01] Dostupné z: <http://magazinpodnikani.cz/vzdelani-a-studium/vzdelavani-senioru>

⁶⁵ TOMŠÍKOVÁ, Vendula. *Volnočasové aktivity seniorů*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. 23 s.

⁶⁶ Tamtéž, str. 23.

3 EDUKACE SENIORŮ

Na základě předešlých kapitol můžeme říci, že vzdělávání seniorů je zajímavé vyplnění volného času starého občana. I naše společnost zastává názor, že starý člověk by měl být aktivně do něčeho zapojován, protože správná náplň volného času mnohdy působí na člověka pozitivně. Dopodrobna se budeme edukaci seniorů věnovat po zbytek diplomové práce.

Edukace je přijatelnější výraz než „výchova a vzdělávání“, protože tento pojem zahrnuje všechny druhy formálního i neformálního vzdělávání, a to i vzdělávání seniorů. Edukace seniorů má širokou působnost a většinou má i rys neprofesního vzdělávání, které zahrnuje např. výuku počítačové gramotnosti, cizích jazyků, trénování paměti. Také může mít formu zdokonalování odborných znalostí a dovedností, kdy je cílem rozvoj či udržení kvalifikace.⁶⁷

Od 19. století můžeme zařadit edukaci seniorů k hlavní činnosti, která v naší společnosti probíhá. Vzdělávání a vzdělanost změní jednotlivce a zároveň změní i jeho životní styl. Vzdělání představuje i podstatnou složku kvantity a kvality společenských a osobních hodnot. Vzdělávání nemůžeme chápat jako synonymum inteligence, protože vzdělání a vzdělanost pozitivně působí na rozvoj myšlenkových operací.⁶⁸ *Mnohé autority se shodují, že v moderní společnost přestává být myšlenka celoživotního rozvoje jedince rozvíjena po staletí nedosažitelným ideálem a více méně akademickým tématem, ale nabývá podoby každodenní reality.*⁶⁹ Čím dál více lidí existuje v prostředí, které se hlavně zaměřuje na dosahování a distribuci vědomostí a znalostí. Účast na celoživotním vzdělávání se stává nezbytným a nekončícím průběhem. Vzdělávání tím pádem nepředstavuje jenom roli význačného faktoru kvality života jednotlivce, ale stává se základní složkou společnosti.⁷⁰

⁶⁷ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). 35 – 36 s. ISBN 978-80-247-5446-8.

⁶⁸ SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. Sociologie (Grada). 77 s. ISBN 978-80-247-3850-5.

⁶⁹ ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. 13 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

⁷⁰ Tamtéž, str. 13.

Edukaci seniorů zařazujeme do kulturních nebo také duchovních práv jedince. K tomu, aby se rozvíjela, je zapotřebí, aby stát edukaci seniorů podporoval a to tak, že bude navozovat přijatelnou společenskou atmosféru, institucionální uspořádání celoživotního vzdělávání a její přístupnost pro jedince, v neposlední řadě také individuální předpoklad pro účast na vzdělávacích aktivitách, mít potřebu poznávat nové věci a toužit po seberealizaci.⁷¹

3.1 Historie vzdělávání seniorů

Úmysl celoživotního vzdělávání, které zahrnovalo i vzdělávání ve stáří, poprvé v historii pedagogiky patrně přednesl právník Simon Mauricius Pilsnensis ve své práci z roku 1551 Dvě knihy pro školy nebo jiné akademie (*De scholis seu academiis libri duo*). Ovšem za zakladatele geragogiky lze považovat Jana Amose Komenského, který pojetí vzdělávání začal rozvíjet ve svém díle *Pampaedia*, které vydal roku 1656.⁷² Na druhou stranu za zakladatele moderního konceptu celoživotního vzdělávání můžeme považovat Eduarda Lindemaana a Basila Yeaxleeho, jejichž postoje se dají shrnout následovně:⁷³ „*učení je integrální součástí života, proto je i vzdělávání nikdy nekončícím procesem. Na celoživotním vzdělávání se musí podílet vzdělávací systém, vzdělávání se ale nemůže redukovat jen na učení se ve vzdělávacích zařízeních. Naopak, všechny společenské instituce, odbory, církve, komunity apod.*“⁷⁴

Potřebu vzdělávání pro seniory podnítil prof. Perre Vellas, který pojem univerzita třetího věku poprvé použil v roce 1973 na Univerzitě sociálních věd na Fakultě práv a ekonomie. Tato univerzita se nacházela ve městě Toulouse (Francie). Vellas vzdělávání seniorů chápal jako nepřetržité vzdělávání, které přispívalo ke zlepšení veřejného zdraví, průběžné výchově a vzdělávání těch, kteří se zabývají profesionálně

⁷¹ PETŘKOVÁ, Anna a Rozálie ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 10 s. ISBN 80-244-0879-1.

⁷² ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). 26 s. ISBN 978-80-247-5446-8.

⁷³ VETEŠKA, Jaroslav. *Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 9 s. ISBN 978-80-86723-98-3.

⁷⁴ Tamtéž, str. 9.

starými lidmi (zdravotnictví, sociální služby).⁷⁵ Vellas na Univerzitě třetího věku nabídl starším studentům řadu přednášek, které byly speciálně upravené jejich věku. Velmi brzy univerzity třetího věku začaly vznikat i na dalších evropských školách, např. v Belgii, Německu, Polsku, Itálii, ve Španělsku, Švýcarsku, ale i také v USA i v Asii. Díky velkému rozkvětu vzdělávání seniorů Vellas založil mezinárodní asociaci, známou jako AIUTA, která sloužila výměně zkušeností, pořádání konferencí a seminářů.⁷⁶

V ČR má seniorské vzdělávání delší historii než U3V, důkazem toho je vzdělávání seniorů v rámci Československého červeného kříže nebo Klubu aktivního stáří. Klub aktivního stáří, neboli KLAS, začal fungovat v roce 1978, kdy působil hlavně v Praze, ale působil i v přilehlých obcích jako Suchdol, Řepy a Lysolaje. KLAS vedl kurzy o zdraví, kultuře, tradicích a historii. V roce 1983 byla založena první česká akademie 3. věku a to v Přerově, kterou založilo Okresní kulturní středisko spolu s Československým červeným křížem. Toto vzdělávání se začalo velmi rozšiřovat a do tří let již fungovalo dvacet akademií 3. věku.⁷⁷

První U3V se v ČR otevírá roku 1986 na Univerzitě Karlově v Praze, a to konkrétně na Filozofické fakultě. První ročník měl celkem 86 studentů a pět oborů.⁷⁸ V roce 1990 také začala pravidelně přednášet i Masarykova univerzita v Brně. Do roku 2000 byly v ČR přednášky orientované na témata, která podporovala vztah člověka k přírodě, zdravému životu, stravování apod. Nacházela se zde ale jedna výjimka, a to kurzy práce na počítači, které probíhaly např. na ČVUT (České vysoké učení technické). V roce 2000 proběhla podstatná změna, protože VUT (Vysoké učení technické) otevřelo U3V, která měla tříletý program. V prvních dvou ročnících se konaly přednášky všech oborů jednou týdně. Ve třetím ročníku se posluchači rozdělili do oborů, které je zajímaly.⁷⁹

⁷⁵ ADAMEC, Petr a David KRYŠTOF (eds.). *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: Asociace univerzit třetího věku České republiky, 2011. 12 s. ISBN 978-80-210-5640-4.

⁷⁶ ADAMEC, Petr. *Univerzita třetího věku 1990-2010: Masarykova univerzita: 20 let seniorského vzdělávání na Masarykově univerzitě*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 8 s. ISBN 978-80-210-5156-0.

⁷⁷ ADAMEC, Petr a David KRYŠTOF (eds.). *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: Asociace univerzit třetího věku České republiky, 2011. 17 - 18 s. ISBN 978-80-210-5640-4.

⁷⁸ *Univerzita třetího věku: historie, současnost a perspektivy dalšího rozvoje: sborník příspěvků z konference konané u příležitosti 20. výročí založení Univerzity třetího věku na MU 6. - 7. dubna 2010 v Brně*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 80 s. ISBN 978-80-210-5158-4.

⁷⁹ ADAMEC, Petr. *Univerzita třetího věku 1990-2010: Masarykova univerzita: 20 let seniorského vzdělávání na Masarykově univerzitě*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 9 s. ISBN 978-80-210-5156-0.

Důležitým okamžikem byl zrod Asociace univerzit 3. věku, která vznikla dne 9. 6. 1993, kdy se v Praze shromáždilo 36 zástupců vysokých škol a fakult v čele s PhDr. Zdeňkem Palánem (zástupce ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy). AU3V ČR byla založena jako nevýdělečná zájmová organizace, která měla v úmyslu zahájit a podpořit zakládání U3V v ČR. Dále také chtěla připravovat setkávání a pracovní semináře škol a fakult s cílem si vyměnit poznatky a zkušenosti. Dalším cílem byla součinnost U3V a vzájemná výměna informací o jejich činnosti a v neposlední řadě také propagace.⁸⁰

3.2 Funkce a cíle seniorského vzdělávání

Pro každého starého člověka, který se nevzdal aktivního stárnutí a který se chce lépe adaptovat, je významné vzdělávání seniorů. Vzdělávání plní několik funkcí, a to nejen pro starého člověka, ale také pro společnost. Funkcí je samozřejmě daleko více, a proto se je pokusíme v následujícím textu vymežit. Také se budeme věnovat hlavním cílům seniorského vzdělávání.

Jak už jsme zmínili, vzdělávání seniorů má význam jak pro seniora, tak i pro společnost. **Seniorovi** pomáhá vzdělávání v chápání vývojových období v průběhu života a zároveň podporuje jeho přizpůsobení změnám, které probíhají ve stáří (o změnách jsme již hovořili v kapitole č. 1.2 Změny a potřeby ve stáří). Pomáhá také zlepšovat orientaci v situacích, které jsou pro něj neznámé a tím oddálit stárnutí a zlepšit jeho schopnost se rozhodovat sám za sebe. Můžeme říci, že vzdělávání je pro seniora nástrojem obohacování života. Co se týče **společnosti**, tak té vzdělávání seniorů pomáhá vytvářet kladný pohled na stárnutí a samotné stáří a také ve vnímání životního stylu ve stáří, které může být plnohodnotné. Můžeme si všimnout, že je jakýmsi spojením mezigeneračního porozumění a solidarity. Mladí lidé si všímají problémů,

⁸⁰ ADAMEC, Petr a David KRYŠTOF (eds.). *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: Asociace univerzit třetího věku České republiky, 2011. 25 s. ISBN 978-80-210-5640-4.

kteřé mají senioři a zároveň se jim snaží porozumět, staří lidé získají pocit smysluplnosti a přijetí.⁸¹

Senioři mnohdy s mnoha informacemi, zkušenostmi a dovednostmi do edukačního procesu přicházejí, ale také získávají i nové informace. Z tohoto důvodu si autorka myslí, že hlavní funkce není vzdělávací, ale spočívá v navazování nových vztahů, zapojování do společnosti a zaplnění volného času. Dále také může rozvíjet osobnost seniora, zvyšovat jeho sebevědomí či může přinášet větší kulturní rozhled.

Petřková a Čornaničová posuzují funkce vzdělávání seniorů podle dvou skupin:

- primární cíl výchovy a vzdělávání,
- specifické zaměření.

Do primárního cíle můžeme zařadit funkci **vzdělávací** (získávání nových informací a dovedností), **kulturně kultivační**, díky které dochází k rozvíjení osoby pomocí volnočasových aktivit: kultury, umění, pohybové aktivity. Poslední funkcí v této skupině je **sociálně psychologická**, která je zaměřena na udržení kvality života, co se týče sociálních vztahů a oddalování a adaptování duševního omezení, které vysoký věk může s sebou přinést.⁸²

Druhá kategorie je rozdělena dle specifického zaměření. Petřková a Čornaničová mají v této kategorii, oproti jiným autorům, zahrnuto více funkcí, např. Mühlpachr rozděluje tyto funkce pouze na čtyři, a to na preventivní, anticipační, rehabilitační a posilovací. My zde použijeme rozdělení právě dle Petřkové a Čornaničové.

- Preventivní – jestliže jsou uskutečňovány některé kroky a aktivity, mají kladný vliv na proces stárnutí a kvalitu života ve stáří.
- Anticipační – připravuje člověka na budoucí změny, které nastávají ve vyšším věku či po odchodu do důchodu.
- Rehabilitační – tato funkce obnovuje fyzické a psychické síly, podporuje seniora, aby byl vyrovnaný a dále žil kvalitní život.
- Adaptační - cílem je zabezpečit rovnovážný stav mezi jedincem a prostředím, ve kterém žije.

⁸¹ BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014. 98 s. ISBN 978-80-7452-039-6.

⁸² PETŘKOVÁ, Anna a Rozálie ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 64 s. ISBN 80-244-0879-1.

- Posilovací – rozvíjí u seniora zájmy, schopnosti a dovednosti.
- Komunikační – zajišťuje u seniorů aktivní a živou komunikaci s jejich okolím, ale i s celou společností.
- Kompenzační – studium nahrazuje seniorovi, to co v minulosti přišel či nemohl mít, např. ztrátu přátel, zaměstnání, nemožnost studovat v předešlých životních obdobích.
- Aktivizační – napomáhá k začlenění seniora do společnosti, udržovat jeho psychické a fyzické zdraví, aby i nadále byl spokojený.
- Relaxační – zaměřuje se na vhodné trávení volného času tak, aby se senior cítil vyrovnaně.
- Mezigenerační porozumění – zdokonaluje mezigenerační porozumění a předcházení tlaku mezi generacemi.⁸³

Funkcí vzdělávání seniorů je mnoho a každá je pro seniora jinak důležitá a má na něho vliv. Po výčtu všech funkcí lze říci, že vzdělávání v tomto věku není jenom výhradně o učení, ale také přináší spoustu dalších funkcí, např. aktivizační, relaxační, mezigenerační porozumění. Doposud jsme se zabývali funkcemi vzdělávání seniorů, nyní bychom se rádi dostali k tomu, co je cílem vzdělávání této věkové kategorie.

Vzdělávání seniorů můžeme chápat jako prostředek či cíl. Zda ho považujeme za prostředek, má toto vzdělávání společenský význam, např. získání sociálních rolí, pracovní uplatnění. Zda pro nás má vzdělávání této věkové skupiny nějaký cíl, je to hlavně rozvoj lidských schopností. Jedná se hlavně o zabezpečení kulturní spojitosti, zintenzivnění fyzické a psychické pohody, co se týče volného času, a v neposlední řadě rozvoj celoživotního učení.⁸⁴

Dle Šeráka je hlavní cíl vzdělávání v udržení fyzické i psychické síly. Dále se snažit o zabezpečení hodnotnějšího a důstojnějšího života. Vzdělávání seniorů by mělo být podporováno společností, od které očekáváme, že svým členům obstará bezpečné a důstojné stárnutí a zároveň jim umožní zapojení do veškerých občanských aktivit.⁸⁵

⁸³ PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 64 - 65 s. ISBN 80-244-0879-1.

⁸⁴ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). 40 s. ISBN 978-80-247-5446-8.

⁸⁵ ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. 189 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

Šauerová a Vadíková uvádějí, že když jsou vhodně zaměřené programy, které respektují fyzický a psychický stav seniorů, tak vzdělávání působí jako ochrana před pasivitou a osamocením seniorů. Právě z tohoto důvodu si musíme uvědomit, že stáří, ovšem za určitých podmínek, může být kvalitní, radostné, prožité v důstojnosti a v nezávislosti na druhých lidech. Jinými slovy lze říci, že „*Cílem edukace seniorů je tedy rozvinutí potencialit, které jsou každému vlastní, dosažení soběstačnosti a radosti v životě.*“⁸⁶ Dle Petřkové a Čornaničové cílem vzdělávání seniorů není získávání znalostí a dovedností, ale cílem je rozvoj schopností, obohacení vědomostí a rozvoj osobnosti. Dle nich mezi hlavní cíle patří:

1. Zdokonalování života a jeho obohacování.
2. Porozumění vývojových etap ve stáří a ulehčení adaptace na změny.
3. Udržet si fyzické a psychické aktivity.
4. Podporu při obeznámení v dnešním světě, který se rychle mění.⁸⁷

Jinými slovy můžeme říci, že vzdělávání seniorů se hlavně zaměřuje na využití volného času, kterého máme v tomto životním období nadbytek. Vzdělávání může uspokojovat potřeby jedince, protože si může vybrat, jaké vzdělávací aktivity ho zajímají. Pro seniora je však důležité mít správnou motivaci, aby se chtěl vzdělávat, proto v následující kapitole se budeme zabývat právě stimuly seniorského vzdělávání, ale i tím, jaké mohou nastat překážky.

3.3 Stimuly a bariery seniorského vzdělávání

Tato kapitola se bude snažit odhalit motivaci, která vede seniory k přání se vzdělávat, ale také se tu zmíníme o možných překážkách, které mohou seniora ve vzdělávání odradit. Než se vůbec začneme motivací zabývat, nejprve je charakterizujeme, co vlastně znamenají.

⁸⁶ ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta, VADÍKOVÁ, Katarína M. (ed.). *Specifika edukace seniorů*. Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu Palestra, 2013. 20 s. ISBN 978-80-87723-09-8.

⁸⁷ PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 63 - 64 s. ISBN 80-244-0879-1.

Zajímavou charakteristiku motivace použil Eger, dle kterého je motivace: „*souhrn vnitřních a vnějších faktorů které: 1. vzbuzují, aktivují, dodávají energii lidskému jednání a prožívání. 2. zaměřují toto jednání a prožívání určitým směrem, 3. řídí jeho průběh, způsob dosahování výsledků, 4. ovlivňují též způsob reagování jedince na jeho jednání a prožívání, jeho vztahy k ostatním lidem a ke světu.*“⁸⁸

Zda se senior bude vzdělávat a dále v procesu vzdělávání zůstane, či ho ukončí, záleží na tom, jak moc je motivován. Na seniory totiž není vyvíjen žádný tlak ve zvyšování či získávání kvalifikace, tudíž vnější motivace je minimální. Významnou roli hraje motivace vnitřní. Edukace v seniorském věku je dobrovolná a účastník si sám vybere nejen formu vzdělávání (kterými se budeme zabývat v kapitole č. 4. Formy vzdělávání seniorů), ale také vzdělávání dle obsahu. Pro starého člověka je nejvýznamnější vnitřní motivace, která vzniká na základě předchozího vzdělání, se kterým má kladnou zkušenost.⁸⁹ Co se týče předchozího vzdělávání, hraje zde roli dosažené vzdělání, druh vzdělání, zájmy, účast na kulturním životě a politice, na sociální aktivitě v rodině i mimo rodinu apod.⁹⁰

Nyní si uvedeme konkrétní motivy, které přispívají k tomu, aby se starý člověk začal vzdělávat. Senior může mít jak jeden stimul, tak i více najednou.

- Udržení psychické a sociální aktivity.
- Snižování pocitu izolace, zařazení a zapojení do společnosti.
- Udržení si nezávislosti a samostatnosti.
- Uskutečnění toho, co nestihli během své ekonomické aktivity.
- Věnování se oboru, o který měli již delší čas zájem, ale nemohli se mu z nejrůznějších důvodů doposud věnovat.⁹¹
- Poznání nových lidí či přátel.
- Objevení nového smyslu života.
- Zvládnutí fyzické, duševní a společenské změny.
- Udržení si vlastní síly.⁹²

⁸⁸ EGER, Ludvík. *Vzdělávání dospělých a ICT: aktuální stav a predikce vývoje*. Plzeň: Nava, 2012. 69 s. ISBN 978-80-7211-428-3.

⁸⁹ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). 72 s. ISBN 978-80-247-5446-8.

⁹⁰ BENEŠ, Milan. *Andragogika. 2., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). 90 s. ISBN 978-80-247-4824-5.

⁹¹ ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. 193 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

Dle výše uvedeného mnoho můžeme říci, že je mnoho stimulů, které seniora vedou k dalšímu vzdělávání. K tomuto seznamu můžeme dále přiřadit i další stimuly, které jsou podle autorky také velice důležité. Jsou jimi: získání nových informací, prohloubení znalostí a dovedností, smysluplné využití volného času, podpora při hledání nového partnera, přiblížení se k mladší generaci.

Petřková a Čornaničová rozdělují motivaci z jiného pohledu a předložily následující rozdělení potřeb a motivů k dalšímu vzdělávání:

- Kognitivní potřeby – získání nových informací, prohloubení stávajících znalostí, orientace v současné společnosti.
- Sociální potřeby – potřeba kontaktu s lidmi, kteří spadají do stejné věkové kategorie, ztráta pocitu osamocení.
- Potřeby aktivity – potřeba užitečnosti.
- Potřeba kompenzace – potřeba vykompenzovat to, co jim chybí. Co se týče rozumové stránky tak i citové.⁹³

Během našeho osobního i pracovního života se mohou objevit různé překážky, ale mohou se objevit i v procesu vzdělávání. Nás však bude v následujícím textu zajímat, které bariery se mohou objevit při vzdělávání seniorů a jak je můžeme rozdělit.

O překážkách můžeme říci, že jsou pro seniora důležitým faktorem při rozhodování, zda se bude účastnit dalšího vzdělávání.⁹⁴ S bariérami se musejí vypořádat i organizátoři a realizátoři vzdělávání seniorů, které velmi často souvisí se zhoršujícím se stavem, který nastává během procesu stárnutí (o změnách, které nastávají v tomto životním období, jsme se již zmiňovali v kapitole 1.2 Změny a potřeby ve stáří). Aby se senior mohl zapojit do vzdělávacího procesu, musí hodně investovat a to hlavně ve formě rozumové energie. Rozsah investic se liší podle nabízených vzdělávacích programů.⁹⁵

⁹² BENEŠ, Milan. *Andragogika*. 2., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). 90 s. ISBN 978-80-247-4824-5.

⁹³ PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 68 s. ISBN 80-244-0879-1.

⁹⁴ BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014. 106 s. ISBN 978-80-7452-039-6.

⁹⁵ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). 80 s. ISBN 978-80-247-5446-8.

Rabušicová a Rabušic rozdělily překážky na dvě skupiny a to na vnitřní a vnější:

- Vnější překážky – nazvat je můžeme i jako objektivní. Dají se označit jako nedostatek podnětů, které působí zvenku na seniora a jeho vzdělávání. Můžeme sem zařadit např. nedostatek finanční podpory od státu, lhostejnost ze strany podnikatelů, malá významnost vzdělávání seniorů, nedostatek informovanosti o vzdělávacích aktivitách, nevhodný čas konání.
- Vnitřní překážky – nazvat je můžeme i jako subjektivní. Podstatné seniorovo vnímání a snaha o jeho osobnostní rozvoj. Z předchozího vzdělávání může mít negativní zkušenost a to ho může odradit. Dále sem můžeme zařadit i obavy z neúspěchu.⁹⁶

Senioři nemusejí být schopni či nemají možnosti si vyhledat informace o vzdělávacích aktivitách, které by byly určeny pro ně a zajímaly by je. Překážky dále mohou vznikat kvůli finanční situaci, kdy nemají dostatek financí ke studiu. Musejí si platit samotné studium, koupit si didaktické pomůcky (učebnice), nebo musejí do vzdělávací instituce dojíždět a tím vznikají i náklady za dopravu. Někdy jim brání i nedostatek času, protože se musejí starat o vnoučata či nemocného partnera/partnerku. Senioři mají mnohdy obavy z toho, že přijdou do neznámého prostředí, z přílišných požadavků či rozsahu učební látky a její složitosti.⁹⁷

Překážky, které mohou značně ovlivňovat seniora v rozhodování začít studovat či ve vzdělávání setrvávat, mohou být i stereotypy a předsudky, které mohou mít a mnohdy mají lidé, kteří toto vzdělávání organizují a realizují. Předsudky o starých lidech jsou hluboce zakořeněny. Asi stěžejním předsudkem je, že vzdělávat a vychovávat staré lidi už není možné, bohužel se s tímto názorem identifikují i někteří senioři. K tomu, aby vzdělávání mohlo probíhat efektivně, je zapotřebí odstranit předsudky o stáří, stárnutí a seniorech.⁹⁸

⁹⁶ RABUŠICOVÁ, Milada, RABUŠIC, Ladislav. In: BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014. 17-18 s. ISBN 978-80-7452-039-6.

⁹⁷ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). 80 - 81 s. ISBN 978-80-247-5446-8.

⁹⁸ Tamtéž, str. 82.

4 FORMY VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

Vzdělávání seniorů má mnoho forem a nabízejí ho různé instituce. V ČR se nachází relativně mnoho institucí, nadací apod., které se zabývají touto věkovou skupinou. V této hlavní kapitole se budeme zabývat univerzitou třetího věku, akademií třetího věku a univerzitou volného času. Budeme se také zabývat Univerzitou volného času, která se nachází v Havlíčkově Brodě, a kde bylo provedeno šetření. Než se těmito vzdělávacími institucemi začneme dopodrobna zabývat, řekneme si nejprve něco o pojmu vzdělávání a o formách celoživotního vzdělávání, kde si zařadíme právě uvedené možnosti vzdělávání seniorů.

Pod pojmem vzdělávání si představujeme jakékoliv učení, které je organizované. V managementu většinou hovoříme o určitém stylu přidělených úloh, úkolech, popřípadě rolích či pracovních pozicích. Aby mohlo záměrné vzdělávání probíhat opravdu organizovaně a být pod dozorem, mělo by disponovat přesně popsány formami. Vzdělávání tím pádem může mít jenom ohraničený počet forem.⁹⁹

Celoživotnímu učení je v současné době věnován velký zájem, ať už ze strany odborné, tak i neodborné veřejnosti. V roce 2000 na Lisabonské konferenci bylo zformulováno pět hlavních priorit vzdělávací politiky EU a jednou z nich bylo právě celoživotní vzdělávání. Celoživotní vzdělávání se uskutečňuje v třech základních podobách a to: formální, neformální a informální.¹⁰⁰

- Formální vzdělávání – probíhá ve převážně ve školních zařízeních. Patří sem prezenční i kombinované studium. Tento systém na sebe navazuje – základní škola – střední škola – vysoká škola. Absolventi, kteří úspěšně dokončí školu, získají buď vysvědčení, diplom nebo certifikát.
- Neformální vzdělávání – uskutečňuje se v podobě různých kurzů, seminářů, přednášek, např. kurz cizích jazyků, počítačové kurzy, rekvalifikační kurzy. Tato forma vzdělávání je zaměřena k osvojení znalostí, dovedností a zkušeností, díky kterým se jedinec může lépe

⁹⁹ PLAMÍNEK, Jiří. *Vzdělávání dospělých: průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 38 s. ISBN 978-80-247-4806-1

¹⁰⁰ *Vzdělávání seniorů*. [online] 2011-2013 [cit. 2016-08-30]. Dostupné z: <http://www.magazinpodnikani.cz/vzdelan-a-studium.10/vzdelavani-senioru.21.HTML>

prosadit ve společenském i pracovním životě.¹⁰¹ Do neformálního vzdělávání můžeme zařadit např. univerzity třetího věku., akademie třetího věku či univerzitu volného času.

- Informální vzdělávání – tato forma vzdělávání je neorganizovaná a jedinec se učí sám ze svých zkušeností, z pracovního prostředí, z rodiny, ze sociálního prostředí (např. přátelé).¹⁰²

Senioři se mohou vzdělávat v mnoha institucích, které jsou určeny pro mnohou veřejnost. Bohužel ne všechno vzdělávání je určené pouze jen pro seniory, např. akademie volného času, univerzita volného času, zájmové kurzy vzdělávání dospělých. Vzdělávání, které je zaměřeno pouze na seniory, by mělo respektovat zásady vzdělávání této cílové skupiny. Vzdělávání pomáhá seniorům se zaměřit na novou životní etapu, prohlubovat jejich znalosti a dovednosti, získání pocitu užitečnosti, osobnostní rozvoj.¹⁰³

4.1 Univerzita třetího věku

U3V, jak už jsme zmínili, patří do systému celoživotního vzdělávání a to má formu neformálního vzdělávání. Toto vzdělávání nabízí seniorům vzdělání na nejvyšším možném stupni, a to na univerzitní úrovni. Hlavním cílem není odborná příprava, ale osobní rozvoj.¹⁰⁴ Seniorům, kteří se účastní studia, není přidělen klasický statut studenta, ale statut posluchače univerzity.¹⁰⁵ Účastníci také nezískají vysokoškolské vzdělání, i když se zúčastní slavnostní imatrikulace a promoce, získají pouze potvrzení o absolvování.¹⁰⁶

¹⁰¹ VETEŠKA, Jaroslav. *Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 18 s. ISBN 978-80-86723-98-3.

¹⁰² Tamtéž, str 18.

¹⁰³ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). 89 s. ISBN 978-80-247-5446-8.

¹⁰⁴ MÜHLPACHR, Pavel. In. BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014. 136 s. ISBN 978-80-7452-039-6.

¹⁰⁵ BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014. 114 s. ISBN 978-80-7452-039-6.

¹⁰⁶ *Vzdělávání seniorů*. [online] 2011-2013 [cit. 2016-08-30]. Dostupné z: <http://www.magazinpodnikani.cz/vzdelan-a-studium.10/vzdelavani-senioru.21.HTML>

Senioři mají na výběr z mnoha kurzů, které jsou z různých oborů, např. z humanitních, technických či přírodovědných. Co se týče obsahu kurzů, tak jsou samozřejmě uzpůsobeny jak metody, tak i formy vyučování.¹⁰⁷ Z obsahové stránky můžeme vzdělávání seniorů rozdělit na dvě hlavní zájmové oblasti. První z nich je všeobecné vzdělávání, do kterého spadá vyučování cizího jazyka, historie, psychologie, počítačů, zdravé výživy, zdraví a zdravého životního stylu. Druhá z nich je oblast rozvíjení a udržování odborné kvalifikace, kterou senior disponuje.¹⁰⁸

Předpoklady pro přijetí jedince na U3V jsou odlišné a každá vysoká škola si tyto podmínky vytváří sama. Zpravidla platí, že přijmou seniora, který dosáhne věku starobního důchodu. Samozřejmě to není nezbytný předpis a nějaké univerzity naberou i mladší účastníky.¹⁰⁹ Další podmínkou, ve které se univerzity odlišují, je, že některé vyžadují k přijetí úspěšně dokončenou střední školu s maturitou (Karlova univerzita a Masarykova univerzita). Naopak Palackého univerzita nepožaduje, aby uchazeč měl dosažený stupeň vzdělání.¹¹⁰

Studium zpravidla trvá 1 – 6 semestrů a jeho cílem je dle individuálních zájmů rozšířit poznatky. O tomto vzdělávání nemůžeme říci, že má obchodní povahu, protože studijní poplatek má spíše symbolickou hodnotu. Účastníci hradí organizační poplatky, kdy se jedná o pár stokorun (většinou 500,- Kč), výjimku však mají výtvarné obory, kde částka může být několikrát vyšší.¹¹¹ Vzhledem k tomu, že účastníci platí tak málo, jsou U3V dotovány i z jiných zdrojů, např. MŠMT, fondy EU, přispívají i samotné vysoké školy ze svého rozpočtu, pomáhají sponzorské dary.¹¹²

Kurzy, které nabízejí U3V, nejsou shodné s obory vysokých škol, které jsou akreditované, mají mnohdy formu přednášek. Tyto přednášky mají podobu zájmovou, protože nejen že senioři vyplní svůj volný čas, ale zároveň získají i nové informace, či

¹⁰⁷ ADAMEC, Petr a David KRYŠTOF (eds.). *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: Asociace univerzit třetího věku České republiky, 2011. 18 - 19 s. ISBN 978-80-210-5640-4.

¹⁰⁸ *Vzdělávání seniorů*. [online] 2011-2013 [cit. 2016-08-30]. Dostupné z: <http://www.magazinpodnikani.cz/vzdelan-a-studium.10/vzdelavani-senioru.21.HTML>

¹⁰⁹ ADAMEC, Petr a David KRYŠTOF (eds.). *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: Asociace univerzit třetího věku České republiky, 2011. 19 s. ISBN 978-80-210-5640-4.

¹¹⁰ DANIELOVÁ, Lenka, Dana LINHARTOVÁ a Helena FEJFAROVÁ (eds.). *Celoživotní vzdělávání v podmínkách EU*. Brno: Pro Mendelovu univerzitu v Brně vydalo Nakladatelství Masarykovy univerzity, 2012. 233 s. ISBN 978-80-210-5873-6.

¹¹¹ ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. 197 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

¹¹² ADAMEC, Petr a David KRYŠTOF (eds.). *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: Asociace univerzit třetího věku České republiky, 2011. 19 s. ISBN 978-80-210-5640-4.

doplní své stávající znalosti. Cílová skupina U3V velmi často kritizuje, že nedosáhnou žádné formální odborné způsobilosti a nejsou v bližším kontaktu s řádnými studenty, protože jsou obě cílové skupiny odděleny.¹¹³ Vyjma přednášek mohou účastníci U3V užívat i další školní vybavení, např. knihovny, laboratoře. Také se mohou účastnit normálních studijních programů (řádné vysokoškolské studium, osobní studijní plán, kombinované studium, distanční studium apod.), které daná univerzita nabízí, ale pouze za předpokladu, že splní jejich akademické požadavky.¹¹⁴

4.2 Akademie třetího věku

Tato forma vzdělávání má spíše charakter kulturní, a právě proto zde výuka nemá akademický profil.¹¹⁵ Haškovcová uvádí, že „*akademie seniorům zpřijemňuje život a kultivuje volný čas, univerzity vybízejí účastníky k vysoké aktivitě a osobní angažovanosti. Účastník akademie třetího věku vyslechne přednášku nebo celý cyklus, může vnést dotazy na přednášející a v omezeném čase případně i diskutovat. Pak akci zhodnotí pro sebe či v kroužku známých: hezká, přínosná, nebo naopak nic moc a jde domů.*“¹¹⁶ Na U3V se senior kromě chození a vyslechnutí přednášek musí dále sám vzdělávat a svou aktivitu ukázat prostřednictvím písemných prací i během závěrečných zkoušek, i když jsou vytvořeny tak, aby je každý zvládl.¹¹⁷

A3V jsou nejčastěji zakládány institucemi, jako je např. Červený kříž, muzea, střední školy či kulturní domy.¹¹⁸ Většinou jsou zakládány v regionech, ve kterých se nevyskytuje žádná jiná nabídka od vysokých škol. Žádný právní předpis neupravuje

¹¹³ ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. 198 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

¹¹⁴ PALÁN, Zdeněk. *Základy andragogiky*. Praha: Vysoká škola J. A. Komenského, 2003. 179 s. ISBN 80-86723-03-8.

¹¹⁵ TOMCZYK, Łukasz. *Vzdělávání seniorů v oblasti nových médií*. Přeložil Joanna SZANIAWSKA. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, 2015. ISBN 978-80-904531-9-7.

¹¹⁶ HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 136 s. ISBN 978-80-87109-19-9.

¹¹⁷ Tamtéž, str. 136.

¹¹⁸ BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014. 111 s. ISBN 978-80-7452-039-6.

vznik A3V a z tohoto důvodu je může prakticky založit kdokoli a na jakémkoliv místě, i když to může mít mnoho nevýhod.¹¹⁹

K tomu, aby se senior mohl stát účastníkem vzdělávání na A3V, nemusí mít úspěšně ukončenou nějakou úroveň vzdělání a nemusí nutně dosahovat důchodového věku.¹²⁰ Účastníci před nástupem na tuto formu vzdělání nejsou předem ověřováni, zda mají předpoklady ke studiu. Během studia též neprobíhá žádné hodnocení a na konci studia je účastníkům předáno potvrzení o absolvování kurzu, které je zpravidla vystaveno na základě předchozí docházky.¹²¹

Výuka na A3V probíhá prostřednictvím přednášek, diskuzí, seminářů, ale i dalších zájmových a pohybových aktivit, které toto vzdělávání doplňují. Jedná se hlavně o exkurze, zájmové kroužky, sportovní aktivity, umění, kulturu apod.¹²² Studium může trvat jeden semestr či několik semestrů. Název akademie třetího věku by měl být určen pro pravidelně se opakující přednášky, diskuze a semináře, kde se všichni alespoň desetkrát společně sejdou v předem určených intervalech.¹²³ Avšak velice často se setkáváme s jednorázovou akcí, která je zaměřena na aktuální téma.¹²⁴

Vzdělávání na A3V se dá přizpůsobit místním potřebám. Možnosti a podmínky vycházejí ze zájmu účastníků. Zaměřují se především na medicínsko-gerontologická témata, kam spadá např. zdravá životospráva, zdravé stárnutí, předcházení chorobám. Dále je to občansko-sociální vzdělávání, které má za cíl podpořit porozumění seniorům. Můžeme sem dále zařadit historii, literaturu, umění, rekondiční cvičení a jógu.¹²⁵

¹¹⁹ DANIELOVÁ, Lenka, Dana LINHARTOVÁ a Helena FEJFAROVÁ (eds.). *Celoživotní vzdělávání v podmínkách EU*. Brno: Pro Mendelovu univerzitu v Brně vydalo Nakladatelství Masarykovy univerzity, 2012. 234 s. ISBN 978-80-210-5873-6.

¹²⁰ Tamtéž, str. 234.

¹²¹ ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. 198 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

¹²² Tamtéž, str. 198.

¹²³ PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 78 s. ISBN 80-244-0879-1.

¹²⁴ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). 94 s. ISBN 978-80-247-5446-8.

¹²⁵ PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 78 s. ISBN 80-244-0879-1.

4.3 Univerzita volného času

První UVČ byla v ČR založena díky Daně Steinové roku 1993, a to v Praze. Založena byla v rámci Evropského roku seniorů a v té době nabízela pět různých oborů: dějiny umění, dějiny hudby, české a světové dějiny, psychologii a zdravý životní styl.¹²⁶ O UVČ můžeme říci, že je to jediná forma mezigeneračního zájmového vzdělávání v oborech, které jsou velmi často vyhledávané, protože je v minulosti nemohl kdokoli vystudovat na profesní úrovni.¹²⁷ Abychom mohli o UVČ říci, že se jedná o „univerzitu“, měla by ji organizovat, garantovat nebo zřizovat některá vysoká škola.¹²⁸ Tato forma vzdělávání je většinou provozována v prostorách domovů pro seniory, knihoven či v kulturních domech.¹²⁹

Tato forma vzdělávání je přístupná občanům všech věkových skupin, tedy ne pouze lidem, kteří se nacházejí v důchodovém věku. Aby se mohl jedinec stát účastníkem UVČ, nemusí tedy splňovat určitý věk, může sem docházet kdokoli, avšak musí být plnoletý. Výhodou je, že toto vzdělávání podporuje mezigenerační dialog, ovšem to má i svou nevýhodu v tom, že není možné brát v úvahu přístupy, které jsou specifické pro edukaci seniorů.¹³⁰ I přesto, že zde může studovat každý od 18 let, převažují zde posluchači právě v seniorském věku. Dalšími obvyklými posluchači jsou ženy na mateřské dovolené.¹³¹

Podmínkou k přijetí na toto studium není dřívější dosažené vzdělání a uchazeči ani nejsou přijati na základě přijímacích zkoušek. Během studia nejsou ověřováni ani jednou formální metodou. Po ukončení vzdělávání posluchač neobdrží žádné osvědčení o absolvování.¹³²

¹²⁶ DANIELOVÁ, Lenka, Dana LINHARTOVÁ a Helena FEJFAROVÁ (eds.). *Celoživotní vzdělávání v podmínkách EU*. Brno: Pro Mendelovu univerzitu v Brně vydalo Nakladatelství Masarykovy univerzity, 2012. 234 s. ISBN 978-80-210-5873-6.

¹²⁷ ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. 199 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

¹²⁸ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). 94 s. ISBN 978-80-247-5446-8.

¹²⁹ ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. 199 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

¹³⁰ ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). 94 s. ISBN 978-80-247-5446-8.

¹³¹ Tamtéž, str. 200.

¹³² ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. 199 - 200 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

4.3.1 Univerzita volného času v Havlíčkově Brodě

UVČ v Havlíčkově Brodě provozuje Krajská knihovna. Jedná se o vzdělávání, na které není mnoho lidí zvyklých a zařazujeme ho mezi zájmové celoživotní vzdělávání, které je určeno pro nejširší veřejnost. Cíl UVČ je seznámit s celoživotním učením co nejvíce lidí a tím získat mnoho zájemců.

UVČ v Havlíčkově Brodě nemá žádná omezení, které by bránila komukoli ve studiu. Univerzita se však snaží podporovat hlavně seniory. Studijní program je uzpůsoben tak, aby vyhovoval všem věkovým skupinám. Uchazeči nemusí mít žádné předchozí vzdělání. Posluchači během studia nejsou nijako zkoušeni či ověřováni žádnými testy či zkouškami. UVČ nevydává po skončení studia žádný certifikát, její hlavní cíl je v tom, aby se v lidech probudil zájem o daný obor, aby chtěli získat nové znalosti, dovednosti a zkušenosti a měli chuť se znovu vrátit i po letech do poslucháren.¹³³

V Havlíčkově Brodě se nachází psychiatrická léčebna, nemocnice a Vyšší zdravotnická škola a právě díky velkému počtu lékařů je stěžejním oborem Zdravý životní styl, který přednášejí lékaři. Dále tato UVČ nabízí jak počítačové, tak i nepočítačové obory. Mezi nepočítačové obory patří: kurz AJ, NJ, ŠJ pro seniory, kurz FRJ, dějiny Havlíčkobrodsko, dějiny hudby, biblické motivy v dějinách umění, české umění a Itálie, poznáváme sebe a region, život našich předků, psychologie, postavy a příběhy legend, zdravý životní styl, podoby současné české literatury. Mezi nepočítačové obory patří: první kroky s PC a internetem, kurzy digitální fotografie.

Školní rok se dělí na semestry a přednášky, které se uskutečňují 1 x za 14 dní. V průběhu semestru se realizuje osm přednášek z každého oboru. Jedna přednáška vždy trvá 120 minut.¹³⁴ Co se týče poplatků, kurzovné za jeden semestr jednoho oboru činí poplatek pro seniory u nepočítačových oborů 200,- Kč, jazykových kurzů 1 500,- Kč. U počítačových oborů je to 400,- Kč.¹³⁵

¹³³ KRAJSKÁ KNIHOVNA VYSOČINY. *Vzdělávání*. [online]. 2015. [cit. 2016-09-01] Dostupné z: http://www.kkvysociny.cz/?page_id=84

¹³⁴ RÖSSLEROVÁ, Ivana. Krajská knihovna Vysočiny Havlíčkův Brod otevřela Univerzitu volného času. *Ikaros* [online]. 2002, ročník 6, číslo 11 [cit. 2016-09-01]. urn:nbn:cz:ik-11148. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/11148>

¹³⁵ KRAJSKÁ KNIHOVNA VYSOČINY. *Univerzita volného času*. [online]. 2015. [cit. 2016-09-01] Dostupné z: http://www.kkvysociny.cz/?page_id=232

PRAKTICKÁ ČÁST

5 ÚVOD DO EMPIRICKÉ ČÁSTI

Empirická část navazuje na teoretickou část, které jsme se věnovali v celém předešlém textu. Právě teoretická část je nepostradatelnou součástí této diplomové práce. V teoretické části jsme zjistili, že stáří je důležité období v životě každého člověka. Nejprve jsme si definovali stáří, stárnutí, pojem senior, jak toto životní období poznáme a co přináší (změny, potřeby seniorů apod.). Snažili jsme se odhalit negativa a pozitiva stáří, která zahrnovala i volný čas a životní styl. Další část se zabývá vzděláváním v postproduktivním věku, které je pro mnohé seniory příjemným zpestřením jejich volného času, kterého mají nadbytek. Nejprve nás zajímalo, jak vzdělávání pro seniory vznikalo a kde byla založena první U3V, jaké jsou funkce a cíle tohoto vzdělávání. Zjistili jsme, že je mnoho stimulů, díky kterým se chtějí senioři vzdělávat, ale naopak je mnoho bariér, které je mohou od studia odrazovat. Poslední část se zabývala formami vzdělávání.

Po teoretické části se budeme zabývat tím, jak je hodnoceno seniorské vzdělávání a vzdělávání na Univerzitě volného času v Havlíčkově Brodě. Hodnotit budeme ze získaných informací od respondentů, kteří se zúčastnili dotazníkového šetření. Konkrétně se jedná o šetření účastníků, kteří jsou starší 55 let a navštěvují právě Univerzitu volného času v Havlíčkově Brodě.

Cíle empirického šetření:

1. Zjistit, co cílovou skupinu motivovalo znovu začít studovat.
2. Jak cílová skupina hodnotí vliv studia na svůj život (přínos získaný v rámci studia na Univerzitě volného času v HB).
3. Jak cílová skupina hodnotí nabídku a průběh vzdělávání na Univerzitě volného času v HB (jak jsou s touto nabídkou spokojeni, popřípadě co by na ní změnili).

Budeme usilovat o to, abychom na tyto tři stanovené cíle našli odpovědi a to prostřednictvím analýzy z dotazníkového šetření. Získaná data tedy nejprve analyzujeme a následně interpretujeme. V prvním kroku praktické části popíšeme metodologický postup, který odhalí důležité informace o samostatném výzkumném šetření. Poté přejdeme k samostatné interpretaci získaných dat, které byly získány na jaře roku 2016 na Univerzitě volného času v Havlíčkově Brodě.

5.1 Příprava na šetření

Tato kapitola popíše, jaké úkony předcházely samotnému výzkumnému šetření a bez kterých by se šetření neuskutečnilo.

První věcí bylo zamyšlení nad předmětem zkoumání a rozhodnutí, jaká bude cílová skupina respondentů. Poté byla kontaktována pracovnice, která má na starosti Univerzitu volného času v Havlíčkově Brodě a byla požádána o to, zda se šetření může zaměřit na vzdělávání seniorů. Po jejím odsouhlasení se stanovily cíle šetření. Cíle byly stanoveny tak, aby data byla využitelná jak pro autorku samotnou, tak právě i pro Univerzitu volného času a hlavně aby samostatné šetření rozšířilo poznání o zkoumaném souboru.

Následně se nadefinovaly otázky, díky kterým se na stanovené cíle najdou odpovědi. Otázek, které se váží k cílům šetření, bylo vytvořeno 7. Další otázky např. zjišťovaly, na jaké kurzy a jak často respondenti dochází, jak se o Univerzitě volného času v HB dozvěděli, také zde byly zahrnuty i identifikační otázky.

Posledním bodem byl samostatný sběr dat. Byla zkontakována pracovnice Univerzity volného času v HB, se kterou se domluvila osobní schůzka. Na této schůzce byla seznámena s dotazníkem a byl zde domluven první termín, kdy se uskuteční sběr dat. Blíže o sbírání dat budeme hovořit v kapitole 5.3 Zkoumaný soubor a sběr dat.

5.2 Metoda a technika sběru dat

Pro sběr dat jsme usoudili, že nejlepším způsobem bude kvantitativní metoda, která je založena na deskriptivním šetření. Deskriptivní, protože toto šetření netestuje teorii, ale hlavním úmyslem je popis daných skutečností. Pro sběr dat bylo zvoleno dotazníkové šetření. Tato metoda byla vybrána hlavně ve spojení se zkoumaným souborem, ale i s tématem. Právě dotazník dává seniorům dostatečný prostor na soustředění a vyplnění daných otázek. Dotazník byl anonymní a i to mohlo být pro seniory pozitivní. Na druhou stranu dotazník může mít i nějaká negativa, např. senioři se mohou špatně orientovat v textu, přehlédnout otázku a následně ji nevyplnit, dotazník se starým lidem může zdát také zdlouhavý.

Nástroj sběru dat (dotazník, viz příloha A) se skládal celkem z 25 otázek. Tyto otázky byly sestaveny tak, aby byly srozumitelné a měly logickou návaznost. V dotazníku se můžeme setkat se třemi typy otázek a to: uzavřené, polouzavřené a hodnotící. Nejvíce se zde vyskytují právě uzavřené otázky, ve kterých si respondent musí vybrat svou odpověď pouze z nabízených možností. U polouzavřené otázky mají na výběr z nabízených variant odpovědí, ale také je zde možnost zvolit variantu „*Jiné...*“, ve které mohou uvést to, co chtějí sami. Posledním typem otázek jsou hodnotící neboli škálové, které mají formu známkování jako ve škole: 1 – výborně, 5 - nedostatečně.

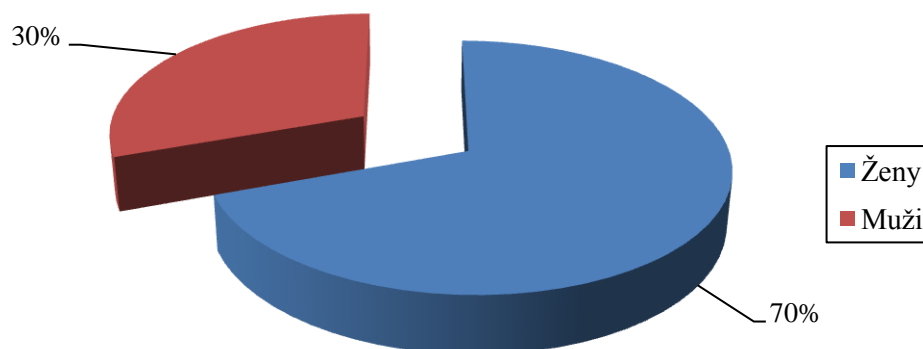
Dotazník začíná úvodem, který respondenty seznamuje s autorkou dotazníku a jejím tématem diplomové práce, zároveň prosí o jejich spolupráci. Dále je zde popsáno, čeho se dotazník týká, že jeho vyplnění je zcela anonymní a data budou použita pouze pro účely diplomové práce. Posledním bodem je instrukce, která popisuje jak správně vyplnit následující otázky. Pokud se zaměříme na rozložení otázek, nejprve jsme začínali s otázkami, které jsou jednoduché, poté následovaly obecné a závěr tvořily otázky identifikační. První otázka měla zjistit, zda respondenti někdy v minulosti vyplňovali dotazník, který byl zaměřený na podobné téma. Následující otázky měly odhalit, jak respondenti nahlízejí na vzdělávání pro seniory, jak oni sami vnímají jejich studium a jak hodnotí Univerzitu volného času v Havlíčkově Brodě. Jak jsme již zmínili, poslední otázky byly identifikační, které zjišťovaly pohlaví, věk a dosažené vzdělání. V samotném závěru se respondentům děkuje za vyplnění dotazníku.

5.3 Zkoumaný soubor a sběr dat

V předešlé kapitole jsme se mohli dozvědět, že pro diplomovou práci byla zvolena kvantitativní metoda (deskriptivní šetření) a nástrojem sběru dat se stal dotazník. Nyní přejdeme k tomu, kdo vyplňoval dotazník a jak se sběr dat uskutečnil.

Zkoumaným souborem se stali senioři, kteří navštěvují Univerzitu volného času v Havlíčkově Brodě. Na tuto univerzitu dochází cca 900 seniorů, z nichž se dotazníkového šetření zúčastnilo 105 seniorů. Díky identifikačním otázkám, které byly na konci dotazníku, jsme mohli zjistit základní informace o respondentech, a to konkrétně jaké je jejich pohlaví, věk a nejvyšší dosažené vzdělání. Nejprve se zaměříme na rozdělení respondentů dle pohlaví. Dotazníkového šetření se celkem zúčastnilo 73 žen a pouze 32 mužů.

Graf 1: Respondenti podle pohlaví

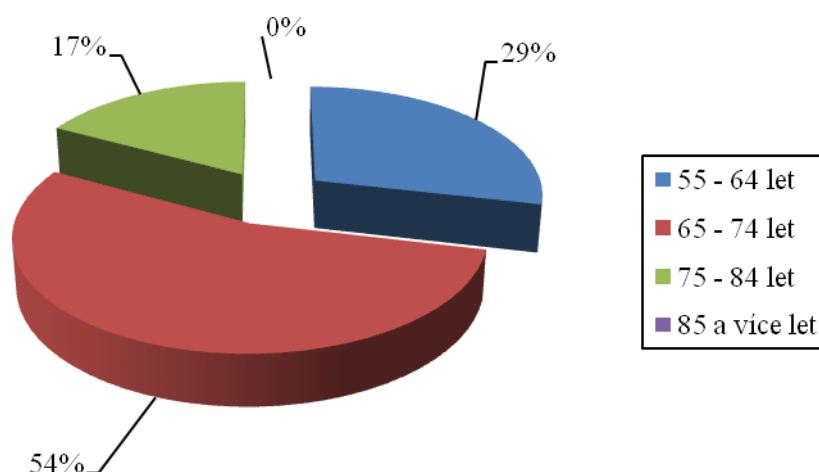

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

Dalším podstatným znakem u identifikačních otázek byl věk. Následující graf nám ukazuje rozdělení respondentů dle věku. V dotazníkovém šetření měli na výběr ze čtyř možností, kdy věk byl rozdělen do věkových rozmezí 55 – 64 let, 65 – 74 let, 75 a 84 let a za 85 a více let. Nejvíce respondentů spadalo do druhé kategorie (65 – 74 let), v tomto věku bylo celkem 57 seniorů, z čehož mužů bylo 18. Druhou

nejvíce oslovenou věkovou kategorií byla první možnost 55 – 64 let, do které spadalo 30 respondentů, z toho 7 mužů. Pouze 18 respondentů spadalo do třetí kategorie věkového rozmezí 74 – 84 let, z toho bylo mužů 7. Do poslední věkové kategorie 85 a více let se nezapojil ani jeden respondent.

Graf 2: Respondenti podle věku

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

Poslední identifikační otázka se zabývala vzděláním, kdy nás zajímalo, jaké mají respondenti nejvyšší dosažené vzdělání. V následující tabulce můžeme vidět, že vzdělání respondentů bylo rozděleno do čtyř kategorií a to: základní, středoškolské bez maturity, středoškolské s maturitou a vysokoškolské. Zahrnuli jsme sem vzdělání základní i středoškolské bez maturity, protože UVČ nevyžaduje žádné dřívější dosažené vzdělání. I přesto, že není nutné předešlé vzdělání, nejvíce seniorů, kteří studují UVČ v Havlíčkově Brodě, mají alespoň středoškolské s maturitou. Tohoto vzdělání dosahují nejvíce jak uchazeči z řad žen, tak i mužů. Vysokoškolského vzdělání z celkového počtu 105 dosáhlo 28 respondentů. Nejméně zastoupené vzdělání představovalo středoškolské bez maturity a základní.

Tabulka 1: Dosažené vzdělání respondentů

Dosažené vzdělání	Počet dotazovaných	Ženy	Muži
Základní	6	5	1
Středoškolské bez maturity	5	2	3
Středoškolské s maturitou	66	47	19
Vysokoškolské	28	19	9
Celkem	105	73	32

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

Sběr dat probíhal v květnu 2016 v budově Okresního státního zastupitelství v Havlíčkově Brodě, kde má UVČ přednáškové místnosti. Autorka se vždy domluvila s pracovníci UVČ, kdy se může dostavit na přednášku. Účastnila se celkově 6 přednášek v průběhu měsíce květena. Na začátku každé přednášky se autorka představila a požádala o vyplnění dotazníku, který byl ve formátu A4 (příloha A). Dotazníky poté byly dány na poslední studijní stůl a kdo se chtěl dotazníkového šetření zúčastnit, vzal si dotazník a po jeho vyplnění ho vrátil zpět. Samozřejmě někteří senioři chtěli na vyplnění více času, a proto si mohli dotazník vzít s sebou domů a poté ho vyplněný přinést pracovníci UVČ.

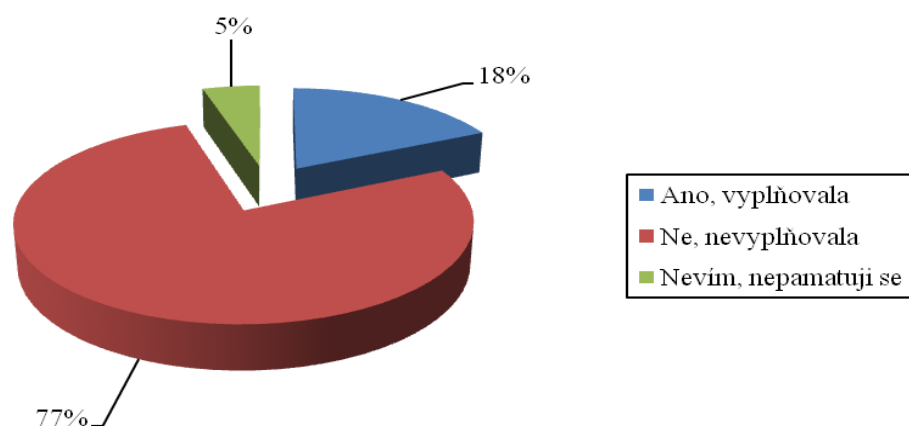
Musíme říci, že senioři byli velice vstřícní a ochotni vyplnit dotazník. Bylo až neuvěřitelné, že skoro všechny vytištěné dotazníky se vrátily vyplněné.

6 VYHODNOCENÍ DAT

Tato kapitola se bude zabývat otázkami z nástroje sběru dat, které budeme analyzovat a prezentovat. Mezi první otázky, které nás budou zajímat, budou otázky obecné, které se v nástroji sběru dat nacházely jako první. Bude se konkrétně jednat o otázky: zda respondenti někdy vyplňovali dotazník zaměřený na podobné téma, zda si myslí, že je studium ve stáří dobré a zda by se senioři měli vzdělávat bez ohledu na jejich dosažené vzdělání. Poté nás budou zajímat otázky, které se vztahovaly už na samotné respondenty. Konkrétně nás bude zajímat, co je motivovalo znovu se vrátit ke studiu, jak hodnotí studium na UVČ v Havlíčkově Brodě (nabídka a průběh vzdělávání), jak studium ovlivňuje jejich život (co jim studium přináší) a v neposlední řadě jak vidí studium do budoucna.

V nástroji sběru dat zněla první otázka následovně: „*Vyplňoval/a jste někdy dotazník zaměřený na podobné téma?*“ Tento dotaz byl umístěn hned na první místo, protože se jednalo o jednodušší otázku. Z analýzy dat vyplynulo, že převážná část se s vyplňováním podobného dotazníku nesetkala. Následující graf ukazuje, že 18% dotazovaných někdy v minulosti vyplňovalo dotazník, který byl zaměřený na podobné téma. Pouze 5% respondentů nevědělo, či si nemohlo vzpomenout, zda se s podobným tématem při vyplňování dotazníků setkala či nikoliv.

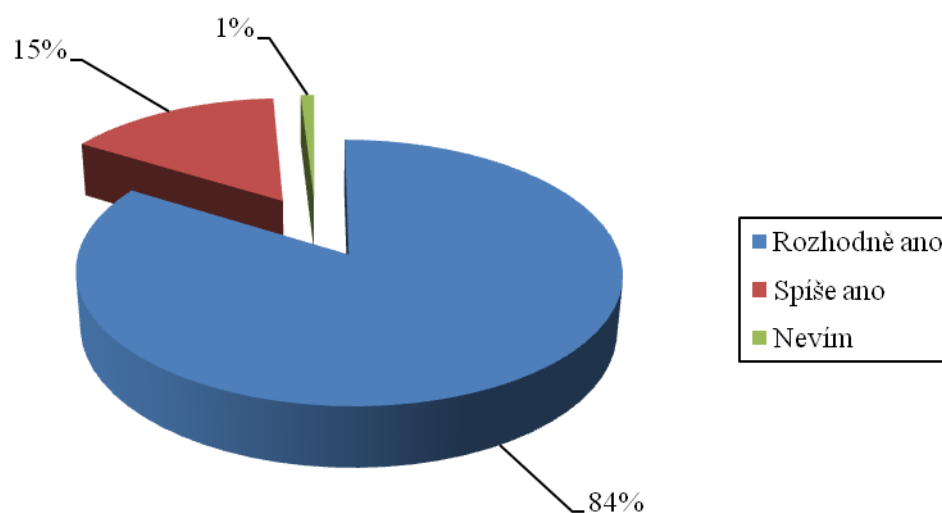
Graf 3: Rozložení respondentů, kteří se již setkali s podobným dotazníkem

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

Z výše uvedeného grafu jsme zjistili, zda senioři někdy vyplňovali dotazník, který byl zaměřený na podobné téma. Dále nás zajímalo, zda považují studium ve stáří za užitečné. U této otázky měli na výběr z pěti možných odpovědí: rozhodně ano, spíše ano, nevím, spíše ne, rozhodně ne. Následující graf ukazuje pouze odpovědi, které byly zvoleny. Pro všechny respondenty (až na jedinou výjimku, která zvolila odpověď nevím) je dobré ve stáří studovat. Je pozitivní zjištění, že pro téměř všechny seniory je studování ve stáří dobré a má nějaký smysl. Lidé by neměli nikdy zapomínat na smysluplné využití trávení svého volného času a to hlavně ve stáří, kdy ho mají nadbytek. Je vhodné tento volný čas zaplnit něčím, co bude udržovat jejich schopnosti, dovednosti a vědomosti, nebo je bude dále rozvíjet.

Graf 4: Užitečnost studia ve stáří

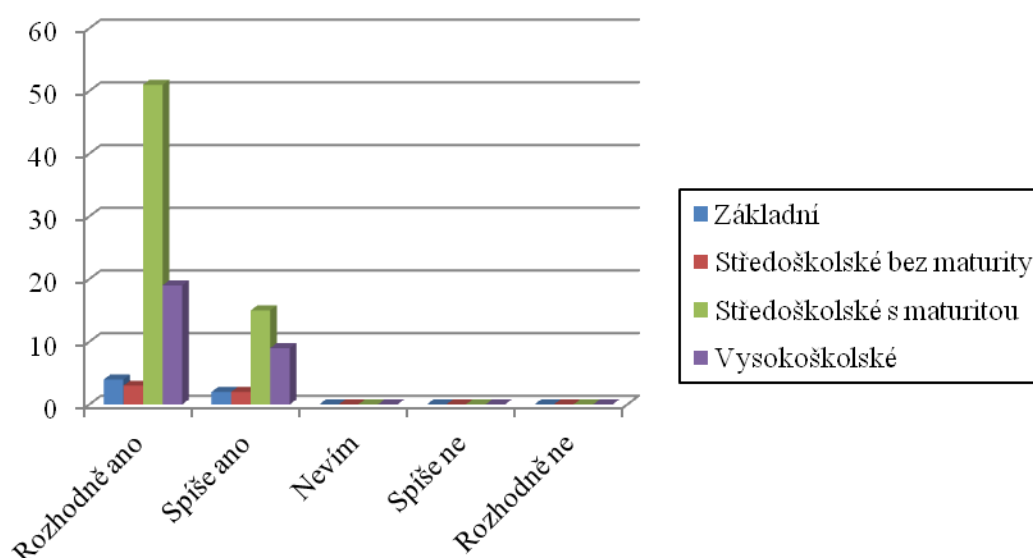
Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

V návaznosti na to, zda si respondenti myslí, že je dobré studovat ve stáří, jsme jim položili další otázku, která měla za úkol zjistit, zda si myslí, že by lidé ve stáří měli studovat a to bez ohledu na své původní dosažené vzdělání. Všichni respondenti souhlasili s tím, že je dobré studovat ve stáří a to bez ohledu na jejich dosažené vzdělání (77% zvolilo odpověď rozhodně ano, 28% zvolilo odpověď spíše ano). S největší pravděpodobností je to dáno tím, že na vzdělávání není nikdy pozdě a než aby starý člověk vyplňoval svůj volný čas nějakou bezvýznamnou aktivitou (např. koukání na

televizi), je dobré se vzdělávat a dozvídat se více informací o věcech, které je zajímají. Důvodem dalšího vzdělávání může být i trénování a udržování paměti, poznávání nových lidí apod. O důvodech, proč se tito respondenti rozhodli znovu vrátit ke studiu, se budeme zabývat v následující kapitole 6.1 Návrat ke studiu.

Zajímalo nás, jak se na tuto otázku dívají lidé podle svého dosaženého vzdělání, a proto jsme zvolili u této otázky třídění druhého stupně a analyzovali ji více do hloubky. Z grafu níže můžeme vidět, že varianta rozhodně ano byla nejvíce zvolena respondenty, kteří mají středoškolské vzdělání s maturitou.

Graf 5: Pohled na vzdělávání (podle dosaženého vzdělání)

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

6.1 Návrat ke studiu

Předešlá kapitola se zabývala spíše obecnými otázkami, které byly umístěny na začátku dotazníku. V této kapitole se budeme snažit zjistit stimuly, kterých je zcela jistě mnoho a díky kterým se senioři rozhodli znovu vrátit ke studiu. Každý z nich měl a má své hlavní kritérium, které pro něj bylo nejdůležitějším při rozhodování zda studovat právě Univerzitu volného času v Havlíčkově Brodě (otázky č. 6, 7 z nástroje sběru dat).

Pro seniory, kteří se rozhodovali, že se opět vrátí ke studiu, byla důležitá motivace, ovšem někdo z nich se mohl potýkat s určitými obavami, kterými se také budeme zabývat (otázky č. 8, 9 z nástroje sběru dat).

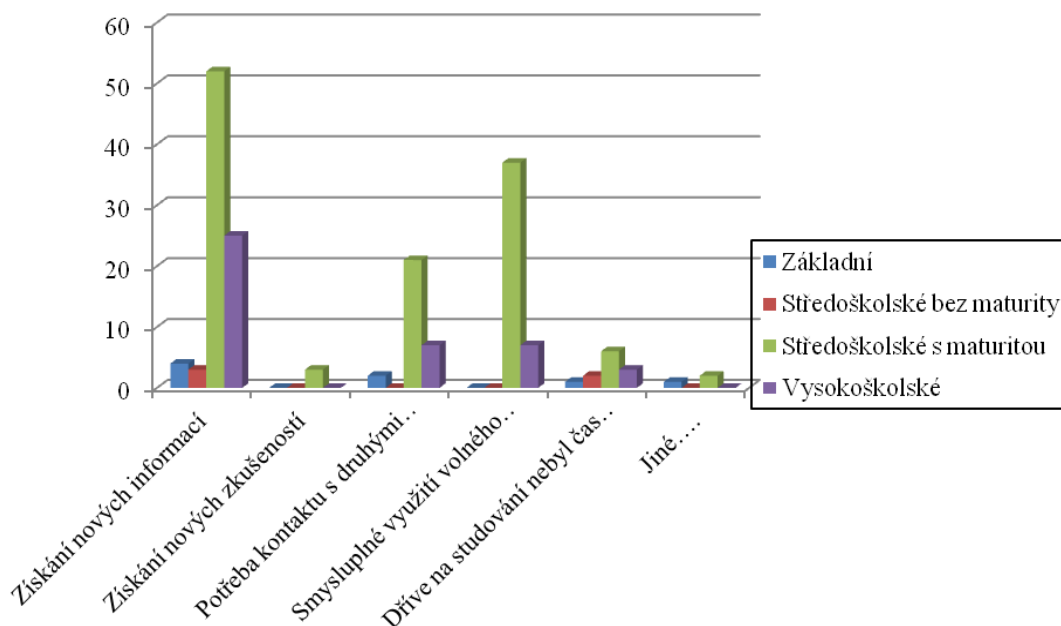
Nejprve nás bude zajímat otázka, která v nástroji sběru dat měla 6. pořadí a měla za úkol zjistit, jakou měli uchazeči největší motivaci se znovu vrátit ke studiu. Zároveň tato otázka měla odkrýt jeden z cílů, který byl stanoven v rámci praktické části. U této otázky si respondenti mohli vybrat až dvě odpovědi ze šesti nabízených možností. Zároveň se jednalo o polouzavřenou otázku, u které mohli využít právě šesté možnosti „*Jiné, uveďte...*“ a uvést to, co chtěli sami.

Jak jsme již zmiňovali, u této otázky si mohli vybrat až dvě odpovědi, tuto možnost celkem využilo 71 respondentů, ostatní uváděli pouze jednu. Můžeme říci, že téměř polovina uvedených odpovědi (48%) byla, že se senioři rozhodli znovu vrátit do procesu vzdělávání z důvodu získání nových informací. Tito senioři měli potřebu se dozvědět nové informace a zároveň rozšířit či prohloubit své dosavadní znalosti. Čtvrtina odpovědí (25%) spadala do varianty smysluplného zaplnění jejich volného času. Zřejmě se báli toho, že by se sami doma začali nudit, nebo také nechtěli všechen svůj volný čas strávit např. u televize. Naopak chtěli volný čas věnovat studiu, které jim přišlo nejvíce smysluplné. Třetí nejčastější odpovědí se stala potřeba kontaktu s druhými lidmi (17%), protože ve svém životě nemají příliš častý kontakt se svými vrstevníky. Nejméně časté odpovědi byly: dříve na studování nebyl čas (7%), získání nových zkušeností (2%) a na posledním místě se umístila právě poslední možnost, která nabízela volnou odpověď, využily ji pouze 3 ženy, z nichž dvě uvedly, že je motivovala účast na tematických zájezdech a jednu hodně zajímal nabízený předmět, a to konkrétně biblické motivy v dějinách umění.

Jelikož tato otázka měla odkrýt jeden z cílů tohoto šetření, tak jsme se rozhodli ji rozebrat více do hloubky a zaměřit se, jak respondenti odpovídali s ohledem na jejich dosažené vzdělání. V následujícím grafu můžeme vidět, že respondenti, kteří dosáhli středoškolského vzdělání s maturitou a vysokoškolského, začali studovat hlavně proto, aby získali nové informace, smysluplně zaplnili svůj volný čas a byli v kontaktu s druhými lidmi. Pro ty, kteří dosáhli pouze základního vzdělání, byly největší motivací získání nových informací a potřeba kontaktu s druhými lidmi. Objevily se i odpovědi, že dříve neměli na studování čas ani prostor, a proto svůj volný čas zaplňují právě

studiem. Ti, co dosáhli středoškolského vzdělání ovšem bez maturity, se vrátili znovu ke studiu, aby získali nové informace a splnili si svůj sen studovat, protože dříve na studium nebyl čas ani prostor. Následující graf zachycuje další podmínky k návratům ke studiu podle dosaženého vzdělání.

Graf 6: Motivace znovu začít studovat (podle vzdělání)

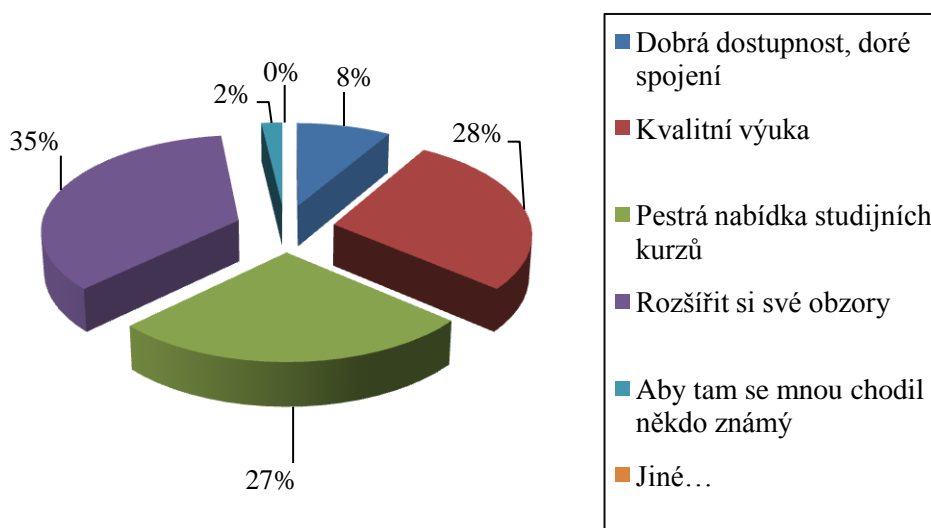
Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

Dozvěděli jsme se, co nejvíce respondenty motivovalo se znovu vrátit ke studiu. Nyní se budeme zabývat tím, co pro ně bylo nejdůležitější, když se rozhodovali konkrétně pro Univerzitu volného času v Havlíčkově Brodě. Tato otázka byla polouzavřená, kdy respondenti mohli u poslední (šesté) varianty odpovědi uvést to, co chtěli oni sami. Bohužel u této otázky se nikdo sám nevyjádřil a všichni si vybrali odpovědi z nabídky.

Pro nejvíce respondentů (35%) při rozhodování pro studium na UVČ v HB bylo nejdůležitější to, že si rozšíří obzory v nabízených kurzech. Většinou již o daném kurzu měli nějaký základní přehled a chtěli si své vědomosti rozšířit. Pro mnohé z nich byla rozhodující kvalitní výuka, kterou tato univerzita nabízí. Tuto možnost uvedlo 28% respondentů, kteří se o kvalitě výuky pravděpodobně dozvěděli z hodnocení jiných

účastníků nebo od svých známých, kteří jim studium na této univerzitě doporučili. Za touto odpovědí těsně následovala pestrá nabídka studijních kurzů, která byla rozhodující pro 27% respondentů. Méně častý důvod (8%) pro výběr této univerzity byla dobrá dostupnost a dobré spojení. Tato odpověď se vyskytla méně často z důvodu toho, že většina respondentů bydlí v okolí Havlíčkova Brodu a tudíž nemusí vůbec nebo alespoň daleko dojíždět. Velká část z nich spadá do věkové kategorie 65 – 74 let. V tomto věku někteří senioři zatím nepodléhají závažným zdravotním komplikacím, proto pro ně není těžké docházet či dojíždět autobusovou dopravou. Pouze dva respondenti (2%) vyžadovali, aby s nimi chodil někdo známý, protože se necítí dobře mezi novými lidmi.

Graf 7: Důvod výběru UVČ v HB

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

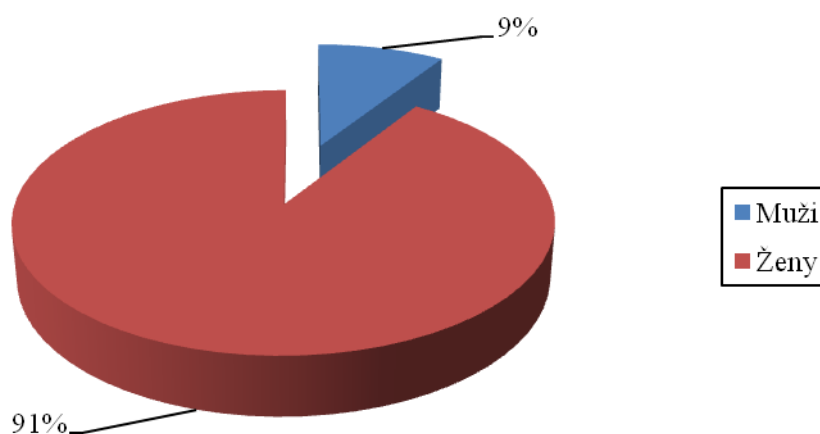
Až do teď jsme se zabývali motivací, díky které se senioři rozhodli znovu vrátit ke studiu a rozhodujícími faktory, které byly důležité pro volbu Univerzity volného času v HB. Nyní nás bude zajímat, jestli někdo během procesu rozhodování se znovu vrátil ke studiu, měl z něčeho obavy, popřípadě o jaké konkrétní obavy se jednalo.

Dle výpovědí můžeme konstatovat, že žádný senior neměl velké obavy z toho, že se vrací zpátky ke studiu. Pouze 11% dotazovaných uvedlo, že měli trochu obavy. Tito respondenti nás budou zajímat i v textu níže, kdy si uvedeme jejich konkrétní obavy. Nyní se ještě vrátíme k tomu, že tři čtvrtiny dotazovaných (75%) jednoznačně

uvedla, že se nepotýkali s žádnými obavami. Možnost, spíše jsme se neobávali, zvolilo 14% respondentů.

Jelikož nás varianta odpovědi „*Měl/a jsem trochu obavy.*“ zajímala více dopodrobna, použili jsme třídění druhého stupně a to podle věku a také podle pohlaví. Nejprve nás bude zajímat rozdělení podle věku. Nejvíce respondentů se nacházelo ve věkové kategorii 55 – 64 let (46%) a 65 – 74 let (45%), v poslední kategorii 75 – 74 let se nacházelo pouze 9% respondentů. Další třídění ve druhém stupni bylo, jak už jsme zmiňovali, podle pohlaví. Jak můžeme vidět v následujícím grafu, nějaké obavy se vyskytly převážně u žen.

Graf 8: Obavy ze studia (muži x ženy)

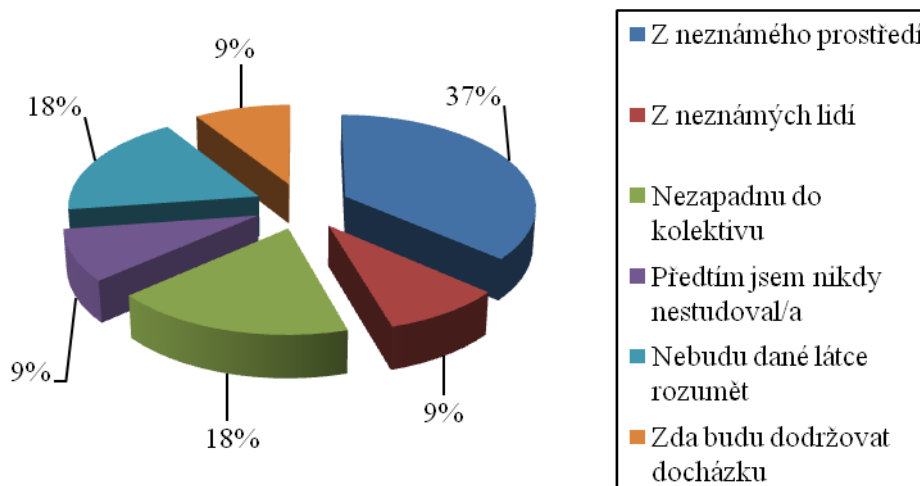

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

Rozhodně nás zajímalo, z čeho konkrétně měla skupinka 11 respondentů obavy, než začala znova studovat. Tato otázka měla 6 možných odpovědí, z čehož jedna byla otevřená a mohli zde uvést svůj důvod, pokud se nevyskytoval v předchozích odpovědích. V této otevřené odpovědi se vyskytla pouze obava z nedodržování docházky. Největší strach pramenil z neznámého prostředí. Tuto možnost si zvolilo 37% respondentů. Nezapadnutí do kolektivu nebo neporozumění dané látce bylo druhou

nejčastější obavou, obě tyto obavy zvolilo 18% respondentů. Nejméně se objevilo: obavy z chybějícího studia, z neznámých lidí, nedodržování docházky.

Graf 9: Konkrétní obavy ze studia

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

6.2 Studium na UVČ v HB

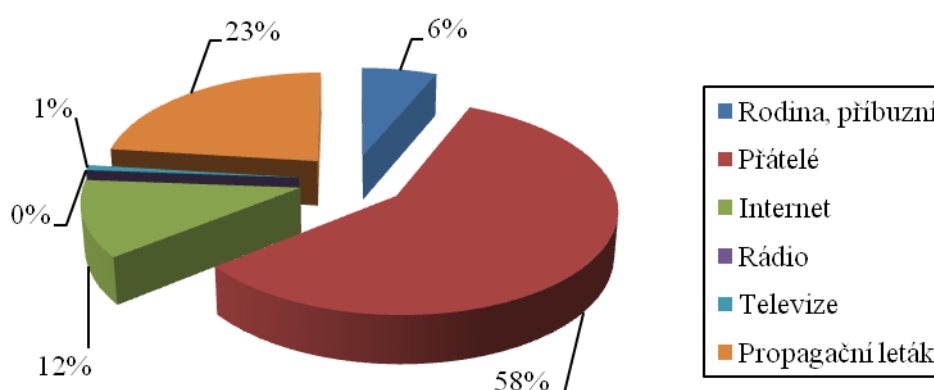
Tato kapitola bude zaměřena na studium na Univerzitě volného času v Havlíčkově Brodě. Předtím, než se začneme zabývat hodnocením UVČ ze strany seniorů, nás bude nejprve zajímat, jak se o této univerzitě dozvěděli a zda podle nich mají ostatní senioři dostatek informací o této formě vzdělávání.

Nejprve nás bude zajímat otázka, která v nástroji sběru dat měla čtvrté pořadí a zněla následovně: „*Jak jste se dozvěděl/a o Univerzitě volného času v Havlíčkově Brodě?*“ U této otázky měli respondenti na výběr ze šesti odpovědí a zároveň měli možnost uvést až dvě odpovědi. Tuto možnost využilo pouze 8 respondentů, ostatní se o tomto studiu dozvěděli pouze z jednoho zdroje.

Nejčastěji se senioři o této možnosti vzdělávání v Havlíčkově Brodě dozvěděli od svých přátel. Ze všech odpovědí měla tato největší zastoupení a to celkem 58%.

Může to být dáno tím, že senioři měli se svými vrstevníky společné zájmy a jeden druhému řekl, aby s ním začal docházet na nějaký vzdělávací kurz. Nikdo z nich si nevybral rádio a pouze jeden (1%) si vybral televizi. Z toho vyplývá, že senioři již nemají sklon k tomu, aby seděli doma a poslouchali rádio nebo sledovali televizi. Naopak chtějí svůj volný čas vyplnit smysluplněji. O volném čase jsme již hovořili v teoretické části v kapitole 2.2 Životní styl a volný čas ve stáří. V následujícím grafu můžeme vidět další možnosti, jak se senioři dozvěděli o vzdělávání na UVČ v HB.

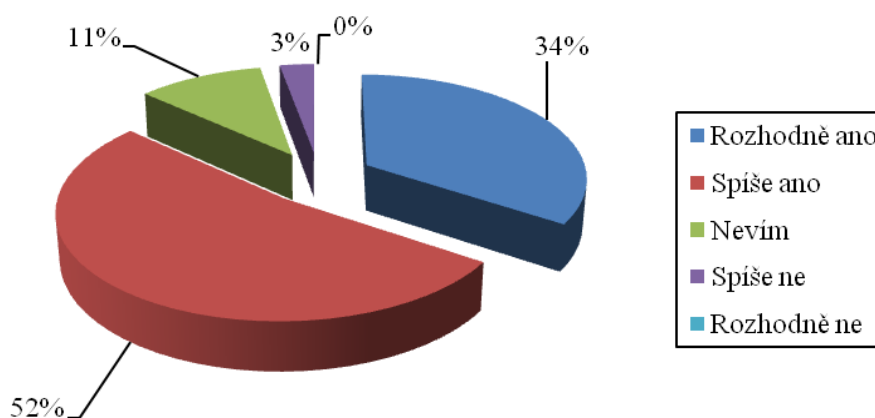
Graf 10: Jak jste se dozvěděl/a o UVČ v HB?

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

V souvislosti s předchozí otázkou nás dále zajímalo, zda podle respondentů mají ostatní senioři dostatek informací o možnosti vzdělávání na UVČ v HB. U této otázky měli senioři k dispozici pět odpovědí: rozhodně ano, spíše ano, nevím, spíše ne a rozhodně ne. V následujícím grafu můžeme vidět, že respondenti převážně souhlasí s tím, že jsou senioři dostatečně informováni o možnosti studování na této univerzitě. Variantu rozhodně ano si zvolilo 34% respondentů a spíše ano 52%. O této problematice nic nevědělo 11% dotazovaných a pouze 3 respondenti (3%) zvolili odpověď spíše ne.

Graf 11: Informovanost o UVČ v HB

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

6.2.1 Spokojenost se studiem

Dalším cílem tohoto šetření bylo zjistit, jak cílová skupina hodnotí nabídku a průběh vzdělávání na Univerzitě volného času v HB.

Tato kapitola bude mít za cíl toto vše zjistit. Konkrétně nás bude zajímat celková spokojenost se studiem, náročnost studia, spokojenost s kurzem/kurzy, které senioři navštěvují, spokojenost s rozsahem vzdělávání a zda seniorům přijde studium na této univerzitě finančně náročné.

Nejprve nás bude zajímat celková spokojenost se studiem na UVČ v HB. U této otázky byla použita škálová, neboli hodnotící otázka, kdy respondenti měli přidělit známku jako ve škole (1- výborně, 5 – nedostatečně).

Velkým překvapením pro nás bylo, že všichni respondenti hodnotili studium na této univerzitě kladně a to známkou výborně nebo chvalitebně. Tyto dvě varianty byly zvoleny v 99% případů, pouze jeden respondent (1%) zvolil známku 3 (dobře). Známkou dostatečně a nedostatečně nebyla zvolena ani jednou. Průměrnou známkou této celkové spokojenosti se studiem na UVČ v HB se stala 1.24. Na toto výborné hodnocení

pravděpodobně má vliv velký výběr kurzů, kdy si každý respondent mohl najít právě předmět, který ho zajímá a v jakém se chce zdokonalovat.

U této otázky nás zajímalo, jak jsou spokojeni se studiem muži a ženy. Zjistili jsme, že muži jsou více kritičtí než ženy, což můžeme vidět v následující tabulce, která nám dále umožňuje se dozvědět, jak studium hodnotí respondenti podle jejich dosaženého vzdělání.

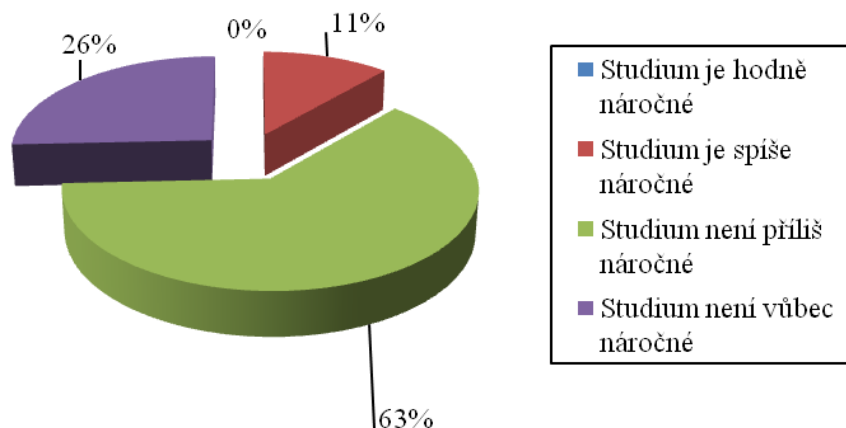
Tabulka 2: Spokojenost se studiem na UVČ v HB

Cílová skupina	Průměrná známka	Dosažené vzdělání	Průměrná známka
Ženy	1,21	Základní	1,33
Muži	1,31	Středoškolské bez maturity	1,20
		Středoškolské s maturitou	1,24
		Středoškolské s maturitou	1,21

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

Co se týče náročnosti studia, to měla za cíl zjistit otázka č. 11 z nástroje sběru dat. Zde měli respondenti na výběr ze čtyř možností: studium je hodně náročné, studium je spíše náročné, studium není příliš náročné a studium není vůbec náročné. V grafu, který je zobrazený níže, můžeme vidět, že pro 11% respondentů je studium trochu náročné a pro zbylé není příliš či vůbec náročné. Důvod, proč studium nepřijde náročné většině respondentů, je ten, že univerzita volného času nevyžaduje během studia žádnou přípravu na zkoušky nebo písemné testy, protože se zde neověřují jejich vědomosti ani jednou formální metodou. Jejím cílem není ověřovat znalosti uchazečů, ale naopak v nich probudit zájem o daný kurz.

Graf 12: Náročnost studia

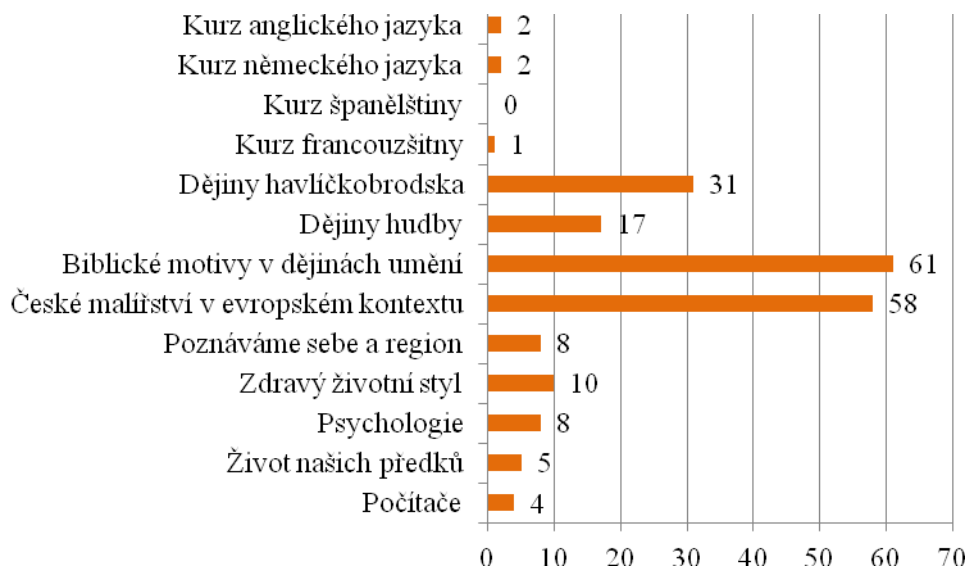
Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

Nyní nás bude zajímat, jak respondenti hodnotí konkrétní kurzy, které navštěvují. Ovšem předtím, než budeme prezentovat spokojenost s navštěvovanými kurzy, budeme se snažit odhalit, kolik kurzů navštěvují a o jaké kurzy se konkrétně jedná.

Univerzita volného času v Havlíčkově Brodě nabízí velké množství kurzů. Otázka č. 12 z nástroje sběru dat zjišťovala, jaké kurzy respondenti navštěvují. U této otázky nebyl omezen počet odpovědí, protože ten byl závislý na množství navštěvovaných kurzů. Zároveň měla formu polozavřenou, kdy bylo na výběr jedenáct možných odpovědí, u poslední dvanácté možnosti mohli uvést kurz, který nebyl v nabídce. Do prvních jedenácti nabídek byly zařazeny kurzy, které jsou na UVC v HB nejvíce vyhledávané.

Ze získaných dat jsme zjistili, že 62% respondentů dochází na dva různé kurzy. Tři kurzy navštěvuje 30% seniorů a čtyři kurzy pouze 8%. Nejoblíbenější kurzy jsou Biblické motivy v dějinách umění, na které dochází 29% dotazovaných a České malířství v evropském kontextu (28%). Další docela navštěvované kurzy jsou Dějiny havlíčkobrodska (15%) a Dějiny hudby (8%). Nikoho z respondentů neoslovila španělština. Mimo nabízené možnosti kurzů se zde dále vyskytl Život našich předků a Počítače. Podrobnější návštěvnost kurzů můžeme vidět v následujícím grafu, kde vidíme i počty respondentů, kteří docházejí na jednotlivé kurzy.

Graf 13: Návštěvnost jednotlivých kurzů

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

V předchodím grafu a textu jsme se dozvěděli, kolik kurzů respondenti navštěvují a konkrétně o jaké se jedná. Nyní nás bude zajímat, jak tyto navštěvované kurzy hodnotí. Toto zjišťovala otázka č. 13 z nástroje sběru dat. Měla formu škálové neboli hodnotící otázky, kdy měli na výběr z pěti známek a známkování probíhalo jako ve škole (1 – výborně, 5 – nedostatečně).

Jelikož celková spokojenost se studiem měla výborné hodnocení, vůbec nás nepřekvapilo, že takto dopadlo i hodnocení navštěvovaných kurzů. Tentokrát respondenti známkovali pouze známkou výborně a chvalitebně. Průměrnou známkou spokojenosti s navštěvovanými kurzy na UVČ v HB se stala 1,18. Takto výborné hodnocení je pravděpodobně dáno tím, že respondenti dochází na kurzy, které je skutečně zajímaví a baví. Zároveň to ovlivňuje i fakt, že všechny kurzy přednáší odborníci.

Použili jsme zde třídění druhého stupně a konkrétně nás zajímalo, jak navštěvované kurzy hodnotí ženy a muži. Můžeme konstatovat, že muži byli kritičtější než ženy. Z tabulky, která je umístěna níže, můžeme dále zjistit, jak respondenti hodnotí kurzy, na které docházejí, podle jejich dosaženého vzdělání. Překvapením pro nás bylo, že nejhůře hodnotili respondenti, kteří měli pouze základní školu. Může to být

ovlivněno tím, že v minulosti nestudovali a neměli žádné srovnání s tím, jak to chodí na střední odborné škole, střední škole nebo vysoké škole, a proto měli trochu jiná očekávání.

Tabulka 3: Spokojenost s navštěvovanými kurzy

Cílová skupina	Průměrná známka	Dosažené vzdělání	Průměrná známka
Ženy	1,16	Základní	1,5
Muži	1,22	Středoškolské bez maturity	1,00
		Středoškolské s maturitou	1,17
		Středoškolské s maturitou	1,18

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

Z výše uvedeného textu jsme se dozvěděli, jak respondenti hodnotí navštěvované kurzy. Nyní se budeme věnovat tomu, jak často respondenti docházejí na Univerzitu volného času v HB. Tato univerzita nabízí občanům mnoho kurzů, které se vyučují každý týden od pondělí do čtvrtka, některé předměty probíhají pouze v liché či v sudé týdny.

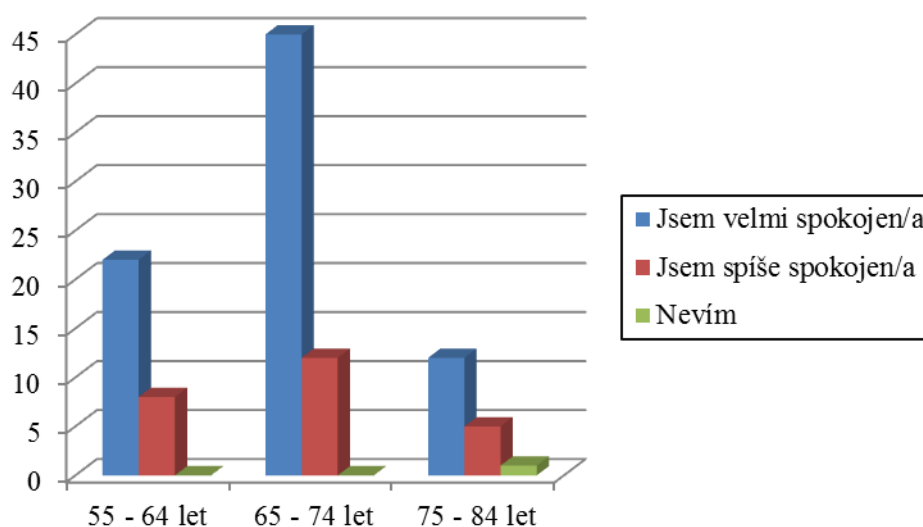
Díky dotazníkovému šetření jsme zjistili, že více jak polovina dotazovaných (53%) dochází na kurzy jednou za 14 dní. Druhou největší frekvencí návštěvnosti byla varianta 1x za týden (39%). Nejméně často respondenti dochází do této univerzity 2x týdně. Takto odpovědělo pouze 8% účastníků, kteří jsou zapsáni na čtyři různé kurzy.

V souvislosti se zjištěním, jak často účastníci navštěvují univerzitu, nás dále zajímalo, jak rozsah vzdělávání hodnotí. K tomuto sloužila otázka č. 15 z nástroje sběru dat, která nabízela 5 možných variant odpovědí: jsem velmi spokojen/a, jsem spíše spokojen/a, nevím, jsem spíše nespokojen/a a jsem velmi nespokojen/a.

I v tomto případě respondenti hodnotili rozsah vzdělávání velmi kladně, což nás nepřekvapilo vzhledem k výbornému hodnocení celkového vzdělávání a navštěvovaných kurzů. Velmi spokojeno je 75% dotazovaných a spíše spokojeno 24%. Pouze jedna žena (1%) se nemohla rozhodnout, zda se přikloní ke spokojenosti či k nespokojenosti. Takto výborné hodnocení je dáno tím, že si senioři sami zvolí, jak často chtějí univerzitu navštěvovat, a to v souvislosti s počtem kurzů. Na univerzitě probíhá

vzdělávání každý týden od pondělí do čtvrtka a pouze některé kurzy jsou přednášeny jednou za 14 dní. U této otázky jsme se dále snažili odhalit, jak rozsah vzdělávání hodnotí respondenti podle věku. Analyzovali jsme tuto otázku více do hloubky a zjistili jsme, že nejvíce spokojených seniorů se nachází ve věkové kategorii 65 – 74 let. Spokojenost dalších věkových kategorií můžeme vidět v následujícím grafu.

Graf 14: Spokojenost s rozsahem vzdělávání na UVČ v HB

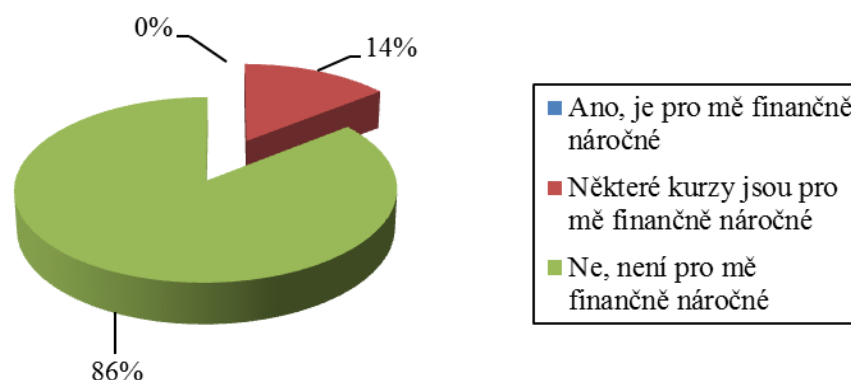

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

Poslední úsek této kapitoly se věnuje oblasti financí. Respondentům jsme položili otázku (č. 16), která zněla: „*Je podle Vás studium na Univerzitě volného času v HB finančně náročné?*“

Žádnému z respondentů studium nepřijde finančně náročné, naopak pro 86 % účastníků z řad seniorů je studium na této univerzitě po finanční stránce v pořádku. O dost nižší procentuální zastoupení (14%) patří těm, kterým se vzdělávání zdá náročné pouze u některých kurzů. Mezi dražší kurzy patří jazykové kurzy pro seniory, za které hradí 1 500,- Kč/semestr, počítačové kurzy 500,- Kč/semestr a kurzy Digitální fotografie 400,- Kč/semestr. Právě na tyto kurzy, které jsou ve vyšší cenové relaci, dochází skoro všichni respondenti, kteří zvolili odpověď „*Některé kurzy jsou pro mě finančně náročné.*“ Ostatní kurzy stojí 200,- Kč/semestr a právě tato částka většinou nepřijde vůbec finančně náročná.

Graf 15: Finanční náročnost studia na UVČ v HB

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

6.3 Vliv studia na život seniora

Posledním stanoveným cílem tohoto šetření bylo „*Jak cílová skupina hodnotí vliv studia na svůj sociální život.*“ Tento cíl měly odrýt otázky č. 18, 19 a 20 z nástroje sběru dat, ve kterých jsme se dotazovali na obecný přínos v seniorském vzdělávání, na konkrétní respondentův přínos ze vzdělávání na Univerzitě volného času v HB a jak hodnotí uplatnění informací, které získávají studiem na již zmiňované univerzitě, ve vlastním životě

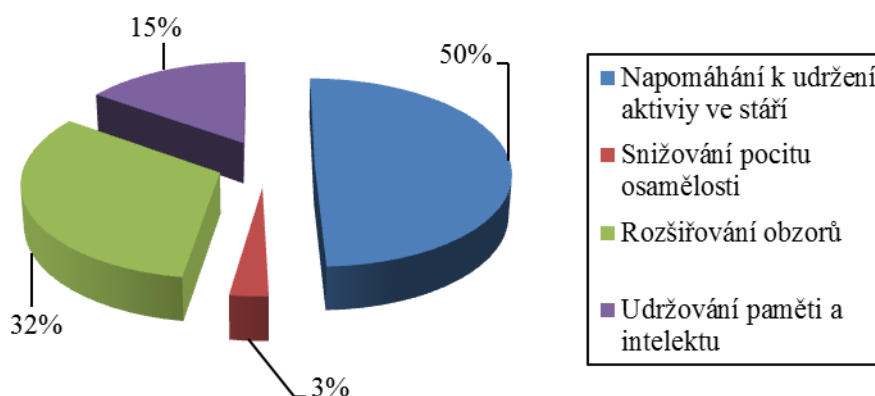
V této kapitole nás nejdříve bude zajímat, co obecně považují respondenti za největší přínos v seniorském vzdělávání. Tato otázka měla na výběr z 6 různých variant odpovědí, z nichž poslední měla formu otevřenou.

Na základě získaných dat z dotazníkového šetření můžeme konstatovat, že pro polovinu respondentů seniorské vzdělávání má největší přínos v tom, že studium napomáhá k udržení aktivity ve stáří. Druhý nejvyšší procentuální podíl patří k odpovědi „*Rozšiřování obzorů*“, kterou uvedlo 32% dotazovaných. O něco nižší procentuální zastoupení (15%) má přínos v udržování paměti a intelektu.

Pouze 3% respondentů si myslí, že vzdělávání snižuje pocit osamělosti. Nikdo z nich nevedl odpověď, že studium přináší zvyšování intelektu, nebo že ve vzdělávání nevidí žádný přínos. Jak jsme již zmiňovali, poslední (šestá) varianta odpovědi byla otevřená a respondenti mohli uvést jiný přínos ve vzdělávání. Tuto možnost však nikdo z nich nevyužil a byly pro ně dostačující předešlé odpovědi.

Je příjemné zjištění, že pro všechny dotazované má vzdělávání nějaký přínos a tento přínos nevidí hlavně jen ve snižování pocitu osamělosti. Nejdůležitějším přínosem pro ně je mít ve svém životě nějakou smysluplnou aktivitu, udržovat si nadále paměť a intelekt a dozvědět se něco nového.

Graf 16: Vzdělávání a jeho přínos pro seniory

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

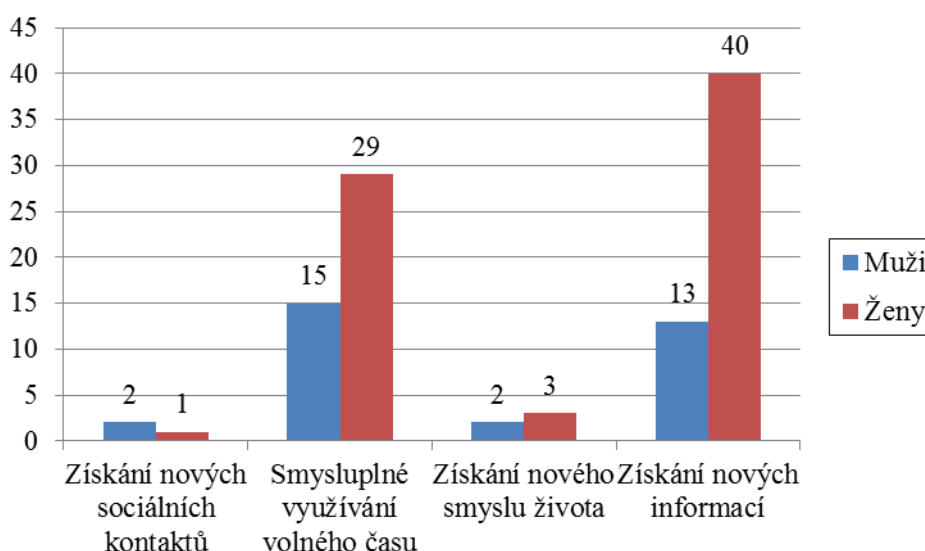
V předešlém textu nás zajímal obecný pohled na přínos v seniorském vzdělávání. Nyní se budeme zabývat tím, co konkrétně přináší respondentům studium na Univerzitě volného času v HB. Dotazovaným jsme dali na výběr ze čtyř možných přínosů. Tato otázka nabízela i pátou odpověď, která byla otevřená. Nikdo z nich tuto poslední odpověď nevyužil a postačovaly jim předešlé odpovědi.

Účastníkům z řad seniorů přináší studium na Univerzitě volného času v HB hlavně získání nových informací a to v 57%. Druhé nejvyšší procentuální zastoupení (36%) je smysluplné využívání volného času. Nejmenší podíl respondentů vidí přínos

v tom, že získali nový smysl života (5%) a nové sociální kontakty (2%). Dobré zjištění je, že senioři chtějí získávat nové informace. Raději zaplňují svůj volný čas něčím, díky čemu prohlubují nebo získávají znalosti a dovednosti a netráví svůj volný čas doma, kde by někteří mohli být sami a pravděpodobně by volný čas zaplňovali sledováním televize nebo posloucháním rádia.

U této otázky nás zajímalo, co přináší toto studium mužům a ženám, a proto jsme zde použili třídění druhého stupně. Můžeme konstatovat, že muži vidí největší přínos v tom, že smysluplně využívají svůj volný čas a ženy, že získávají nové informace. Jaké další přínosy ze studia vidí muži a ženy a kolik jich tak odpovědělo, můžeme vidět v následujícím grafu.

Graf 17: Přínos studia na UVČ v HB pro muže a ženy

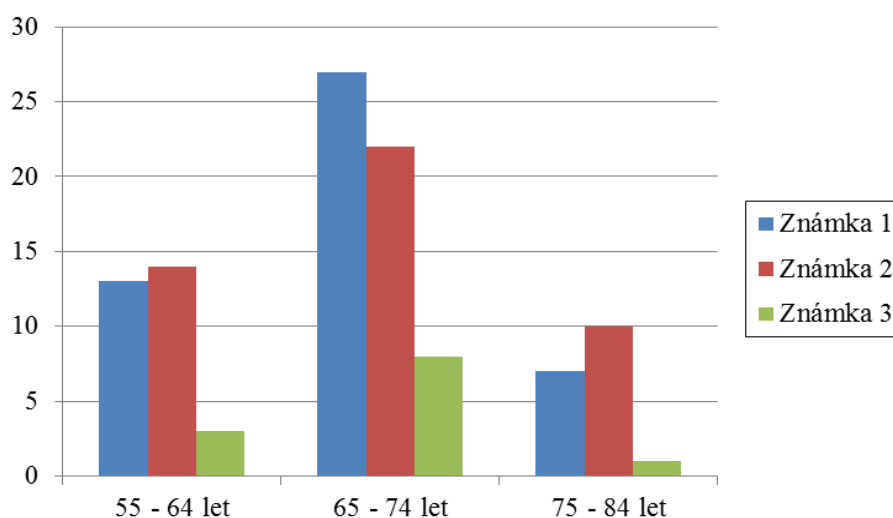
Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

V souvislosti s předchozí otázkou, která měla za úkol zjistit, co přináší respondentům studium na Univerzitě volného času, nás zajímalo, jak hodnotí uplatnění informací ve svém životě, které získávají právě studiem na této univerzitě. Byla zde použita škálová neboli hodnotící otázka, kdy proběhlo známkování jako ve škole a známka 1 znamenala výborně a známka 5 nedostatečně.

Nejhorším hodnocením byla známka 3, kterou uvedlo 11% respondentů. Ostatní hodnotili pouze známkou výborně (45%) a chvalitebně (44%). Z grafu, který je

zobrazený níže, můžeme vidět, jak hodnotí uplatnění informací ve svém životě respondenti podle věku. Nejvíce seniorů hodnotilo známkou 1 ve věkové kategorii 65 – 74 let. Pro Univerzitu volného času v HB je dobrá zpětná vazba, že informace, které získávají senioři na kurzech, využívají i ve svém životě. Asi nejvíce informací, které využívají ve svém vlastním životě, získávají pravděpodobně na kurzech Zdravý životní styl, Počítače a Psychologie.

Graf 18: Zhodnocení uplatnění informací získaných při studiu na UVČ v HB (podle věku)

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

6.4 Budoucnost vzdělávání seniorů na UVČ

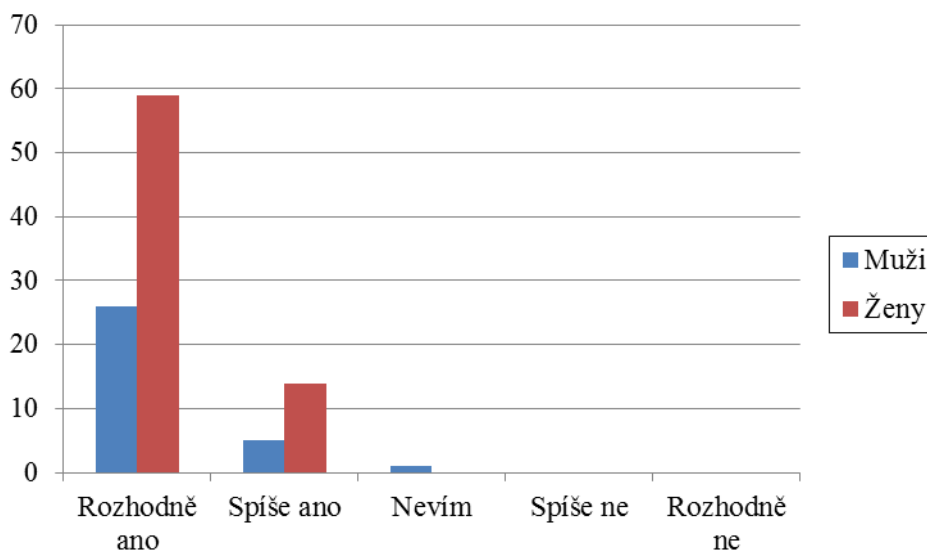
Poslední kapitola praktické části se zaměří na otázky č. 17, 21 a 22, které jsou spolu úzce propojeny. Prozkoumali jsme, jak si respondenti představují vzdělávání na Univerzitě volného času v Havlíčkově Brodě do budoucna. Nejprve jsme se respondentů zeptali, zda se budou na této univerzitě vzdělávat i v následujících letech.

Z provedeného šetření 81% dotazovaných bude ve studiu rozhodně pokračovat, 18% bude spíše pokračovat a pouze jeden respondent se ještě nerozhodl. Ani jeden respondent nebyl jednoznačně přesvědčen o tom, že studium na této univerzitě ukončí.

Zajímalo nás, jak budoucí studium plánují muži a ženy, z grafu, který je zobrazen níže, můžeme vidět, že nadále bude studovat více žen.

Pro univerzitu je dobré zjištění a zároveň výborná zpětná vazba, že 85 účastníků z řad seniorů bude i v následujících semestrech pokračovat ve studiu. Toto zjištění o univerzitě vypovídá, že nabízí kvalitní vzdělávání. Pravděpodobně je to ovlivněno tím, že univerzita nabízí velké množství kurzů, které jsou zaměřené na mnoho oborů a vyučují je odborníci. Každý respondent si našel právě kurz, který ho zajímá. Některé kurzy dále navazují na již splněný a uzavřený kurz. Právě tyto kurzy někteří seniori studují a jsou pro ně tak zajímavé, že plánují se zapsat na jejich pokračování.

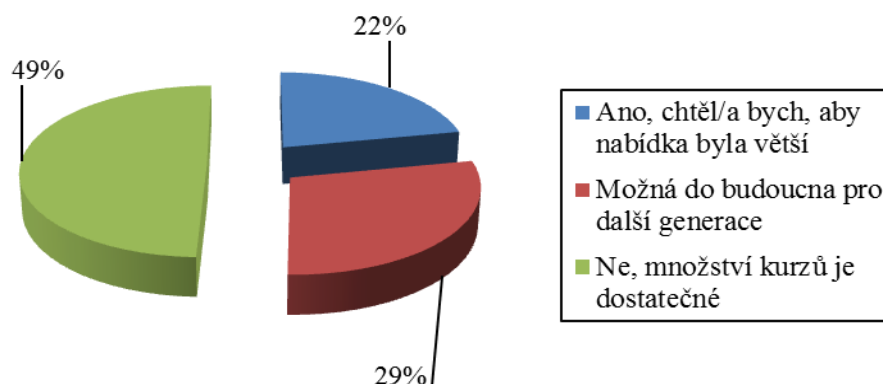
Graf 19: Pokračování ve studiu na UVČ v HB (muži x ženy)

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

Další otázka, která souvisí s budoucím studiem na Univerzitě volného času v HB, zněla následovně: „Chtěl/a byste, aby Univerzita volného času v HB rozšířila nabídku kurzů?“ Z analýzy dat vyplývá, že pro téměř polovinu dotazovaných (49%) je nabídka kurzů dostačující a nevyžadují její rozšíření. Zájem o větší nabídku má však 22%. Včetně těchto uvedených zjištění je 29% respondentů pro rozšíření nabídky pro další generace.

Graf 20: Zájem o rozšíření nabídky kurzů na UVČ v HB

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

My jsme se dále podívali blíže na seniory, kteří by nabídku nabízených kurzů chtěli rozšířit (22%). Tato skupina se skládá z 12 mužů a 11 žen. Největší zájem by senioři měli o kurz Přírodní vědy. Biologie člověka by zajímala 4 respondenty. Nejmenší počet respondentů byl pro předmět Politika a Sociální práce. Pátá možná odpověď byla „*Jiné...*“, u které se chvíli pozastavíme. Zde měli respondenti napsat možnost, kterou by si nejvíce přáli a zatím nebyla zahrnuta v předchozích odpovědích. Ukázalo se, že další zájem by byl o následující kurzy: Počítače pro pokročilé, Historie ČR, Architektura a Digitální fotografie.

Nemohli jsme opomenout ani skupinu respondentů, která by univerzitě doporučovala rozšířit stávající nabídku kurzů pro další generace. Tato skupina se skládala z 10 mužů a 20 žen. Největší zastoupení též bylo u kurzu Přírodní vědy. Dále by jim přišla zajímavá i Sociální práce. Nejméně respondentů je pro rozšíření stávající nabídky o obor Biologie člověka, Politika. U této otázky také byla možná otevřená odpověď i „*Jiné...*“. Tuto možnost z nich využili pouze 3 respondenti, kteří uvedli obory: Historie ČR, Památky v okolí HB, Světová náboženství.

Tabulka 4: Senioři a jejich zájem o další kurzy

Zájem o další kurzy		Kurzy pro další generaci	
Kurzy	Počet respondentů	Kurzy	Počet respondentů
Biologie člověka	4	Biologie člověka	3
Politika	1	Politika	1
Sociální práce	2	Sociální práce	7
Přírodní vědy	11	Přírodní vědy	16
Jiné	5	Jiné	3

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

7 SHRUTÍ A DOPORUČENÍ

V předešlých kapitolách jsme se seznámili s mnoha myšlenkami a názory na vzdělávání seniorů, ale také s tím, jak hodnotí účastníci z řad seniorů studium na Univerzitě volného času v Havlíčkově Brodě. Všechny tyto informace jsme získali pomocí dotazníkového šetření. Nástroj sběru dat se skládal z 25 otázek, které byly rozděleny na dvě hlavní části, a to na část, která zjišťovala právě názory na vzdělávání seniorů, na hodnocení UVČ v HB. Druhá část obsahovala identifikační otázky (pohlaví, věk, vzdělání). Na všechny tyto dotazy odpovídali respondenti, kteří se účastní vzdělávání na této univerzitě. Respondentů bylo celkem 105.

Zajímavým zjištěním je, že na UVČ v HB volí svojí cestu vzdělávání častěji ženy. Z analýzy dat vyplynulo, že zde studuje 70% žen a pouze 30% mužů. Věkové rozmezí respondentů jsme rozdělili v nástroji sběru dat na čtyři věkové kategorie 55 – 64 let, 65 – 74 let, 75 – 84 let a 85 a více let. Nejpočetnější věková kategorie byla 65 – 74 let. Nikomu z respondentů nebylo více jak 85 let. Více jak půlka dotazovaných měla nejvyšší dosažené vzdělání středoškolské s maturitou. Nyní si ve stručnosti připomeneme některé jejich reakce.

Nejprve jsme se dotazovaných zeptali, zda někdy vyplňovali dotazník, který byl zaměřený na podobné téma. Dozvěděli jsme se, že 77% nikdy na podobné otázky neodpovídalo. Objevilo se zde 18% respondentů, kteří v ruce drželi dotazníkové šetření na podobné téma. Zbylí senioři (5%) nevěděli, nebo si nemohli vzpomenout.

Následující dotaz dával seniorům za úkol se zamyslet nad tím, zda je dobré studovat ve stáří. Tato otázka obsahovala pět možných odpovědí, z kterých byly vybrány pouze tři: rozhodně ano, spíše ano a nevím. Rozhodně ano zvolilo 84% respondentů, spíše ano 15% a pouze jeden (1%) si nebyl jistý ve své odpovědi, a proto zvolil variantu nevím. Velice pozitivní zjištění je, že všichni z dotazových vidí ve vzdělávání nějaký přínos a připadá jim jako smysluplné využití jejich volného času. V souvislosti s touto otázkou nás také zajímal názor, zda by se senioři měli vzdělávat, a to bez ohledu na jejich původní vzdělání. Naprostá většina (rozhodně ano 77%, spíše ano 28%) souhlasila s tím, že studovat může každý senior i bez předchozího vzdělání.

Jak jsme již zmiňovali, respondenti dochází na Univerzitu volného času v HB, proto nás zajímalo, jak se o této univerzitě vlastně dozvěděli. Nejčastější se o této možnosti vzdělávání pro seniory dozvěděli od svých přátel. Tuto možnost uvedlo 58% dotazovaných. Dalších 23% se o ní dočetlo v propagačních letácích. Dle respondentů jsou ostatní senioři dobře informováni o této univerzitě (rozhodně ano 34%, spíše ano 52%). A proč se vlastně rozhodli znovu studovat?

Získání nových informací byl hlavní důvod, proč se téměř polovina dotazovaných (48%) rozhodlo znovu vrátit ke studiu. Pro jiné seniory (25%) bylo podnětem smysluplné využívání volného času nebo potřeba kontaktu s druhými lidmi (17%). Nejčastějším důvodem výběru právě Univerzity volného času v HB bylo rozšíření obzorů v nabízených kurzech, které je zajímaly (35%). Druhým nejčastějším důvodem byla kvalitní výuka, kterou univerzita nabízí (28%). Celkem 11 seniorů mělo trochu obavy se vrátit znovu ke studiu. Jejich nejčastější obava pramenila z neznámého prostředí (37%), že nezapadnou do kolektivu (18%), nebo nebudou dané látce rozumět (18%).

Nejdůležitější částí praktické části byla ta, která se zabývala spokojeností respondentů se studiem na Univerzitě volného času v HB. Můžeme konstatovat, že všeobecné hodnocení spokojenosti se studiem dopadlo velmi pozitivně. Senioři udělili průměrnou známku 1,24. Takto výborné hodnocení souvisí i s tím, že studium na této univerzitě není pro seniory příliš těžké a finančně náročné. Což nám potvrdili i samotní respondenti, pro které studium není příliš těžké (63%) ani finančně náročné (86%).

Také jsme blíže prozkoumali návštěvnost univerzity a jednotlivých kurzů. Zjistili jsme, že 75% dotazovaných je velmi spokojeno s rozsahem nabízeného vzdělání. Více jak polovina dotazovaných (53%) dochází na univerzitu jednou za 14 dní. Nejnavštěvovanějšími kurzy jsou Biblické motivy v dějinách umění (29%) a České malířství v evropském kontextu (28%). Účastníci z řad seniorů jsou velmi spokojeni s kurzy, které studují, což potvrzuje poskytnutá průměrná známka 1,18.

Dále nás zajímalo, co považují na největší přínos ve vzdělávání seniorů. Největší přínos vidí v tom, že vzdělávání seniorům napomáhá nejen udržovat aktivitu v tomto pokročilém věku (50%), ale také paměť a intelekt (15%) a samozřejmě si rozšiřují obzory (32%). A co studium přináší konkrétně účastníkům z řad seniorů? Hlavně

získávání nových informací (57%) a smysluplné využívání volného času (36%). Dokonce studiem získané informace uplatňují ve svém vlastním životě.

Nezapomněli jsme se zeptat ani na to, zda plánují i do budoucna navštěvovat Univerzitu volného času. Skoro většina dotazovaných (81%) plánuje dále se vzdělávat na této univerzitě. Myslíte si, že chtějí rozšířit stávající nabídku? Z analýzy dat vyplynulo, že téměř polovina (49%) by chtěla tuto nabídku zanechat takovou, jaká je. 23 seniorů by ji však rozšířilo hlavně o kurz Přírodní vědy a Biologie člověka. Pro některé (29%) by bylo vhodné rozšířit nabídku kurzů pro další generace. Podle nich by další generaci mohly především zajímat následující kurzy: Přírodní vědy, Sociální práce a Biologie člověka.

Na základě zjištěných informací z provedeného šetření bychom si dovolili uvést některé návrhy, které by Univerzita volného času v HB mohla do budoucna zrealizovat.

- Nejprve bychom navrhovali zavést některé další kurzy pro seniory. Jednalo by se především o kurz Přírodní vědy a Biologie člověka. V Havlíčkově Brodě se nachází Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola zdravotní, tudíž se tam vyskytují lektoři, kteří by mohli přednášet i na této univerzitě.
- O vzdělávání seniorů na této univerzitě se nejvíce respondentů dozvědělo od svých přátel. Z tohoto důvodu bychom navrhovali zvýšit informovanost o této možnosti vzdělávání. Senioři často sledují televizi a poslouchají rádio, proto by propagace mohla být uvedena formou krátké reklamy právě v těchto mediálních prostředcích. Univerzita by také mohla uspořádat pro veřejnost den otevřených dveří, kde by zájemci získali nejenom všechny potřebné informace, ale také by si mohli prohlédnout prostředí, ve kterém se vzdělávání realizuje.
- Hodnocení univerzity bylo velmi pozitivní, ale i přesto bychom doporučovali častější dotazování, a to nejenom účastníků z řad seniorů, ale i ostatních. Díky tomu by univerzita měla stále přehled o spokojenosti či nespokojenosti.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce se zabývá volným časem a vzděláváním seniorů. Cílem práce bylo vymezení stáří a stárnutí. Analýza problematiky vzdělávání seniorů a jejich motivace. Prezentovat problematiku vzdělávání seniorů na Univerzitě volného času v Havlíčkově Brodě. Dále byly stanoveny konkrétní cíle praktické části a to, co cílovou skupinu motivovalo znovu začít studovat, jak hodnotí nabídku a průběh vzdělávání na Univerzitě volného času a jak hodnotí získaný přínos v rámci studia. Abychom naplnili všechny cíle, práce byla rozdělena na dvě části, a to na část teoretickou a praktickou.

Teoretická část obsahuje čtyři hlavní kapitoly. Nejprve jsme charakterizovali stáří, stárnutí a seniora, uvedli jsme si věkové rozdělení stáří, kde jsme zjistili od jakého věku lze člověka považovat za seniora. Následně jsme poukázali na změny a potřeby ve stáří. Konkrétně jsme popsali fyziologické, psychické a sociální změny. Abychom potřeby lépe pochopili, pracovali jsme s pyramidou potřeb od A. H. Maslowa. Součástí této kapitoly je podkapitola, která se zabývá adaptací a přípravou na toto životní období.

Druhá kapitola se zabývá pozitivními a negativními vlivy ve stáří. Nejdůležitější roli v tomto životním období bezesporu hraje rodina. Dále jsme sem zahrnuli životní styl a volný čas seniorů, ukončení ekonomické aktivity (odchod do důchodu) a uvedli jsme si organizace, pečující o volný čas seniorů.

Třetí klíčovou kapitolou byla edukace seniorů, ve které jsme se nejprve seznámili s historií, avšak velmi okrajově. Nepovažovali jsme tuto část za stěžejní. Ve zbývajících částech jsme se věnovali cílům, funkcím, stimulům, které mohou seniora zavést ke vzdělávání. Někdy může mít senior bariéry, které jsme také rozebrali.

Čtvrtá hlavní kapitola nese název *formy vzdělávání seniorů*. Zde jsme si nejprve rozdělili vzdělávání na formální, neformální a informální. Poté jsme se zaměřili na jednotlivé formy vzdělávání: univerzitu třetího věku, akademii třetího věku a univerzitu volného času. Poslední podkapitola se věnuje Univerzitě volného času v Havlíčkově Brodě, kde bylo provedeno šetření.

V praktické části se nejprve věnujeme metodologickému postupu. Popsali jsme zde metodu a techniku sběru dat. Práce je založena na kvantitativní metodologii a nástrojem sběru dat se stal dotazník. Dále jsme se zabývali zkoumaným souborem

a samotným sběrem dat. Respondenty se stali senioři ve věkovém rozmezí 55 – 84 let, kteří navštěvují Univerzitu volného času v Havlíčkově Brodě. Snažili jsme se také popsat to, jak se uskutečnilo samotné šetření. V kapitole č. 6, která obsahuje celkem pět podkapitol, vyhodnocujeme výsledná data z provedeného dotazníkového šetření a interpretujeme je. Na konci praktické části jsme vytvořili kapitolu č. 8, která shrnuje veškerá zjištění a předkládá doporučení.

Stanovili jsme si cíle, které jsme chtěli za pomoci dotazníkového šetření naplnit. Díky šetření, které proběhlo na již zmiňované univerzitě, jsme našli odpovědi na stanovené cíle. První z nich měl odhalit, proč se senioři vlastně rozhodli studovat. Právě získání nových informací byl hlavní důvod, proč se téměř polovina respondentů rozhodla znovu vrátit ke studiu. Pro jiné to bylo smysluplné využívání volného času nebo potřeba kontaktu s druhými lidmi. Dále bylo důležité prozkoumat, jak senioři hodnotí nabídku a průběh vzdělávání na Univerzitě volného času v HB. Můžeme konstatovat, že všeobecné hodnocení spokojenosti se studiem dopadlo velmi pozitivně. Senioři udělili průměrnou známku 1,24. Podrobnější hodnocení naleznete v kapitole 6.2.1 Spokojenost se studiem. Poslední cíl měl zjistit, jak senioři hodnotí získaný přínos v rámci studia. Největší přínos respondenti vidí v tom, že získají nové informace a smysluplně využívají svůj volný čas. Dokonce studiem získané informace uplatňují ve vlastním životě.

Na začátku diplomové práce si autorka stanovila cíle, kterých se následně snažila dosáhnout. Domníváme se, že stanovené cíle byly splněny.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

Seznam použitých českých zdrojů

ADAMEC, Petr. *Univerzita třetího věku 1990-2010: Masarykova univerzita: 20 let seniorského vzdělávání na Masarykově univerzitě*. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 59 s. ISBN 978-80-210-5156-0.

ADAMEC, Petr a David KRYŠTOF (eds.). *Univerzity třetího věku na vysokých školách*. Brno: Asociace univerzit třetího věku České republiky, 2011. 135 s. ISBN 978-80-210-5640-4.

BENEŠ, Milan. *Andragogika. 2., aktualiz. a rozš. vyd.* Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). 135 s. ISBN 978-80-247-4824-5.

BENEŠOVÁ, Dana. *Gerontagogika: vybrané kapitoly*. Vyd. 1. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského Praha, 2014. 136 s. ISBN 978-80-7452-039-6.

ČEVELA, Rostislav a Libuše ČELEDVÁ. *Sociální gerontologie: východiska ke zdravotní politice a podpoře zdraví ve stáří*. Praha: Grada, 2014. 238 s. ISBN 978-80-247-4544-2.

ČEVELA, Rostislav, Zdeněk KALVACH a Libuše ČELEDVÁ. *Sociální gerontologie: úvod do problematiky*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 263 s. ISBN 978-80-247-3901-4.

DANIELOVÁ, Lenka, Dana LINHARTOVÁ a Helena FEJFAROVÁ (eds.). *Celoživotní vzdělávání v podmínkách EU*. Brno: Pro Mendelovu univerzitu v Brně vydalo Nakladatelství Masarykovy univerzity, 2012. 278 s. ISBN 978-80-210-5873-6.

DVOŘÁČKOVÁ, Dagmar. *Kvalita života seniorů: v domovech pro seniory*. 1. vyd. Praha: Grada, 2012. 112 s. ISBN 978-80-247-4138-3.

EGER, Ludvík. *Vzdělávání dospělých a ICT: aktuální stav a predikce vývoje*. Plzeň: Nava, 2012. 117 s. ISBN 978-80-7211-428-3.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Fenomén stáří*. Vyd. 2., podstatně přeprac. a dopl. Praha: Havlíček Brain Team, 2010. 365 s. ISBN 978-80-87109-19-9.

HAŠKOVCOVÁ, Helena. *Sociální gerontologie, aneb, Senioři mezi námi*. 1. vyd. Praha: Galén, 2012. 194 s. ISBN 978-80-7262-900-8.

HROZENSKÁ, Martina a Dagmar DVOŘÁČKOVÁ. *Sociální péče o seniory*. Praha: Grada, 2013. 191 s. ISBN 978-80-247-4139-0.

JEŘÁBEK, Hynek. *Mezigenerační solidarita v péči o seniory*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2013. Studie (Sociologické nakladatelství). 317 s. ISBN 978-80-7419-117-6.

Kvalita života ve stáří: národní program přípravy na stárnutí na období let 2008 až 2012. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008. 55 s. ISBN 978-80-86878-65-2.

KŘIVOHLAVÝ, Jaro. *Stárnutí z pohledu pozitivní psychologie: možnosti, které čekají*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2011. Psyché (Grada). 141 s. ISBN 978-80-247-3604-4.

MAHROVÁ, Gabriela a Martina VENGLÁŘOVÁ. *Sociální práce s lidmi s duševním onemocněním*. Praha: Grada, 2008. Sestra (Grada). 176 s. ISBN 978-80-247-2138-5.

MALÍKOVÁ, Eva. *Péče o seniory v pobytových sociálních [sic] zařízeních*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. Sestra (Grada). 321 s. ISBN 978-80-247-3148-3.

MLÝNKOVÁ, Jana. *Péče o staré občany: učebnice pro obor sociální činnost*. 1. vyd. Praha: Grada, 2011. 185 s. ISBN 978-80-247-3872-7.

MÜHLPACHR, Pavel. *Gerontopedagogika*. 1. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2004. 204 s. ISBN 80-210-3345-2.

ONDRÁKOVÁ, Jana. *Vzdělávání seniorů a jeho specifika*. Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2012. 168 s. ISBN 978-80-7465-038-3.

ONDRUŠOVÁ, Jiřina. *Stáří a smysl života*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2011. 168 s. ISBN 978-80-246-1997-2.

PALÁN, Zdeněk. *Základy andragogiky*. Praha: Vysoká škola J.A. Komenského, 2003. 205 s. ISBN 80-86723-03-8.

PETŘKOVÁ, Anna a Rozália ČORNANIČOVÁ. *Gerontagogika: úvod do teorie a praxe edukace seniorů: studijní texty pro distanční studium*. 1. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2004. 91 s. ISBN 80-244-0879-1.

PICHAUD, Clément a Isabelle THAREAU. *Soužití se staršími lidmi: praktické informace pro ty, kdo doma pečují o staré lidi, i pro sociální a zdravotnické pracovníky*. Vyd. 1. Praha: Portál, 1998. 156 s. ISBN 80-7178-184-3.

PLAMÍNEK, Jiří. *Vzdělávání dospělých: průvodce pro lektory, účastníky a zadavatele*. 1. vyd. Praha: Grada, 2010. 320 s. ISBN 978-80-247-4806-1.

PŘIBYL, Hugo. *Lidské potřeby ve stáří*. Praha: Maxdorf, 2015. Jessenius. 96 s. ISBN 978-80-7345-437-1.

SAK, Petr a Karolína KOLESÁROVÁ. *Sociologie stáří a seniorů*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2012. Sociologie (Grada). 225 s. ISBN 978-80-247-3850-5.

ŠERÁK, Michal. *Zájmové vzdělávání dospělých*. Praha: Portál, 2009. 207 s. ISBN 978-80-7367-551-6.

STRNADOVÁ, Jana. *Celoživotní vzdělávání seniorů*. Brno: Masarykova univerzita, 2012. 99 s.

ŠPATENKOVÁ, Naděžda a Lucie SMÉKALOVÁ. *Edukace seniorů: geragogika a gerontodidaktika*. Praha: Grada, 2015. Pedagogika (Grada). 232 s. ISBN 978-80-247-5446-8.

ŠVAMBERK ŠAUEROVÁ, Markéta, VADÍKOVÁ, Katarína M. (ed.). *Specifika edukace seniorů*. Praha: Vysoká škola tělesné výchovy a sportu Palestra, 2013. 236 s. ISBN 978-80-87723-09-8.

TOMCZYK, Łukasz. *Vzdělávání seniorů v oblasti nových médií*. Přeložila Joanna SZANIAWSKA. Praha: Asociace institucí vzdělávání dospělých ČR, 2015. 240 s. ISBN 978-80-904531-9-7.

TOMŠÍKOVÁ, Vendula. *Volnočasové aktivity seniorů*. Brno: Masarykova univerzita, 2015. 73 s.

Univerzita třetího věku: historie, současnost a perspektivy dalšího rozvoje: sborník příspěvků z konference konané u příležitosti 20. výročí založení Univerzity třetího věku na M 6. - 7. dubna 2010 v Brně. Brno: Masarykova univerzita, 2010. 183 s. ISBN 978-80-210-5158-4.

VENGLÁŘOVÁ, Martina. *Problematické situace v péči o seniory: příručka pro zdravotnické a sociální pracovníky*. Vyd. 1. Praha: Grada, 2007. 96 s. ISBN 978-80-247-2170-5.

VETEŠKA, Jaroslav. *Kompetence ve vzdělávání dospělých: pedagogické, andragogické a sociální aspekty*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského, 2010. 200 s. ISBN 978-80-86723-98-3.

Seznam použitých internetových zdrojů

KRAJSKÁ KNIHOVNA VYSOČINY. *Univerzita volného času*. [online]. 2015. [cit. 2016-09-01] Dostupné z: http://www.kkvysociny.cz/?page_id=232

KRAJSKÁ KNIHOVNA VYSOČINY. *Vzdělávání*. [online]. 2015. [cit. 2016-09-01] Dostupné z: http://www.kkvysociny.cz/?page_id=84

RÖSSLEROVÁ, Ivana. *Krajská knihovna Vysočiny Havlíčkův Brod otevřela Univerzitu volného času. Ikaros* [online]. 2002, ročník 6, číslo 11 [cit. 2016-09-01]. urn:nbn:cz:ik-11148. ISSN 1212-5075. Dostupné z: <http://ikaros.cz/node/11148>

Vzdělávání seniorů. [online]. 2012 – 2016. [cit. 2016-08-01] Dostupné z: <http://magazinpodnikani.cz/vzdelani-a-studium/vzdelavani-senioru>

SEZNAM OBRÁZKŮ, TABULEK A GRAFŮ

Seznam obrázků

Obrázek 1: Pyramida potřeb dle A. H. Maslowa	17
--	----

Seznam tabulek

Tabulka 1: Dosažené vzdělání respondentů.....	51
Tabulka 2: Spokojenost se studiem na UVČ v HB.....	62
Tabulka 3: Spokojenost s navštěvovanými kurzy.....	65
Tabulka 4: Senioři a jejich zájem o další kurzy.....	73

Seznam grafů

Graf 1: Respondenti podle pohlaví	49
Graf 2: Respondenti podle věku	50
Graf 3: Rozložení respondentů, kteří se již setkali s podobným dotazníkem.....	52
Graf 4: Užitečnost studia ve stáří.....	53
Graf 5: Pohled na vzdělávání (podle dosaženého vzdělání)	54
Graf 6: Motivace znovu začít studovat (podle vzdělání)	56
Graf 7: Důvod výběru UVČ v HB	57
Graf 8: Obavy ze studia (muži x ženy)	58
Graf 9: Konkrétní obavy ze studia	59
Graf 10: Jak jste se dozvěděl/a o UVČ v HB?	60
Graf 11: Informovanost o UVČ v HB	61
Graf 12: Náročnost studia	63
Graf 13: Návštěvnost jednotlivých kurzů	64

Graf 14: Spokojenost s rozsahem vzdělávání na UVČ v HB	66
Graf 15: Finanční náročnost studia na UVČ v HB	67
Graf 16: Vzdělávání a jeho přínos pro seniory	68
Graf 17: Přínos studia na UVČ v HB pro muže a ženy	69
Graf 18: Zhodnocení uplatnění informací získaných při studiu na UVČ v HB (podle věku)	70
Graf 19: Pokračování ve studiu na UVČ v HB (muži x ženy).....	71
Graf 20: Zájem o rozšíření nabídky kurzů na UVČ v HB	72

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A - Nástroj sběru dat	I
Příloha B - kódování	VIII
Příloha C - matice	XIV

DOTAZNÍK

VOLNÝ ČAS A VZDĚLÁVÁNÍ SENIORŮ

Vypracovala: Marcela Králová
E-mail: marcela.kralova2@seznam.cz
Tel.: +420 728 052 379

Vážení respondenti,

obracím se na Vás s prosbou o spolupráci. Jsem studentka Univerzity Jana Amose Komenského v Praze a studuji obor Andragogika. Tento rok píši diplomovou práci na téma: „Volný čas a vzdělávání seniorů.“ Dovoluji si Vás oslovit a zároveň poprosit o vyplnění následujícího dotazníku. Otázky se týkají vzdělávání seniorů a hodnocení Univerzity volného času v Havlíčkově Brodě a právě Váš názor mě velice zajímá.

Dotazování je zcela anonymní a Vaše odpovědi a údaje, které mi poskytnete, budou použita pouze pro účely mé diplomové práce. Otázku si vždy pozorně přečtete. Odpovídejte (pokud není uvedeno jinak) tak, že zakroužkujete u každé otázky jedno písmenko odpovědi, která je nejbližší Vašemu názoru nebo situaci.

Děkuji Vám za spolupráci.

Marcela Králová

1. Vyplňoval/a jste někdy dotazník zaměřený na podobné téma?

- a) Ano, vyplňoval/a
- b) Ne, nevyplňoval/a
- c) Nevím, nepamatuji se

2. Myslíte si, že je dobré studovat ve stáří?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Rozhodně ne

3. Myslíte si, že by se lidé ve stáří měli vzdělávat bez ohledu na své původní dosažené vzdělání?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Rozhodně ne

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

4. Jak jste se dozvěděl/a o Univerzitě volného času v HB? (Můžete zakroužkovat až 2 odpovědi).

- a) Rodina, příbuzní
- b) Přátelé
- c) Internet
- d) Rádio
- e) Televize
- f) Propagační letáčky, plakáty

5. Myslíte si, že mají senioři dostatek informací o možnosti vzdělávání na Univerzitě volného času v Havlíčkově Brodě?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše ano
- c) nevím
- d) Spíše ne
- e) Rozhodně ne

6. Jaká byla Vaše největší motivace se znovu vrátit ke studiu?

(Můžete zakroužkovat až 2 odpovědi).

- a) Získání nových informací
- b) Získání nových zkušeností
- c) Potřeba kontaktu s druhými lidmi
- d) Smysluplné využití volného času
- e) Dříve na studování nebyl čas ani prostor
- f) Jiné, uveďte.....

7. Když jste se rozhodoval/a pro studium na Univerzitě volného času, co pro Vás bylo nejdůležitější?

- a) Dobrá dostupnost, dobré spojení
- b) Kvalitní výuka
- c) Pestrá nabídka studijních kurzů
- d) Rozšířit si své obzory v nabízených kurzech
- e) Aby tam se mnou chodil někdo známý (necítím se dobře mezi novými lidmi)
- f) Jiné, uveďte.....

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

8. Měl/a jste z něčeho obavy, když jste se rozhodl/a znovu vrátit ke studiu?

- a) Ano, měl/a jsme velké obavy
- b) Měl/a jsem trochu obavy
- c) Spíše jsem se neobával/a
- d) Ne, neměl/a jsem žádné obavy

Pokud jste si zvolil/a v otázce č. 8 odpověď A nebo B, přejděte k otázce č. 9 a pokud jste si zvolil/a odpověď C nebo D, přejděte k otázce č. 10.

9. Z čeho jste měl/a obavy?

- a) Z neznámého prostředí
- b) Z neznámých lidí
- c) Nezapaďnu do kolektivu
- d) Předtím jsem nikdy nestudoval/a
- e) Nebudu dané látce rozumět
- f) Jiné, uveďte.....

10. Nyní Vás poprosím, abyste zhodnotil/a Vaší celkovou spokojenost se studiem na Univerzitě volného času v HB. (Zakroužkujte v rámečku známku, kterou jste si zvolil/a. Znamka je jako ve škole 1- výborně, 5- nedostatečně.)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

11. Přejde Vám studium na Univerzitě volného času náročné?

- a) Studium je hodně náročné
- b) Studium je spíše náročné
- c) Studium není příliš náročné
- d) Studium není vůbec náročné

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

12. Zakroužkujte všechny kurzy, které Univerzitě volného času navštěvujete.

- a) Kurz anglického jazyka
- b) Kurz německého jazyka
- c) Kurz španělštiny
- d) Kurz francouzštiny
- e) Dějiny Havlíčkovrodska
- f) Dějiny hudby
- g) Biblické motivy v dějinách umění
- h) České malířství v evropském kontextu
- ch) Poznáváme sebe a region
- i) Zdravý životní styl
- j) Psychologie
- k) Jiný kurz. Jaký? Uveďte.....

13. Nyní Vás poprosím, abyste zhodnotil/a spokojenost s navštěvovaným/i kurzem/kurzy
(Zakroužkujte v rámečku známku, kterou jste si zvolil/a. Znamka je jako ve škole 1- výborně,
5- nedostatečně.)

1	2	3	4	5
---	---	---	---	---

14. Jak často navštěvujete Univerzitu volného času?

- a) 1x týdně
- b) 2x týdně
- c) Jednou za 14 dní

15. Jak jste celkově spokojen/a s rozsahem nabízeného vzdělávání na Univerzitě volného času?

- a) Jsem velmi spokojen/a
- b) Jsem spíše spokojen/a
- c) Nevím
- d) Jsem spíše nespokojen/a
- e) Jsem velmi nespokojen/a

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

16. Je podle Vás studium na Univerzitě volného času finančně náročné?

- a) Ano, je pro mě finančně náročné
- b) Některé kurzy jsou pro mě finančně náročné
- c) Ne, není pro mě finančně náročné

17. Plánujete na Univerzitě volného času studovat i v následujících letech?

- a) Rozhodně ano
- b) Spíše ano
- c) Nevím
- d) Spíše ne
- e) Rozhodně ne

18. Co považujete za největší přínos v seniorském vzdělávání?

- a) Napomáhání k udržení aktivity ve stáří
- b) Snižování pocitu osamělosti
- c) Rozšiřování obzorů
- d) Udržování paměti a intelektu
- d) Zvyšování intelektu
- e) Ve vzdělávání nevidím žádný přínos
- f) Jiné, uveďte.....

19. Co konkrétně Vám přináší vzdělávání na Univerzitě volného času?

- a) Získání nových sociálních kontaktů
- b) Smysluplné využívání volného času
- c) Získání nového smyslu života
- d) Získání nových informací
- e) Jiné.....

20. Nyní Vás poprosím, abyste zhodnotil/a uplatnění informací ve vlastním životě, které získáváte na Univerzitě volného času? (Zakroužkujte v rámečku známku, kterou jste si zvolil/a. Znamka je jako ve škole 1- výborné, 5- nedostatečné.)

1 2 3 4 5

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

21. Chtěl/a byste, aby Univerzita volného času rozšířila nabídku kurzů?

- a) Ano, chtěl/a bych, aby nabídka byla větší
- b) Možná do budoucna pro další generace
- c) Ne, množství kurzů je dostačující

Pokud jste si zvolil/a v otázce č. 21 odpověď A nebo B, přejděte k otázce č. 22 a pokud jste si zvolil/a odpověď C, přejděte k otázce č. 23.

22. O jaké kurzy by se podle Vás nabídka měla rozšířit?

- a) Biologie člověka
- b) Politika
- c) Sociální práce
- d) Přírodní vědy
- e) Jiné, uveďte.....

23. Jaké je Vaše pohlaví?

- a) Žena
- b) Muž

24. Jaký je Váš dosažený věk?

- a) 55 – 64 let
- b) 65 – 74 let
- c) 75 – 84 let
- d) 85 a více let

25. Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

- a) Základní
- b) Středoškolské bez maturity
- c) Středoškolské s maturitou
- d) Vysokoškolské

Ještě jednou Vám děkuji za vyplnění dotazníku.

Zdroj: autorka práce, 2016 (vlastní šetření)

Příloha B - kódování

Znak č. 1. Vyplňoval/a jste někdy dotazník zaměřený na podobné téma?

- a) Ano, vyplňoval/a = 1
- b) Ne, nevyplňoval/a = 2
- c) Nevím, nepamatuji se = 3

Znak č. 2. Myslíte si, že je dobré studovat ve stáří?

- a) Rozhodně ano = 1
- b) Spíše ano = 2
- c) Nevím = 3
- d) Spíše ne = 4
- e) Rozhodně ne = 5

Znak č. 3. Myslíte si, že by se lidé ve stáří měli vzdělávat bez ohledu na své původní dosažené vzdělání?

- a) Rozhodně ano = 1
- b) Spíše ano = 2
- c) Nevím = 3
- d) Spíše ne = 4

Znak č. 4. Jak jste se dozvěděl/a o Univerzitě volného času v HB?

(Můžete zakroužkovat až 2 odpovědi).

- a) Rodina, příbuzní = 1
- b) Přátelé = 2
- c) Internet = 3
- d) Rádio = 4
- e) Televize = 5
- f) Propagační letáčky, plakáty = 6

Znak č. 5. Myslíte si, že mají senioři dostatek informací o možnosti vzdělávání na Univerzitě volného času v Havlíčkově Brodě?

- a) Rozhodně ano = 1
- b) Spíše ano = 2
- c) Nevím = 3
- d) Spíše ne = 4
- e) Rozhodně ne = 5

Znak č. 6. Jaká byla Vaše největší motivace se znovu vrátit ke studiu?

(Můžete zakroužkovat až 2 odpovědi).

- a) Získání nových informací = 1
- b) Získání nových zkušeností = 2
- c) Potřeba kontaktu s druhými lidmi = 3
- d) Smysluplné využití volného času = 4
- e) Dříve na studování nebyl čas ani prostor = 5
- f) Jiné, uveďte..... = 6

Znak č. 7. Když jste se rozhodoval/a pro studium na Univerzitě volného času, co pro Vás bylo nejdůležitější?

- a) Dobrá dostupnost, dobré spojení = 1
- b) Kvalitní výuka = 2
- c) Pestrá nabídka studijních kurzů = 3
- d) Rozšířit si své obzory v nabízených kurzech = 4
- e) Aby tam se mnou chodil někdo známý (necítím se dobře mezi novými lidmi) = 5
- f) Jiné, uveďte..... = 6

Znak č. 8. Měl/a jste z něčeho obavy, když jste se rozhodl/a znovu vrátit ke studiu?

- a) Ano, měl/a jsme velké obavy = 1
- b) Měl/a jsem trochu obavy = 2
- c) Spíše jsem se neobával/a = 3
- d) Ne, neměl/a jsem žádné obavy = 4

Pokud jste si zvolil/a v otázce č. 8 odpověď A nebo B, přejděte k otázce č. 9 a pokud jste si zvolil/a odpověď C nebo D, přejděte k otázce č. 10.

Znak č. 9. Z čeho jste měl/a obavy?

- a) Z neznámého prostředí = 1
- b) Z neznámých lidí = 2
- c) Nezapadnu do kolektivu = 3
- d) Předtím jsem nikdy nestudoval/a = 4
- e) Nebudu dané látce rozumět = 5
- f) Jiné, uveďte..... = 6

Znak č. 10. Nyní Vás poprosím, abyste zhodnotil/a Vaší celkovou spokojenost se studiem na Univerzitě volného času v HB. (Zakroužkujte v rámečku známku, kterou jste si zvolil/a. Zámka je jako ve škole 1- výborně, 5- nedostatečně.)

1 = 1

2 = 2

3 = 3

4 = 4

5 = 5

Znak č. 11. Přijde Vám studium na Univerzitě volného času náročné?

- a) Studium je hodně náročné = 1
- b) Studium je spíše náročné = 2
- c) Studium není příliš náročné = 3
- d) Studium není vůbec náročné = 4

Znak č. 12. Zakroužkujte všechny kurzy, které Univerzitě volného času navštěvujete.

- a) Kurz anglického jazyka = 1
- b) Kurz německého jazyka = 2
- c) Kurz španělštiny = 3
- d) Kurz francouzštiny = 4
- e) Dějiny Havlíčkovobrodská = 5

X

- f) Dějiny hudby = 6
 g) Biblické motivy v dějinách umění = 7
 h) České malířství v evropském kontextu = 8
 ch) Poznáváme sebe a region = 9
 i) Zdravý životní styl = 10
 j) Psychologie = 11
 k) Jiný kurz. Jaký? Uved'te..... = 12

Znak č. 13. Nyní Vás poprosím, abyste zhodnotil/a spokojenost s navštěvovaným/i kurzem/kurzy. (Zakroužkujte v rámečku známku, kterou jste si zvolil/a. Znamka je jako ve škole 1- výborně, 5- nedostatečně.)

1 = 1 2 = 2 3 = 3 4 = 4 5 = 5

Znak č. 14. Jak často navštěvujete Univerzitu volného času?

- a) 1x týdně = 1
 b) 2x týdně = 2
 c) Jednou za 14 dní = 3

Znak č. 15. Jak jste celkově spokojen/a s rozsahem nabízeného vzdělávání na Univerzitě volného času?

- a) Jsem velmi spokojen/a = 1
 b) Jsem spíše spokojen/a = 2
 c) Nevím = 3
 d) Jsem spíše nespokojen/a = 4
 e) Jsem velmi nespokojen/a = 5

Znak č. 16. Je podle Vás studium na Univerzitě volného času finančně náročné?

- a) Ano, je pro mě finančně náročné = 1
 b) Některé kurzy jsou pro mě finančně náročné = 2
 c) Ne, není pro mě finančně náročné = 3

Znak č. 17. Plánujete na Univerzitě volného času studovat i v následujících letech?

- a) Rozhodně ano = 1
- b) Spíše ano = 2
- c) Nevím = 3
- d) Spíše ne = 4
- e) Rozhodně ne = 5

Znak č. 18. Co považujete za největší přínos v seniorském vzdělávání?

- a) Napomáhání k udržení aktivity ve stáří = 1
- b) Snižování pocitu osamělosti = 2
- c) Rozšiřování obzorů = 3
- d) Udržování paměti a intelektu = 4
- d) Zvyšování intelektu = 5
- e) Ve vzdělávání nevidím žádný přínos = 6
- f) Jiné, uveďte..... = 7

Znak č. 19. Co konkrétně Vám přináší vzdělávání na Univerzitě volného času?

- a) Získání nových sociálních kontaktů = 1
- b) Smysluplné využívání volného času = 2
- c) Získání nového smyslu života = 3
- d) Získání nových informací = 4
- e) Jiné..... = 5

Znak č. 20. Nyní Vás poprosím, abyste hodnotil/a uplatnění informací ve vlastním životě, které získáváte na Univerzitě volného času? (Zakroužkujte v rámečku známku, kterou jste si zvolil/a. Zámka je jako ve škole 1- výborně, 5- nedostatečně.)

1 = 1

2 = 2

3 = 3

4 = 4

5 = 5

Znak č. 21. Chtěl/a byste, aby Univerzita volného času rozšířila nabídku kurzů?

- a) Ano, chtěl/a bych, aby nabídka byla větší = 1
- b) Možná do budoucna pro další generace = 2
- c) Ne, množství kurzů je dostačující = 3

Pokud jste si zvolil/a v otázce č. 21 odpověď A nebo B, přejděte k otázce č. 22 a pokud jste si zvolil/a odpověď C, přejděte k otázce č. 23.

Znak č. 22. O jaké kurzy by se podle Vás nabídka měla rozšířit?

- a) Biologie člověka = 1
- b) Politika = 2
- c) Sociální práce = 3
- d) Přírodní vědy = 4
- e) Jiné, uveďte..... = 5

Znak č. 23. Jaké je Vaše pohlaví?

- a) Žena = 1
- b) Muž = 2

Znak č. 24. Jaký je Váš dosažený věk?

- a) 55 – 64 let = 1
- b) 65 – 74 let = 2
- c) 75 – 84 let = 3
- d) 85 a více let = 4

Znak č. 25. Jaké je Vaše dosažené vzdělání?

- a) Základní = 1
- b) Středoškolské bez maturity = 2
- c) Středoškolské s maturitou = 3
- d) Vysokoškolské = 4

Příloha C - matice

Č.	ZNAK																													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12				13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25		
1	1	1	1	6	1	1	3	4	x	1	3	5	12			1	3	1	3	1	3	4	1	2	4	1	2	3		
2	2	1	2	2	1	1	3	3	2	5	1	2	6	7			1	3	1	2	1	2	4	2	2	1	1	3	3	
3	2	2	1	2	3	3	4	3	2	3	1	4	7			1	3	1	3	1	1	4	2	3	X	1	1	3		
4	2	1	2	2	2	1	2	4	x	1	3	7				1	3	1	3	1	3	4	1	3	X	1	1	2		
5	1	3	2	2	2	1	3	4	X	1	3	7				1	3	1	3	1	4	2	1	3	X	1	2	2		
6	2	2	2	6	2	1	5	3	4	X	1	4	12			1	3	1	3	1	3	4	2	3	X	2	2	4		
7	3	1	1	6	2	4	3	4	X	2	4	7	10	11		2	2	1	3	1	3	2	1	1	3	2	2	3		
8	2	2	1	2	2	1	3	2	4	X	1	3	5	6	7		2	1	1	3	1	1	2	1	3	X	2	3	3	
9	2	1	2	2	3	3	4	5	4	X	3	3	7			1	3	2	3	1	2	2	3	3	X	2	1	3		
10	2	1	1	3	2	3	4	5	4	X	1	4	7			1	3	1	3	1	1	2	3	3	X	1	2	3		
11	2	1	1	3	2	4	2	4	X	2	3	5	6	7	8		2	1	1	3	2	3	2	1	3	X	1	1	3	
12	2	1	1	6	2	1	3	2	4	X	1	3	7			1	3	1	3	1	1	4	2	1	3	1	1	4		
13	2	1	1	2	2	1	4	3	4	X	2	3	5	7			2	1	1	2	1	1	4	2	3	X	1	1	3	
14	1	1	2	6	2	3	2	3	X	1	4	12				1	3	1	3	1	4	3	1	3	X	1	3	1		
15	2	1	1	2	2	1	4	4	X	1	3	5	7			1	3	1	3	1	1	4	2	3	X	1	1	4		
16	2	1	1	2	2	1	4	3	4	X	1	3	7			1	3	1	3	1	3	4	1	3	X	1	2	3		
17	1	1	1	6	2	3	4	3	X	1	3	7				1	3	1	2	2	1	2	3	3	X	1	3	3		
18	2	2	1	1	4	1	4	4	X	1	3	7				2	3	1	2	2	3	4	2	3	X	1	2	1		
19	2	1	2	2	2	1	3	4	3	X	1	3	6	7			1	1	1	3	1	3	4	2	2	4	1	2	3	
20	2	1	1	2	6	1	1	3	3	4	X	1	3	5			1	3	1	3	1	1	2	1	3	X	1	3	3	
21	2	1	1	2	3	1	1	3	3	4	X	1	3	5	6	8	10	1	1	2	2	1	1	4	2	1	4	2	3	4
22	2	1	1	1	2	1	3	4	2	1	2	3	5	6			1	1	1	3	1	1	2	2	3	X	1	2	4	
23	2	1	1	2	2	3	4	3	3	X	2	2	5	6			2	1	1	2	2	3	2	2	3	X	1	1	3	
24	2	1	1	2	2	1	4	4	4	X	1	2	5	8			1	2	1	3	1	1	2	3	1	4	1	1	3	
25	2	1	2	2	1	1	4	1	4	X	2	4	5				2	3	1	3	1	1	2	2	3	X	2	3	3	
26	2	1	1	2	1	1	2	4	X	1	4	5	7	8			1	1	1	3	1	1	4	2	2	3	1	2	3	
27	2	1	1	2	2	1	4	4	4	X	1	3	5	6	7			1	1	1	3	2	1	4	2	3	X	1	2	3
28	2	2	2	2	3	3	1	4	4	X	1	4	5				1	3	2	3	2	3	4	2	1	4	1	1	4	
29	2	1	1	6	1	1	3	3	4	X	1	3	5	9			1	3	1	3	1	1	1	2	3	X	2	2	3	
30	2	1	1	2	2	1	4	4	4	X	1	3	5	8	9	10	1	1	1	3	1	1	4	3	1	1	1	2	3	
31	2	1	1	2	3	1	4	3	4	X	1	4	5	8	9	10	1	1	1	3	1	1	2	1	3	X	1	2	3	
32	2	2	2	2	2	1	4	4	4	X	1	3	5				1	3	2	3	1	4	4	1	1	1	2	2	3	
33	2	1	1	2	1	1	5	4	4	X	1	3	5	7	10		1	1	2	2	1	3	4	1	1	5	1	1	3	
34	1	1	1	2	1	1	4	3	X	2	3	5	7				1	1	2	2	1	1	4	2	1	1	2	1	2	
35	2	1	1	6	1	1	3	4	4	X	2	3	5	6	8	9	2	1	1	3	2	2	4	2	3	X	1	3	1	
36	2	1	1	2	6	4	1	3	1	2	1	1	4	5	7	10	12	1	1	1	3	1	4	4	1	2	4	1	1	4
37	2	1	1	2	6	1	1	3	4	2	3	1	3	5	7	8		1	2	1	3	1	3	4	2	3	X	1	2	3
38	2	1	2	2	1	1	4	4	4	X	1	2	7	8	12		1	1	1	2	1	4	4	1	2	4	1	2	4	
39	2	1	1	2	2	4	4	4	X	1	2	7	8				1	1	2	3	2	4	2	1	2	4	2	2	3	
40	1	1	2	2	1	1	4	2	4	X	1	2	7				1	3	2	3	2	1	2	2	2	3	1	2	3	
41	2	2	2	2	6	3	1	3	3	4	X	1	3	7			1	3	1	3	1	4	4	1	2	3	1	2	3	
42	1	1	1	3	6	1	1	3	3	4	X	2	3	10	11	12		1	1	1	3	1	1	4	2	2	4	1	2	3
43	3	1	1	6	2	3	4	4	4	X	2	4	12				1	3	3	3	1	4	2	2	1	5	1	3	3	
44	1	1	1	3	6	1	1	4	3	4	X	1	4	5			1	3	1	3	1	1	2	1	3	1	2	1	3	
45	2	1	1	2	1	1	4	2	4	X	1	2	7	8			1	3	1	3	1	1	2	1	2	4	2	2	3	
46	2	1	1	2	1	1	3	2	4	X	1	3	11				1	3	1	3	1	1	4	1	3	X	1	2	3	
47	2	1	1	2	2	4	3	4	X	1	4	6	7	8			1	3	1	3	1	3	4	1	2	4	1	2	3	

Č.	ZNAK																														
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12				13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25			
48	2	1	1	2	3	2	1	4	2	3	X	1	3	7			1	3	1	3	1	3	2	1	2	1	1	1	3		
49	2	1	1	2	3	1	1	3	4	4	X	1	2	6	7	8		1	3	1	3	1	1	4	1	3	X	1	1	3	
50	2	1	1	2		1	1		2	4	X	1	3	6	7			1	3	1	3	1	1	4	1	3	X	1	3	4	
51	2	1	1	2		1	1	4	3	4	X	2	3	4	8	9		2	2	1	3	1	1	2	2	3	X	1	1	4	
52	2	2	1	3		1	4		4	3	X	2	3	7	10	11		1	1	2	2	2	3	1	2	1	1	1	2	3	
53	1	1	1	6		3	1		4	4	X	1	3	5				1	3	1	3	3	4	4	3	3	X	2	3	3	
54	1	1	1	1		2	1	5	1	2	2	1	2	5	9			1	1	1	3	1	3	4	1	2	5	2	2	1	
55	2	1	2	3		2	1	3	4	4	X	2	3	5	7			2	1	2	3	2	1	2	3	1	2	2	3	4	
56	2	1	1	1		2	1	4	4	4	X	2	4	5	9			2	3	2	3	2	3	2	3	1	4	1	2	4	
57	2	1	1	2		2	1	5	4	4	X	1	3	7				1	3	2	3	1	3	4	2	2	5	2	2	3	
58	2	1	1	2		3	6		2	2	6	1	3	7	8			1	1	1	2	1	3	4	3	2	4	1	1	3	
59	2	1	1	2		1	1	4	3	2	5	1	3	8				1	3	1	3	1	1	4	2	3	X	1	1	3	
60	3	2	2	2		2	1	3	1	3	X	1	2	8				1	3	2	3	1	1	2	2	2	4	1	2	3	
61	2	2	2	2		1	1	6	3	4	X	1	3	8				1	3	1	3	1	1	2	2	3	X	1	1	3	
62	3	1	2	2	6	4	1	4	2	3	X	1	3	7	8			2	3	2	3	1	1	2	3	3	X	2	2	4	
63	2	1	1	2		3	1	4	4	4	X	1	3	6	7	8	12	1	1	1	3	1	3	4	1	1	4	2	2	4	
64	1	1	1	2	3	2	1	3	4	4	X	2	3	7	8			2	1	2	3	1	3	4	2	1	4	1	1	3	
65	2	1	1	2	6	2	1	3	4	3	X	2	3	6	8			1	1	2	3	2	4	4	2	3	X	1	3	4	
66	1	1	2	6		1	4		2	4	X	1	3	6	8			1	1	1	3	1	3	2	1	3	X	1	2	4	
67	2	2	2	2		3	1		4	4	X	1	4	5	7	8			1	2	1	3	1	3	4	1	3	X	2	2	4
68	1	1	1	1		2	1	4	1	2	1	1	4	6	7	8			1	1	1	3	1	1	2	2	1	4	1	1	3
69	2	2	2	2		3	1	4	2	3	X	1	2	7	8	11		1	1	1	3	1	1	2	2	3	X	1	2	3	
70	1	1	1	2	6	1	1	4	3	4	X	1	3	8	9			1	1	2	3	1	1	2	2	3	X	1	2	4	
71	2	1	1	2		1	5		2	4	X	1	4	7	8	10		1	1	1	3	1	1	4	1	3	X	2	1	2	
72	1	1	1	2		2	1	4	2	4	X	1	4	7	8	11		1	1	1	3	1	1	2	1	2	4	2	1	3	
73	2	1	1	2		2	2	4	1	3	X	2	3	8	9	10		2	1	2	2	1	1	2	2	1	4	2	3	3	
74	2	1	1	2		2	1	4	1	4	X	2	3	5	8			2	1	2	2	2	1	2	3	1	4	1	2	3	
75	2	1	1	2		2	5		1	4	X	1	4	8				1	3	1	3	1	3	3	1	3	X	2	1	2	
76	1	1	2	2		1	1		2	4	X	1	3	7				1	3	1	3	1	3	4	1	3	X	1	3	3	
77	2	1	1	2	6	2	1	4	2	4	X	1	3	7				1	3	1	3	1	3	2	1	2	4	1	3	3	
78	3	2	1	6		2	1	4	3	4	X	1	3	7	8	12		1	3	2	2	1	4	4	2	1	5	1	3	4	
79	2	1	1	2	3	2	1		4	4	X	1	3	7	8			1	1	1	3	1	3	4	1	3	X	1	2	4	
80	2	1	1	6		1	1	4	4	2	1	1	4	2	6			1	1	1	3	1	3	4	1	3	X	1	2	3	
81	2	1	1	2	6	2	1	3	4	4	X	1	3	8				1	3	2	3	1	1	2	1	1	5	2	2	3	
82	2	1	1	2		1	1	4	2	3	X	1	4	8				1	3	1	3	2	1	2	1	1	4	2	2	3	
83	2	2	2	2		2	1	6	3	4	X	1	3	8				2	3	2	3	2	3	4	2	2	3	1	1	1	
84	2	1	1	2		2	1	4	2	4	X	1	4	7	8			1	1	1	3	1	1	4	2	1	5	1	2	3	
85	2	1	2	2		2	1	3	4	4	X	2	4	8				2	3	2	3	1	3	2	1	3	X	1	1	4	
86	2	1	1	1	6	2	1	5	2	4	X	1	3	1	7	8		1	1	1	3	1	4	4	1	3	X	1	1	3	
87	2	1	1	2		2	1	5	4	4	X	1	4	8				1	3	1	3	1	4	3	1	3	X	2	3	4	
88	2	1	1	6		1	1		2	4	X	1	3	7	8			1	3	1	3	1	1	4	1	3	X	1	2	4	
89	2	1	1	2		2	5		4	4	X	1	3	7	8			1	3	1	3	1	1	3	1	3	X	1	2	3	
90	2	1	2	2		1	1		2	3	X	1	3	7	8			1	3	1	3	1	1	2	1	3	X	1	2	4	
91	1	1	1	2		2	1		3	3	X	2	3	8				1	2	2	3	1	3	1	1	2	2	2	2	3	
92	2	1	2	2		2	1	3	3	4	X	2	3	7	8			1	3	1	3	1	1	2	3	2	4	2	2	3	
93	2	1	1	2		2	4		4	4	X	1	3	1	8			1	3	1	2	1	4	2	2	2	5	2	2	4	
94	2	1	1	1		2	2	4	3	2	4	1	3	7	10	11		1	1	1	3	2	1	2	2	2	3	1	2	3	
95	2	2	2	6		3	1		1	4	X	1	4	2	7	8		1	1	1	3	1	1	4	4	1	2	3	1	2	3

č.	ZNAK																													
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12				13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25		
96	2	1	1	6		2	5		3	4	X	1	3	7	8			1	3	2	3	1	3	4	2	3	X	1	2	3
97	1	1	1	2	3	2	1	2	2	4	X	2	3	8			2	3	1	3	1	1	4	2	3	X	2	1	3	
98	2	1	1	2		1	1	5	2	4	X	1	3	7	8			1	3	1	3	1	4	4	1	2	4	1	2	4
99	2	1	1	6		2	1		2	4	X	1	2	7	8			1	3	1	3	1	1	2	2	3	X	1	2	3
100	2	2	2	2		2	1	4	2	4	X	1	3	7	8			1	3	1	3	1	1	2	2	2	4	1	2	3
101	2	1	2	2	3	1	1	4	4	4	X	1	3	7	8	10		1	1	1	3	2	1	4	2	2	4	2	2	3
102	2	1	1	2		2	1		4	4	X	1	3	8			1	3	1	3	2	3	4	1	2	3	2	2	2	4
103	2	1	1	3	5	1	1	3	4	4	X	2	4	8			1	3	1	3	1	1	3	2	1	4	1	2	1	4
104	1	1	1	2		1	1	5	3	4	X	1	3	5	7	8	11	2	2	1	3	1	3	2	2	3	X	1	2	3
105	2	1	1			1	1		2	4	X	1	4	8			1	3	1	3	1	1	2	1	2	4	1	1	1	4

Zdroj: autorka práce, 2016

 Otázky Pořadové číslo Možnost více odpovědí

 Ženy Muži

 X Respondenti, kteří na základě předchozí odpovědi neodpovídali

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Bc. Marcela Králová, DiS.

Obor: Andragogika

Forma studia: kombinované studium

Název práce: Volný čas a vzdělávání seniorů

Rok: 2017

Počet stran textu bez příloh: 70

Celkový počet stran příloh: 16

Počet titulů českých použitých zdrojů: 36

Počet titulů zahraničních použitých zdrojů: 0

Počet internetových zdrojů: 4

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Radomír Havlík, CSc.